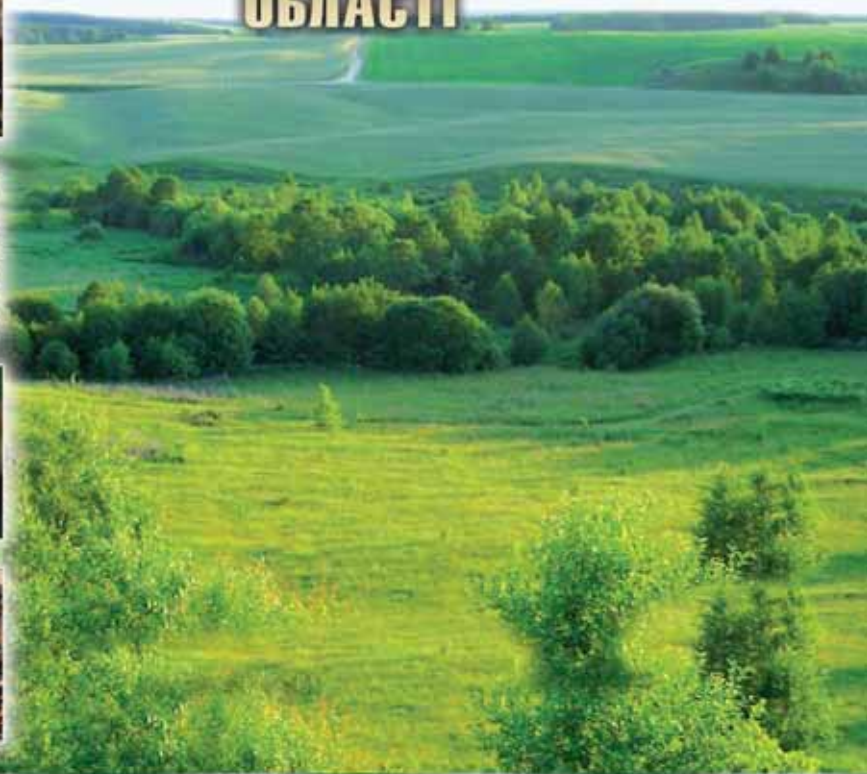




ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ



ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА
В ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД
ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2-е видання,
доповнене і перероблене

Луганськ–2008

УДК 58.(083):581.5
ББК 20.1(4Укр–4Луг)
П 77

Рецензенти:

Соколов І.Д. – доктор біологічних наук, професор;

Наумов С.Ю. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

*Видано за кошти Обласного фонду
охорони навколишнього природного середовища
за підтримки голови Луганської
обласної державної адміністрації АНТІПОВА О.М.,
голови Луганської обласної ради ГОЛЕНКА В.М.*

П 77 **Природно-заповідний фонд Луганської області** // О.А. Арапов
(заг. ред.), Т.В. Сова, В.Б. Ференц, О.Ю. Іванченко. Довідник. – 2-е
вид., доп. і перероб. – Луганськ: ВАТ «ЛЮД», 2008. – 168 с., 96 с. іл.
ISBN 978-966-7566-63-0

Довідник містить стислі дані про території та об'єкти, що входять до складу природно-заповідного фонду Луганської області. Він включає сучасну інформацію про 136 об'єктів і територій, в тому числі 6 загальнодержавного і 130 місцевого значення, один природний заповідник, 46 заказників, 18 заповідних урочищ, 61 пам'ятку природи, 9 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва і один регіональний ландшафтний парк загальною площею 68255,02 га.

Розрахований на працівників природоохоронних установ, вчителів, викладачів вищих учбових закладів, студентів, учнів старших класів тощо.

УДК 58.(083):581.5
ББК 20.1(4Укр–4Луг)

ISBN 978-966-7566-63-0

© Державне управління охорони
навколишнього природного середовища
в Луганській області, 2008



Усі ми є частиною природи. Однак діяльність людини, спрямована на використання природних ресурсів, неминуче вносить зміни у довкілля, порушує його рівновагу. Техногенний тиск на навколишнє середовище проявляється на всіх рівнях, особливо на генетичному фонді. Тому збереження генетичних ресурсів України, різноманітних ландшафтів – одне з найважливіших завдань природоохоронної діяльності держави.

Одним з основних напрямків у галузі охорони природи є формування науково обґрунтованої мережі територій і об'єктів природно-заповідного фонду України. До них у Луганській області належать 136 об'єктів, які займають 68255 га, або 2,5% площі області. Вони включають 6 територій загальнодержавного значення та 130 – місцевого, серед них: природний заповідник, регіональний ландшафтний парк, 46 заказників, 61 пам'ятка природи тощо.

Безумовно, що заповідна справа – найбільш ефективний метод збереження біорізноманіття та природних ландшафтів. Але цілі й мотиви заповідання не тільки прагматичні, а ще й духовні, етичні та естетичні. Із загостренням інформаційного та техногенного впливу на людину послаблюється відчуття природи, зменшується сприйняття й розуміння її процесів і явищ. Людина, яка віддалена від природи, не здатна усвідомити не лише масштаби антро-

погенного впливу на довкілля, але й свою залежність від нього. За таких умов заповідна справа набуває надзвичайно важливого значення.

Я щиро сподіваюсь, що довідник «Природно-заповідний фонд Луганської області» послугує вам цікавою і корисною інформацією.

*Голова Луганської
облдержадміністрації*



О.М. АНТИПОВ



Луганська область – один з найбільш урбанізованих, індустріальних та екологічно напружених регіонів України. Працею людей більше 100 національностей тут створено потужний індустріальний регіон, де представлені всі основні галузі української економіки, зосереджена значна частина промислового потенціалу країни. З огляду на багатства надр цей регіон становить хребет національної економіки. Здавалося б недоречним говорити про природну красу краю, де ледь не обов'язковою складовою краєвиду є терикони, свічки фабричних димарів та обриси заводів. Але неповторна краса Луганщини додає своїх неповторно мальовничих краєвидів до природного полотна України.

На теренах Луганщини створений Луганський природний заповідник, відділення якого розкидані по різних районах Луганської області. Найстарішою ділянкою, заповіданою ще в 1931 році, був «Стрільцівський степ» (Міловський р-н) – невеличка ділянка колись широких Старобільських степів на відрогах Середньоруської височини, де опікуються збереженням найбільшої в Україні колонії байбака європейського. Сьогодні загальна площа заповідника становить 2122,0164 га, але завдяки спільним зусиллям природоохоронних органів і наукових організацій має збільшитись ще шляхом створення нового, четвертого відділення – «Трьохізбенський степ». Найближчою перспективою у розвитку мережі нових заповідних територій є організація національного парку «Сіверсько-Донецький» у Кременському районі.

Мальовничі місця «Королівських скель», «Баранячих лобів», заповідні урочища та пам'ятки природи повернуть нас на землю, якою пишались наші предки, та не залишають байдужими і донині. Людина, що народилася на цій землі, зберігає духовний зв'язок із земляками і вірність своїй батьківщині, генетичне передає його наступним поколінням. Зміна епох диктує свої пріоритети, незмінною ж цінністю залишається відчуття рідного краю.

Запрошую всіх бажаючих прилучитись до живильного джерела історії нашого краю і незайманої природи. Я впевнений, що це видання викличе у читачів чудові емоції та патріотичні відчуття рідного краю.

*Голова Луганської
обласної ради*



В.М. ГОЛЕНКО



Історія розвитку заповідної справи бере початок ще з давніх часів і тісно пов'язана з розвитком людського суспільства. Перші законодавчі акти про охорону природних багатств на території України були видані за часів Київської Русі. Державними указами Ярослава Мудрого за знищення журавля і вбивство людини нерідко накладали однакову кару. Чинним законодавством України природно-заповідний фонд охороняється як національне надбання. Україна розглядає цей фонд як складову частину світової системи природних територій та об'єктів, що

перебувають під особливою охороною.

Але гонитва за благами цивілізації, яка властива сучасному техногенному суспільству, призводить до нехтування основними споконвічними цінностями, які є основою життя і буття. Люди під час забувають, що Закони Природи, а не суспільства є абсолютно достатні і досконалі. Та природа – це складна система взаємозв'язків і взаємозалежностей всіх організмів живої та неживої матерії. Кількісні зміни та перетворення, спричинені людством, з часом накопичуються та на якомусь критичному етапі проявляються руйнівними явищами.

Основне завдання державних природоохоронних органів я бачу в надійній гарантії екологічної безпеки держави і громадянина, підтриманні екологічної рівноваги на території України. У своїй діяльності Управлінню охорони навколишнього природного середовища в Луганській області вдалось отримати ряд позитивних результатів, але ми продовжуємо свою роботу над

вирішенням складних проблем регіону. Значним кроком уперед є розробка та затвердження Обласної програми з охорони навколишнього природного середовища на 2008-2010 роки, якою передбачено проведення першочергових заходів з підтримання та розвитку мережі природно-заповідного фонду в регіоні. Та найважливішим заходом залишиться усвідомлення нами первинності природи та підпорядкованості її законам, почуття єдності зі світом у кожній людині, відчуття гармонії, краси та вищого духовного змісту, що народжують любов і відповідальність, а з нею мудрість і знання.

Ця книга – мандрівка по мальовничій Луганщині. Такій, якою вона має бути. Краса природи нашого краю представлена на заповідних територіях, що підлягають особливій охороні та збереженню. Це – наше багатство, гордість і любов.

*Начальник Державного
управління охорони
навколишнього
природного середовища
в Луганській області*

О.А. АРАПОВ

ВСТУП

Минуло вісім років після виходу в світ популярного видання «Заповідна Луганщина» (2000).

За час, що минув, природно-заповідний фонд Луганської області зазнав певних змін. Було створено ряд нових об'єктів і територій, розширені природоохоронні території загальнодержавного значення, в тому числі Луганський природний заповідник НАН України і ботанічний заказник Юницький. У складі природно-заповідного фонду області з'явилась нова категорія об'єктів – регіональний ландшафтний парк. Одночасно з роботою щодо розширення природно-заповідного фонду здійснювалась діяльність щодо його оптимізації. Одним із її напрямків було виведення із системи природно-заповідного фонду об'єктів і територій, які з різних причин втратили свою природоохоронну цінність. Таким чином був скасований природоохоронний статус трьох геологічних пам'яток природи місцевого значення: Білогорівське відслонення, Секменівська, Донсодівська. Були змінені межа і площа загальнозоологічного заказника місцевого значення Іллірійський. Опубліковані нові літературні матеріали щодо поширення рідкісних видів рослин і тварин на теренах області. Поглиблювались дослідження природних комплексів на територіях Луганського природного заповідника НАН України. Зміни, що відбулися, обумовили потребу в появі нового довідника, в якому була б відображена сучасна інформація про склад і стан природно-заповідного фонду Луганської області.

Довідник, що пропонується, містить стислі дані про всі території та об'єкти природно-заповідного фонду Луганської області. При складанні довідника використовувались відомчі матеріали Держуправління екології та природних ресурсів в Луганській області, літературні дані, а також матеріали власних досліджень і спостережень авторів.

У роботі щодо створення об'єктів і територій природно-заповідного фонду Луганщині брали участь вчені і спеціалісти Держуправління екології та природних ресурсів в Луганській області, Луганського природного заповідника НАН України, Луганської обласної організації Українського товариства охорони природи, Луганської агролісомеліоративної науково-дослідної станції, Луганської обласної організації «Зелений світ», Донецького ботанічного саду НАН України, Луганського національного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка, Луганського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді та ін.

Інформація про об'єкти та території природно-заповідного фонду розміщена по категоріях заповідності за їх призначенням, починаючи від більш високих до низьких. У межах окремих категорій об'єкти та території подані в хронологічній послідовності. Кожен об'єкт охарактеризований за єдиною схемою: підстава для створення, місцезнаходження, підпорядкованість, площа, наявні дані про рослинний і тваринний світ.

Сподіваємось, що опублікування даного довідника стимулюватиме діяльність щодо створення нових об'єктів природно-заповідного фонду в Луганській області, а також більш поглиблене вивчення його біорізноманітності.

КОРОТКИЙ НАРИС ПРИРОДНИХ УМОВ ТА ОСНОВНИХ ЗАГРОЗ ЗБЕРЕЖЕННЮ БІОРИЗНОМАНІТНОСТІ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Луганська область знаходиться в південно-східній частині України. На півночі і сході вона межує з Російською Федерацією (Білгородська, Воронежська і Ростовська обл.), на заході – з Харківською, на південному заході – з Донецькою областями України. Площа області – 26,7 тис. км², або 2668,3 тис. гектарів.

У кліматичному відношенні територія області належить до континентальної степової області помірних широт. В загальних рисах клімат характеризується жарким і сухим літом з посушливо-суховійними явищами, холодною і малосніжною зимою з частими відлигами. Середньорічна температура повітря становить +7 - +8 °С, середня кількість опадів за рік коливається від 415 до 493 мм. Середня температура повітря найбільш теплого місяця (липня) +21 - +22 °С, холодного (січень) – мінус 7 - 8 °С. Максимум температури в липні – +38 - +40 °С, мінімум в окремі зими – мінус 36 - 42 °С. Влітку випадає 60 - 70 % від всієї кількості опадів за рік, опади мають зливовий характер. На території області опади розподіляються нерівномірно. Найбільша їх кількість припадає на південно-західну, найменша – на центральну, східну і північно-східну частини. Характерною рисою клімату є східні і південно-східні вітри (суховії), які спостерігаються в основному в період вегетації рослин. Відносна вологість повітря в цей час знижується до 30% і менше. Вегетаційний період (період з температурою вище +5 °С) триває 201 - 210 днів. Зима характеризується нестійкою погодою. Поряд з низькими температурами бувають відлиги до плюс 2-5 °С. Висота снігового покриву, за середньорічними даними, становить 16-19 см.

Певний вплив на клімат має рельєф. Незважаючи на незначні відносні висоти, на Донецькому кряжі середні температури повітря трохи нижчі, а опадів випадає більше, ніж в оточуючих районах області.

Геологічну будову області визначає розташування її в межах таких геоструктурних елементів, як Воронежський кристалічний масив та Донецька складчаста споруда. В геологічній будові беруть участь відклади докембрію, девону, карбону, пермі, тріасу, юри, крейди, палеогену, неогену та антропогену.

Найдавніший шар порід представлений докембрійськими відкладами, які утворюють кристалічний фундамент області і знаходяться на значній глибині (до 6-8 км). Ця товща представлена комплексом вивергнених і метаморфізованих порід – гранітів, гнейсів і кристалічних сланців.

Кам'яновугільна система становить геологічну основу осадового покриву Донецької складчастої споруди і має товщу до 10000 м. Вона залягає на відкладах девонської системи – континентальних, частково мілководних прибрежно-морських та вулканічних породах: конгломератах, пісковиках, вапняках, глинисто-піщаних сланцях, туфах, базальтах та порфіритах. Складається з трьох відділів: нижнього, середнього і верхнього карбону. Відклади нижнього карбону утворені морськими вапняками, які зверху вкриті товщею перешарованих аргілітів, алевролітів та пісковику. Відслонюються породи нижнього карбону лише в долинах річок Міусу і Нагольної. На більшій частині Донецького кряжу в межах Луганської області переважають відклади середнього карбону. Вони утворені значною (2-4,5 км) товщею пісковику, алевролітів і аргілітів з шарами вапняків та вугілля. Верхньокам'яновугільні відклади відрізняються зменшенням шарів вапняку.

Пермська система представлена в південно-західній частині області. Вона утворена відкладами мідистих пісковику, різнобарвних глин, які перекриваються глинистою товщею з шарами вапняків, доломітів, солі і гнейсу. На поверхню ці породи відслонюються по схилах долин річок та балок правих притоків р. Бахмутки в районі м. Попасної.

Тріасова система розвинута на обмеженій площі в східній частині області. Представлена слабозцементованими крупнозернистими пісками, в яких лежать пістрявоколірні глини з шарами пісковиків. Потужність відкладів досягає 200-250 м.

Юрська система представлена на обмеженій площі на захід від м. Рубіжного. Вона утворена товщею пісків, глин, пісковиків з домішкою вулканогенного матеріалу. Потужність відкладів 100-150 м.

Відклади крейдяної системи поширені в середній та північній частинах області і складаються з кварцево-глауконітових пісків з прошарками пісковиків з галькою кремнію і фосфоритів, грубим мергелем, який переходить в піщанисті глауконітові мергелі, а потім в товщу крейдоподібних мергелів. Найбільш поширені серед відкладів крейдяної системи кампанський і маастріхський яруси. Перший складається крейдоподібними і піщаними мергелями, білою писальною крейдою з кремнієм і без нього, другий – крейдою, крейдоподібним і глауконітовим мергелем, а також пісками і вапняковистими пісками. Загальна потужність відкладів крейдяної системи до 600 м. На вододілах крейдяна система перекрита кайнозоем і виходить на поверхню лише на схилах долин річок, балок, ярів.

Відклади палеогенової системи широко розповсюджені в північній частині області в межах вододільних ділянок. Представлені канівською, бучакською і київською світами еоцену та харківською і берекською світами олігоцену. Загальна потужність відкладів – 100-120 м. Канівська світа складається глауконітовими зеленуватими глинами, дрібнозернистими пісковиками та алевролітами. Бучакська світа уявляє собою білі кварцеві піски з включенням кварцитоподібних пісковиків. Київська світа – це вапняковисто-глинисті піски і зеленуваті алевроліти та безкарбонатні опоки. Харківська світа поширена на півночі області. Її верхні горизонти складають дрібнозернисті піски з прошарками гла-

уконітових пісковиків. Берекська світа – це білі кварцеві піски з прошарками білих глин.

Неогенові відклади поширені повсюди. Вони представлені морськими та лагунними пісками і глинами з бурим вугіллям, піскувато-глинисті відклади з прошарками гравію. Потужність неогенових відкладів – 25-35 м.

Четвертинна система також поширена повсюди. Серед них найбільше лесів і лесовидних суглинків, є також елювіальні відклади. В долинах річок і балок представлені алювіальні і делювіальні відклади і еолові піски.

Сучасний рельєф області сформувався протягом тривалого геологічного часу. В геоморфологічному відношенні територія області відноситься до трьох районів: Верхнього Задонців'я, Нижнього Задонців'я (Донецьке плато і Задонецька рівнина) і Донецького кряжу.

Верхнє Задонців'я розташоване в північній частині території області й уявляє собою південні відроги Середньоруської височини. Ця територія характеризується поступовим похилом на південь до долини Сіверського Дінця, в напрямку якої з півночі на південь течуть ріки Красна, Борова, Айдар, Деркул і Комишна, котрі розрізають територію на міжрічні вододіли. Висота місцевості – 190-200 м над рівнем моря.

Нижнього Задонців'я – це область поширення сильно розмитих давніх пліоценових терас та долина Сіверського Дінця. В структурі останньої виділяються заплава та три надзаплавні тераси. Заплава плоскорівнинна, має рельєф у вигляді гривок і западин. В заплаві поширені озера-стариці, які утворилися внаслідок спрямування русла річки. Перша надзаплавна тераса представлена двома типами: боровою і однолесовою. Найбільш поширеною є борова тераса з еоловими формами рельєфу.

Долиною Сіверського Дінця область південних відрогів Середньоруської височини різко відмежована від Донецького кря-

жу, розташованого в південній частині області. В орографії кряжу виділяється головний вододіл рік басейнів Сіверського Дінця і Азовського моря шириною 1,5-3,0 км. Тут знаходиться найвища точка Донбасу – Могила Мечетна (369 м над рівнем моря). Поверхня Донецького кряжу – це хвилясті міждолинні простори з увалистим грядово-лощинним та яружно-балковим рельєфом. Південна окраїна Донецького кряжу має похило-хвилясту поверхню з нахилом на південь. Річками Міусом і Нагольною вона розсікається на міжріччі вододіли. Долини річок Донецького кряжу дуже вузькі і місцями мають вигляд ущелин з крутими, обривистими схилами, часто вони представлені тільки заплавами.

Грунтовий покрив області дуже строкатий, складний і різноманітний. Основним, зональним типом ґрунтоутворення є чорноземний. Чорноземи розвиваються під впливом степової рослинності в умовах дефіциту зволоження. Характерною рисою чорноземів є зерниста і грудкувато-зерниста структура. За вмістом гумусу в Луганській області виділяють малогумусні (вміст гумусу менше 5,5%) і середньогумусні (5,5%-9%) чорноземи. Найбільш поширеними є чорноземи звичайні переважно на карбонатних лесових породах. Вони залягають на вирівняних плакорних ділянках, слабо похилених схилах вододілів, давніх терасах річок. Глибина гумусового горизонту становить від 25 до 40 см, гумусовий профіль досягає 80-100 см. У межах Донецького кряжу найбільш поширеними є чорноземи переважно щебенюваті на щільних некарбонатних породах. Вони утворилися на елювії і пісковиків глибиною 0,7-1,5 м, нижче яких залягають щільні породи. Вміст гумусу в цих ґрунтах становить 3,4% - 4,4%. Загальна глибина гумусового профілю – не більше 65-70 см, а гумусового горизонту – 30-35 см. Серед інших видів чорноземів у Луганській області представлені чорноземи глибокі на лесових породах, чорноземи південні на лесах, чорноземи на щільних глинах, чорноземи глинисто-піщані та супіщані ґрунти на пісках,

чорноземи солонцюваті на лісових породах. Крім того, представлені лучно-чорноземні ґрунти на лесовидних породах, лучні ґрунти на делювіальних та алювіальних відкладеннях, лучно-болотяні і болотяні ґрунти на різних породах, дернові ґрунти, включаючи виходи порід і мочаристі ґрунти, опідзолені ґрунти на лесових породах.

Гідрологічна мережа області включає близько 120 річок, 60 озер, представлені також водосховища і ставки.

Річки належать до басейнів Дона і Азовського моря. Ріки рівнинні, переважно снігового живлення, з весняним паводком, нерідкі літні ливневі та зимові відлигові паводки. В посушливі роки окремі ріки можуть пересихати. Відмічаються високі мутність води і її мінералізація.

Головною водною артерією в межах області є Сіверський Донець – права притока Дону, яка поділяє територію області на дві частини: північну і південну. Сіверський Донець бере свій початок на Середньоруській височині на висоті 213 м над р. м. Загальна довжина річки – 1053 км, у межах Луганської області – 265 км, площа водозбірного басейну – 98900 км². Долина асиметрична: правий берег високий і крутий, лівий – пологий з терасами. Дно річки піщане і піщано-мулисте. Середній стік води в створі м. Лисичанська коливається в межах 100-110 м³/сек. Найбільшими лівими притоками є Айдар, Красна, Євсуг, Борова, Деркул, найбільшими правими – Лугань, Луганчик, Кундрюча і Велика Кам'янка. В південній частині області з півночі на південь протікає річка Міус, що впадає в Азовське море, до басейну якої відносяться притоки Кріпенька, Міусик, Нагольна, Криштальна.

Озера сконцентровані в основному в долинах Сіверського Дінця і його притоків. Найбільшими є Борове, Ведмеже, Вовче, Чернікове, Ліньове, Сизе, Довге, Криве, Рубіжне, Глибоке, Зимовне, Перерва, Просечанське, Західне та інші. На території області наявні близько 800 штучних водоймищ з водною поверхнею

більше 10 тис. га – ставки і водосховища. Найбільшими є Сватівське водосховище на річці Хорино, Ісаківське на річці Білій, Райгородське на річці Жеребець, Штерівське на річці Міус та ін.

Ґрунтові води містяться в осадових породах усіх систем. Найбільш водоносними є горизонти крейдяних відкладів, які мають численні виходи джерел у річкових і балкових долинах. Води цього горизонту доброї якості, з мінералізацією від 0,5 до 1,2 г/л. Здавна високою якістю питної води славляться криниці Старобільщини і Новопсковщини. Величезним резервуаром ґрунтових вод є піскові тераси лівого берега Сіверського Дінця. Наприкінці 60-х років минулого сторіччя тут були збудовані водозабірні свердловини з дебітом 150-500 м³ за годину. Вода гідрокарбонатно-кальцієва з мінералізацією 0,2-0,3 г/л, використовується для водозабезпечення населення і промислових підприємств м. Луганська.

В системі геоботанічного районування Луганська область відноситься до смуги різнотравно-типчакково-ковилкових степів Приазовсько-Причорноморської і Середньодонської підпровінцій Причорноморської (Понтичної) степової провінції Європейсько-Азіатської степової області. Взагалі в рослинному покриві області виділяють близько 530 асоціацій, об'єднаних у 98 формацій і класів формацій, які відносяться до 9 типів рослинності.

Зональним типом рослинності є степи, поширені на вододілах, плакорних вирівнених ділянках, схилах яругів і балок. Проте, внаслідок високої розораності території області, впливу випасу, докорінного порушення земель внаслідок розробки корисних копалин та ін. площа під степовою рослинністю дуже скоротилася, а її ценотична різноманітність, очевидно, збідніла і сьогодні складає приблизно 102 асоціації, що відносяться до 12 формацій. Це формації: ковили Лессінга, волосистої, дніпровської, Залеського, Граффа, вузьколистої, української, костриць валіської і бороженчастої, кострецю безостого, тонконогу вузьколистого, келерії

гребінчастої тощо. До степового типу належать також 59 асоціацій і 18 формацій специфічної, багатой на ендемічні види рослинності на відслоненнях різних порід (крейдяних, вапнякових, піщаних, сланцевих).

Природна лісова рослинність, представлена заплавними та байрачними лісами, диференційована на 150 асоціацій і 7 формацій. Найбільш поширеними є дубові, дубово-в'язові, ясеневі ліси, в заплавах рік представлені також вербові, осокорові, осикові, вільхові лісові угруповання. На сьогодні в Луганській області корінні лісові угруповання, які не зазнали впливу людини, відсутні. Майже всі природні ліси на території області мають порослеве походження, протягом останніх двох-трьох століть вони зазнали декількох суцільних рубок, які докорінним чином змінили їх первинну структуру.

Площа штучних лісів становить понад 100 тис. га, створені вони були в період 1950-1990 років. Головними породами в цих лісах є сосна звичайна, дуб звичайний, акація біла, ясен високий. Значна частина лісів з сосни звичайної розташована на піщаних аренах Сіверського Дінця, в результаті чого повністю знищена природна рослинність наддонецького піщаного степу, що вміщує велику кількість псамофільних вузьколокальних донецьких, донецько-донських і донських ендемічних видів рослин.

Загальна площа лісового фонду області складає 340 тис. га, з яких вкрито лісом 270,6 тис. га. Лісистість області досягає 10,7 %, тоді як середня в Україні – 14 %.

У заплавах річок і подекуди по днищах балок розповсюджена лучна рослинність (галофільна і глікофільна), до якої відноситься 68 асоціацій і 29 формацій. У водоймах і навколо них розвинута водна та болотна рослинність (52 асоціації і 29 формацій).

Внаслідок інтенсивної господарської діяльності на теренах області створились сприятливі умови для поширення синантроп-

ної рослинності, серед якої виділяють 61 асоціацію і 8 класів сугетальної та рудеральної рослинності.

Флора області відрізняється надзвичайно різноманітним видовим складом і включає 1800 видів судинних рослин, що належать до більш ніж 450 родів і більш ніж 155 родин. За кількістю видів у флорі переважають родини айстрових, злакових, капустяних, бобових, гвоздичних, розових. Сучасна флора південного сходу України сформувалась в кінці міоцену – початку палеогену. Автохтонне її ядро утворюють східнопричорноморські види, основна частина ареалів яких розташована між Дніпром і Доном.

У зоогеографічному відношенні Луганська область відноситься до Донецької підділянки Східної степової (Приазовської) ділянки Азово-Чорноморського району Понтійського округу Степової провінції Аридної Середземно-Центральноазійської підобласті Палеарктичної області.

Видовий склад тваринного світу також характеризується значною різноманітністю. Сьогодні на території області зареєстровано 374 види хребетних тварин, які об'єднуються у 88 родин і 6 класів. Фауна ссавців є типовою для зони степу, вона містить в собі також фауністичні елементи лісу та напівпустелі. Нараховує близько 70 видів, які відносяться до 49 родів і 19 родин. Фауна птахів об'єднує близько 280 видів із 17 родів і 56 родин, що складає близько 80 % орнітофауни України. Фауна земноводних налічує 9 видів, фауна плазунів – 12.

Іхтіофауна включає 48 видів та підвидів риб і круглоротих. Ядро іхтіофауни складають представники родини коропових, досить багато в'юнових, окуневих, бичкових. Більша частина риби, які заселяють водоймища області, поширені досить широко, тільки ялець Данилевського є ендеміком Дону та Сіверського Дінця, а українська мінога і йорж-носар – ендеміками Чорноморського округу.

Фауна безхребетних дуже багата і різноманітна, але вона є найменш вивченою. За досить приблизними підрахунками, вона може включати більше 5000 видів.

Таким чином, територія Луганської області характеризується первісно високим рівнем біорізноманітності, який обумовлений різноманітністю геоморфологічних, гідрологічних, ґрунтових і кліматичних умов.

З іншого боку, унікальність природних умов, зокрема надзвичайна різноманітність геологічних утворень, що містять цінні в господарському відношенні копалини, наявність родючих ґрунтів – чорноземів, високопродуктивної степової рослинності тощо, спричинює бурхливий розвиток промислового і аграрно-промислового виробництва. Тому збереження біорізноманітності в Луганській області стикається з надзвичайно великими труднощами.

Луганська область відноситься до індустріальних і аграрно-промислових, з розвинутою транспортною мережею і високою щільністю населення регіонів України. Область і сьогодні залишається одним із основних постачальників вуглеводневих енергоносіїв і різноманітної мінеральної сировини. Загальні запаси вугілля в області складають біля 14,5 млрд т, із них розробляється всього біля 3 млрд т. В області працює 80 шахт з виробничою потужністю 31,33 млн т вугілля за рік. Експлуатація запасів вугілля має величезні негативні наслідки для довкілля. В межах територій, де ведеться розробка вугільних пластів, на поверхні землі утворюються провали, прогини, відмічається вихід на поверхню метану. Наявні на поверхні землі відвали породи є постійним джерелом забруднення навколишнього середовища, а закриття багатьох шахт у 90-х роках минулого сторіччя спричинило різке порушення гідрологічного режиму великих за площею територій області.

Водночас в області зростають масштаби самовільного видобування кам'яного вугілля відкритим способом, що призводить

до докорінного порушення земель та повного знищення природного ґрунтового-рослинного покриву. Найбільш активною ця діяльність є в Перевальському, Лутугінському і Антрацитівському районах.

Окрім кам'яного вугілля, в області є 16 родовищ інших вуглеводнів, у тому числі нафтові (1), газові (5), нафтогазові (1) і газоконденсатні (9). В промисловій розробці перебуває 9 родовищ. Враховуючи дефіцит енергоносіїв в Україні, який склався останнім часом, у подальшому слід очікувати зростання масштабів видобування кам'яного вугілля та інших вуглеводневих енергоносіїв, що призведе до посилення пов'язаних з ними негативних впливів на навколишнє середовище.

Протягом останнього десятиріччя в області інтенсивно розвивається будівельна індустрія. Вона вимагає збільшення видобування цегельно-черепитчастої сировини, каменю будівельного, карбонатної сировини (вапняки пиляні, крейда будівельна і для випалювання на вапно), будівельного піску, керамзитової сировини, каменю облицювального. Зараз в експлуатації в Луганській області знаходиться 21 родовище будівельної сировини, але перспективними в області вважаються ще 125. Крім того, визначені ще 82 перспективні ділянки з пошуку сировини для потреб будівництва (піску будівельного, каменю будівельного, крейди, вапняків тощо). Наслідком промислового видобування будівельних матеріалів є докорінне знищення родючого шару земель і природного рослинного покриву на великих площах.

Значну загрозу збереженню біорізноманітності в Луганській області створює агропромисловий комплекс. Сільськогосподарські угіддя в області складають 1915,7 тис. гектарів, із них рілля – 1321 тис. гектарів, або 49,5 % від площі області. Отже, половина території області зайнята ріллею і майже повністю виключається із сфери життєдіяльності рослинного, а в багатьох випадках і тваринного світу. У 2004 р. порівняно з періодом до

2000 р. у зв'язку з вилученням із господарського використання еродованих земель та переводом їх в перелоги площа ріллі зменшилась на 30,8 тис. га. Одночасно збільшилась площа сіножатей і пасовищ. Все це дещо покращує умови існування рослин і тварин, але суттєво не впливає на стан їх збереження.

Земельний фонд характеризується значним розвитком процесів ерозії ґрунтів. Внаслідок ерозії щорічні втрати родючого шару ґрунтів у сільськогосподарських угіддях складають 6,2-9,8 т/га за рік.

Такий інтенсивний вплив людини на природні екосистеми в процесі господарської діяльності призвів до їх руйнування, повного знищення або глибокої трансформації на значній частині території області. Зокрема, сьогодні фактично знищено як зональну екосистему степи, замість яких панують сільськогосподарські ландшафти або штучні лісові насадження. В області катастрофічно зменшуються площі природних лісів, суттєво трансформується їх склад та структура, зникають болота, озера, малі річки.

Внаслідок знищення природного ґрунтово-рослинного покриву в процесі господарської діяльності на території області поширюються адвентивні рослини, тобто види, що походять з інших ботаніко-географічних районів – неаборигенні види. Найбільшого поширення в нашому регіоні набувають північно-американські рослини (клен ясенелистий, чорнощир звичайний, злинка канадська, грінделія розчепірена, гірчак звичайний, амброзія полинолиста, дурман звичайний, ехіноцистис лопатевий тощо). Найбільш негативними наслідками впливу адвентивних рослин є докорінні зміни структури, функціонування, стійкості екосистем, порушення екологічного балансу, витіснення місцевих видів рослин за рахунок конкуренції або прямого знищення, «біологічне забруднення» флори, ерозія і забруднення генофонду внаслідок гібридизації близьких аборигенних і неаборигенних таксонів, багато з них є небезпечними карантинними бур'янами.

У зв'язку з цим проблема збереження біорізноманітності, видів рослин і тварин, місця існування яких історично пов'язані з територією Луганської області, в цілому набула надзвичайної актуальності.

Про загрозливий стан збереженості біорізноманітності рослинного і тваринного світу свідчить висока кількість видів рослин і тварин, внесених в Червону книгу України, і ряд міжнародних списків видів, яким загрожує небезпека в світовому масштабі.

Серед рослин, що поширені на території Луганської області, до Червоної книги України внесені 89 видів, із них 2 види лишайників, 3 – грибів, 84 – судинних рослин (табл. 1), в Європейський червоний список внесені 36 видів, що зростають у Луганській області (табл. 2).

Таблиця 1

**ВИДИ РОСЛИН ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ,
ВНЕСЕНІ В ЧЕРВОНУ КНИГУ УКРАЇНИ, 1996**

№	Назва виду	Категорія охорони
	Лишайники	
1	Целокаулон степовий	II
2	Пармелія грубозморшкувата	II
	Гриби	
3	Зморшок степовий	III
4	Рядовка опеньковидна	III
5	Печериця таблитчаста	I
	Судинні рослини	
6	Лікоподієла заплавна	II
7	Сальвінія плаваюча	II
8	Сосна крейдяна	II

Продовження табл. 1

№	Назва виду	Категорія охорони
9	Дельфіній яскраво-червоний	I
10	Дельфіній Сергія	III
11	Сон чорніючий	II
12	Смілка крейдяна	I
13	Кучерявка відігнута	III
14	Півонія тонколиста	II
15	Фіалка біла	I
16	Сонцевіт крейдяний	II
17	Клеома донецька	II
18	Бурачок голоніжковий	II
19	Дворядник крейдяний	II
20	Шивереція подільська	I
21	Астрагал крейдолюбний	III
22	Астрагал донський	I
23	Астрагал Цингера	II
24	Калофака волзька	II
25	Карагана скіфська	II
26	Дрік донський	III
27	Солодушка крейдяна	I
28	Солодушка українська	I
29	Еспарцет Васильченко	II
30	Водяний горіх плаваючий	II
31	Головачка Литвинова	I
32	Громовик гранітний	I
33	Громовик донський	III
34	Льонок крейдяний	I
35	Ранник крейдяний	II

Продовження табл. 1

№	Назва виду	Категорія охорони
36	Ранник донецький	II
37	Ранник гранітний	I
38	Гісоп крейдяний	III
39	Шоломниця крейдяна	II
40	Полин суцільнобілий	II
41	Волошка первинногерберова	I
42	Волошка Талієва	I
43	Серпій донецький	I
44	Серпій донський	I
45	Зіркоплодник зірчастий	I
46	Брандушка різноколірна	I
47	Еремур показний	III
48	Рябчик малий	III
49	Рябчик руський	II
50	Рястка Буше	III
51	Тюльпан дібровний	III
52	Тюльпан змієлистий	III
53	Тюльпан Шренка	II
54	Цибуля лінійна	III
55	Шафран сітчастий	III
56	Косарики тонкі	II
57	Півники борові	II
58	Коручка морозниковолиста	II
59	Зозулині сльози яйцевидні	III
60	Зозулинець болотний	III
61	Любка дволиста	III
62	Жировик Лезеля	II
63	Гніздівка звичайна	III

Продовження табл. 1

№	Назва виду	Категорія охорони
64	Коручка болотна	III
65	Коручка темно-червона	III
66	Булатка довголиста	II
67	Зозулинець шоломоносний	III
68	Зозулинець блощичний	III
69	Зозулинець запашний	II
70	Пальчатокорінник травневий	III
71	Пальчатокорінник м'ясочервоний	III
72	Пальчатокорінник плямистий	III
73	Пальчатокорінник Фукса	III
74	Пирій крейдяний	II
75	Пирій ковилолистий	II
76	Костриця крейдяна	II
77	Келерія Талієва	II
78	Ковила відмінна	I
79	Ковила шорстка	II
80	Ковила дніпровська	II
81	Ковила волосиста	III
82	Ковила пухнастолиста	II
83	Ковила відокремлена	II
84	Ковила Граффа	III
85	Ковила Лессінга	II
86	Ковила пірчаста	II
87	Ковила вузьколиста	II
88	Ковила українська	II
89	Ковила Залеського	II

Примітка: категорія I – зникаючі; категорія II – вразливі; категорія III – рідкісні.

Таблиця 2

**СПИСОК ВИДІВ РОСЛИН ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ,
ВНЕСЕНИХ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЧЕРВОНИЙ СПИСОК ВИДІВ,
ЯКИМ ЗАГРОЖУЄ НЕБЕЗПЕКА В СВІТОВОМУ МАСШТАБІ**

№	Назва виду	Категорія охорони
1	Астрагал донський	I
2	Астрагал Цингера	I
3	Волошка донецька	K
4	Гісоп крейдяний	I
5	Глід український	K
6	Головачка Литвинова	E
7	Громовик гранітний	K
8	Дрік донський	V
9	Жовтозілля дніпровське	K
10	Жовтушник крейдяний	I
11	Жовтушник кринкський	R
12	Зірочки борові	R
13	Калофака волзька	V
14	Карагана скіфська	R
15	Ковила відмінна	V
16	Ковила Залеського	I
17	Козельці дніпровські	I
18	Козельці донські	I
19	Козельці українські	K
20	Кушир донський	K
21	Ластовень азовський	K
22	Ластовень проміжний	I
23	Перлівка золотолускова	I

Продовження табл. 2

№	Назва виду	Категорія охорони
24	Пирій ковилолистий	V
25	Полин суцільнобілий	V
26	Ранник донецький	R
27	Ранник крейдяний	I
28	Сіренія Талієва	R
29	Смілка крейдяна	V
30	Солодушка крейдяна	V
31	Солодушка українська	V
32	Ушанка Гельмана	V
33	Фіалка Лавренка	I
34	Шипшина донецька	R
35	Щавель український	R
36	Юридея донська	I

Примітка:

Е – зникаючі – види, що знаходяться під загрозою зникнення, існування яких малоймовірно, якщо продовжиться згубна дія факторів, що впливають на їх стан;

V – вразливі – види, які можуть в найближчому майбутньому бути віднесені до категорії «зникаючих», якщо продовжиться дія факторів, що впливають на їх стан;

R – рідкісні – види, світові популяції яких невеликі і які зараз не належать до категорії «зникаючих» чи «вразливих», але їм також загрожує небезпека зникнення;

I – невизначені – види, про які відомо, що вони належать до «зникаючих», «вразливих» або «рідкісних», але відсутня достовірна інформація, яка б давала змогу визначити, до якої з зазначених категорій вони належать.

У Зелену книгу України внесено 27 синтаксонів рослинності Луганської області, в тому числі дві групи асоціацій і 25 формацій (табл. 3). Переважна більшість з них – це зональні степові угруповання, життєдіяльність яких сьогодні обмежена невеликими площами на схилах ярів і балок, на кам'янистих відслоненнях тощо, тобто на територіях, незручних для господарського використання.

Таблиця 3

**РОСЛИННІ УГРУПОВАННЯ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ,
ВНЕСЕНІ В ЗЕЛЕНУ КНИГУ УКРАЇНИ**

№	Групи асоціацій та формації	Категорія охорони
1	Група асоціацій дубових лісів із дуба звичайного татарськокленових	2, 3
2	Група асоціацій липово-дубового і кленово-липово-дубового лісів із липи серцелистої, клена гостролистого і дуба звичайного волосистоосокових, липово-дубового і кленово-липово-дубового лісів із липи серцелистої, клена гостролистого і дуба звичайного яглицевих	3
3	Формація мигдалю низького	3
4	Формація ковили Лессінга	2
5	Формація ковили української	2
6	Формація ковили Залеського	2
7	Формація ковили волосистої	3
8	Формація ковили дніпровської	2
9	Формація ковили найкрасивішої	2
10	Формація ковили пухнастолистої	2
11	Формація ковили пірчастої	2
12	Формація ковили вузьколистої	2
13	Формація пирію ковилолистого	2
14	Формація майкарагану волзького	1
15	Формація солодушки крейдяної	1
16	Формація півонії тонколистої	2
17	Формація осоки низької	2
18	Формація лепешняку тростинового	3
19	Формація сальвінії плаваючої	2
20	Формація горіха плаваючого	1
21	Формація куширу донського	1
22	Формація латаття білого	3
23	Формація глечиків жовтих	3
24	Формація рдесника червоніючого	2

Продовження табл. 3

№	Групи асоціацій та формації	Категорія охорони
25	Формація рдесника сарматського	3
26	Формація куширу напівзануреного	3
27	Формація шовковника Ріона	3

Примітка: категорія 1 – угруповання з домінуванням або содомінуванням рідкісних, реліктових і ендемічних рослин; категорія 2 – угруповання, домінянти або содомінянти яких знаходяться на межі ареала; категорія 3 – угруповання зональні, найбільш типові для України.

В останні десятиріччя в Луганській області скоротили свою чисельність і стали рідкісними багато видів тварин. Сьогодні практично неможливо зустріти лося, зникла хохуля. Серед птахів найбільш загрозливим є стан степових видів – дрохви, хохітви, а також хижих птахів, які для свого існування потребують великих територій. Проте, ще можна зустріти в природних умовах орлана-білохвоста, орла-карлика, чорного шуліку, журавля, огара, борсука, перев'язку, видру та інших рідкісних тварин. Вони є справжніми скарбами живої природи нашого краю, яких необхідно зберегти для майбутніх поколінь.

За останнє десятиріччя відбулися значні зміни у фауні риб. У басейні середньої течії Сіверського Дінця в зв'язку з забрудненням, змінами гідрохімічного режиму з'явилися неаборигенні солонцюватководні риби: чорноморський оселедець, золотиста шипівка, тюлька, морська іглиця пухлощока, іглиця чорноморська довгорила. В результаті акліматизації у водоймах Луганської області також з'явилися такі нехарактерні види, як товстолоб, білий амур, буффало, каналний сомик.

До Червоної книги України внесено 155 видів тварин, що мешкають у межах Луганської області, в тому числі птахів – 44 види, ссавців – 16 видів, плазунів – 4 види, риб – 3 види, круглоротих – 1 вид, комах – 87 видів. Переліки видів тварин з Червоної книги України, а також Європейського червоного списку, що не внесені до Червоної книги України, наведені в табл. 4,5.

Таблиця 4

**СПИСОК ТВАРИН ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ,
ЩО ЗАНЕСЕНІ ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ,
КАТЕГОРІЇ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ,
ЗГІДНО З МІЖНАРОДНОЮ ІВА ПРОГРАМОЮ**

№	Назва виду	Категорія виду	Код загрози	Код біотопів
Птахи				
1	Пелікан кучерявий	EN	0, 1, 2, 9	W
2	Жовта чапля	EN	0, 1, 2, 3, 9	G,W
3	Колпиця	EN	0, 1, 2, 3, 9	W
4	Лелека чорний	EN	1, 2, 3, 9	F,W
5	Червоновола казарка	CR	1, 2, 3, 9	G,W
6	Лебідь малий	EN	0, 1, 2, 3, 9	G,W
7	Огар	VU, CD	1, 2, 3, 9	St,W
8	Чернь білоока	EN	0, 1, 2, 9	W
9	Гоголь	VU	0, 1, 2, 9	W
10	Звичайна савка	CR	0, 1, 2, 3, 9	W
11	Беркут	CR	1, 2, 3, 9	F
12	Орел-могильник	EN	1, 2, 3, 9	F
13	Орел степовий	CR	0, 1, 2, 3, 9	St
14	Орел-карлик	VU, CD	1, 2, 3, 9	F
15	Скопа	CR	1, 2, 3, 4, 9	F,W
16	Орлан-білохвіст	EN	0, 1, 2, 3, 9	F,W
17	Зміїд	CR	1, 3, 9	F,R,St
18	Тювик європейський	VU, CD	0, 1, 3, 9	F,G
19	Балабан	EN	0, 1, 3, 9	F,St
20	Сапсан	EN	0, 1, 2, 3, 9	F,W
21	Канюк степовий	EN	0, 1, 2, 3, 9	St
22	Лунь польовий	VU	1, 2, 3, 9	St,A,G
23	Лунь степовий	EN	0, 1, 2, 3, 9	St,A

Продовження табл. 4

№	Назва виду	Категорія виду	Код загрози	Код біотопів
24	Підорлик великий	EN	0, 1, 2, 9	F
25	Боривітер степовий	CR	1, 2, 3, 5, 9	St,R
26	Журавель сірий	CD	1, 2, 3, 5, 9	F,W
27	Журавель степовий	EN	1, 2, 3, 9	St,A
28	Дрохва	CR	1, 2, 3, 9	St,A
29	Хохітва	CR	0, 1, 2, 3, 9	St
30	Лежень	CR	1, 2, 3, 9	D
31	Дерехвіст лучний	EN	1, 3, 9	W,G,D
32	Дерехвіст степовий	EN	1, 3, 9	W,St,D
33	Морський зуйок	VU	1, 3, 9	W,G
34	Ходуличник	VU, CD	1, 2, 3, 9	W,G
35	Кулик-сорока	EN	1, 2, 3, 9	WD
36	Поручайник	EN	0, 1, 3, 9	W,Z
37	Кроншнеп великий	EN	0, 1, 2, 3, 9	W,G,St,Z
38	Пугач	VU, CD	1, 2, 3, 7, 9	St,R,S
39	Сипуха	?	0, 1, 9	Z
40	Кам'яний дрізд строкатий	?	0, 1, 9	R,Z
41	Сорокопуд червоноголовий	EN	0, 1, 9	S,St,Z
42	Сорокопуд сірий	VU	0, 1, 9	S,St,Z
43	Шпак рожевий	EN	0, 1, 3, 9	R,St,A,D
44	Вівсянка чорноголова	VU, CD	1, 3, 9	S, St,A,D
Ссавці				
45	Вухатий їжак	EX	0, 1, 6, 9	St,R,D
46	Хохуля	EX,CD	1,2,3, 4,5,6,8,9	W,F
47	Рясоніжка мала	VU,DD	0, 1, 5, 9	W,F
48	Вечірниця мала	VU,DD	0, 1, 5, 9	F
49	Вечірниця велика	VU,DD	0, 1, 5, 9	F

Продовження табл. 4

№	Назва виду	Категорія виду	Код загрози	Код біотопів
50	Нетопир середземно-морський	LR	3, 5, 9	V
51	Нічниця ставкова	VU,CD	1, 3, 5, 9	W,E
52	Підковик малий	?	0, 1, 5, 9	R,V,Z
53	Видра	VU,CD	1, 2, 3, 4	W
54	Борсук	LR,CD	1, 2, 3	F,S,St
55	Тхір степовий	EN,CD	1, 2, 3, 9	St
56	Тхір-перегузня	EN,CD	1, 2, 3, 9	St
57	Норка європейська	VU,CD	1, 2, 3, 4, 6	W,F
58	Горностай	VU	1, 2, 3	F,S,St,D
59	Мишівка степова	VU	0, 1, 6, 9	S,St
60	Тушкан великий	VU,CD	0, 1, 3, 6, 9	St,A
Плазуни				
61	Полоз жовточеревий	EN	1, 2, 3, 9	St,S
62	Полоз чотирисмугий	EN	1, 2, 3, 9	S, St
63	Гадюка степова	CD	1, 2, 3, 9	St,S
64	Мідянка	EN	1, 2, 3, 9	St,S
Риби				
65	Ялець Данилевського	VU	1, 3, 4, 5, 9	M
66	Вирезуб	CD	1, 3, 4, 5, 7	M
67	Шемая	CD	1, 3, 4, 5, 7	M
Круглороті				
68	Мінога українська	CR	1, 4	W
Комахи				
69	Дозорець-імператор	CR	1, 3, 7	G,W
70	Кордулегастер кільчастий	EN	1, 3, 7	G,W
71	Красуня-діва	CR	1, 3, 7	G,W
72	Дибка степова	CR	1, 3, 7	St,G

Продовження табл. 4

№	Назва виду	Категорія виду	Код загрози	Код біотопів
73	Коник-товстун степовий	EN	1, 3, 7	St
74	Кошеніль польська	EN	1, 3	F
75	Жужелиця угорська	EX	1, 3, 7	St
76	Красотіл пахучий	CR	1, 3, 7	F
77	Стафілін волохатий	EX	1, 3, 7	F,G
78	Цератовій багаторогий	CR	1, 3, 7	G
79	Жук-самітник	CR	1, 3, 7	F
80	Жук-олень	VU, CD	1, 3, 7	F
81	Вусач великий дубовий західний	CR	1, 3, 7	F,G
82	Вусач мускусний	CR	1, 3, 7	F,G
83	Вусач-червонокрил Келлера	CR	1, 3, 7	F,G
84	Вусач земляний хрестоносець	VU	1, 3, 7	St
85	Ліксус катрановий	CR	1, 3	St
86	Бітак італійський	?	1, 3	Z
87	Махаон	EN	1, 3, 7	St,G,U
88	Поліксена	EN	1, 3, 7	F
89	Подалірій	EN	1, 3, 7	St,G,U
90	Мнемозіна	EN	1, 3, 7	St
91	Стрічкарка тополева	EX	1, 3, 7	G,F
92	Ванесса чорно-руда	EX	1, 3, 7	G
93	Люцина	EX	1, 3, 7	G,R
94	Сатир залізний	EX	1, 3, 7	St,R
95	Клімена	EX	1, 3, 7	St,R
96	Томарес Ногеля	EX	1, 3, 7	Z
97	Синявець ероїдес	EX	1, 3, 7	Z

Продовження табл. 4

№	Назва виду	Категорія виду	Код загрози	Код біотопів
98	Синявець римнус	EX	1, 3, 7	G,R
99	Бражник дубовий	CR	1, 3, 7	F,G
100	Бражник мертва голова	CR	1, 3, 7	F,G,A
101	Бражник скабіозовий	CR	1, 3, 7	F,G
102	Бражник олеандровий	CR	1, 3, 7	F,G
103	Бражник карликовий	CR	1, 3, 7	F,G
104	Бражник прозерпіна	CR	1, 3, 7	F,G
105	Сатурнія мала	CR	1, 3, 7	St, S,G,F
106	Сатурнія середня тернова	CR	1, 3, 7	St,G
107	Сатурнія руда	CR	1, 3, 7	St,G
108	Шовкопряд кульбабовий	EX	1, 3, 7	Z
109	Ендроміс березовий	EX	1, 3, 7	Z
110	Стрічкарка блакитна	EX	1, 3, 7	Z
111	Стрічкарка орденська малинова	EX	1, 3, 7	St,U
112	Каптурниця пишня	EX	1, 3, 7	Z
113	Каптурниця срібляста	EX	1, 3, 7	Z
114	Каптурниця срібна	EX	1, 3, 7	Z
115	Каптурниця блискуча	EX	1, 3, 7	Z
116	Совка розкішна	EX	1, 3, 7	Z
117	Совка сокиркова	EX	1, 3, 7	Z
118	Євхальція різнобарвна	EX	1, 3, 7	Z
119	Пістряка весела	EX	1, 3, 7	Z
120	Ведмедиця велика	EX	1, 3, 7	F,St
121	Ведмедиця Гера	EX	1, 3, 7	F,St
122	Ведмедиця хазяйка	EX	1, 3, 7	F,St
123	Ведмедиця чорно- крапкова	EX	1, 3, 7	F,St

Продовження табл. 4

№	Назва виду	Категорія виду	Код загрози	Код біотопів
124	Орусус паразитичний	EX	1, 3, 7	Z
125	Неуротома фауста	EX	1, 3, 7	Z
126	Мегалодонт середній	EX	1, 3, 7	Z
127	Арго Беккера	EX	1, 3, 7	Z
128	Апростема Карпентера	EX	1, 3, 7	Z
129	Стериктифора шипшинова	EX	1, 3, 7	Z
130	Долерус степовий	EX	1, 3, 7	Z
131	Долерус короткокрилий	EX	1, 3, 7	Z
132	Сколія-гігант	EX	1, 3, 7	G,U,St
133	Сколія степова	EX	1, 3, 7	G,U,St
134	Аноплій самарський	EX	1, 3	Z
135	Дісцелія зональна	EX	1, 3	Z
136	Церцеріс горбкувата	EX	1, 3	Z
137	Сфекс рудуватий	EX	1, 3	Z
138	Ляра анафемська	EX	1, 3	Z
139	Стизоїд тризубий	EX	1, 3	Z
140	Мелітурга булавовуса	EX	1, 3	Z
141	Рофітоїдес сірий	EX	1, 3	Z
142	Мегахіла округла	EX	1, 3	Z
143	Ксилокопа фіолетова	EN	1, 3, 7	G,F,U,St
144	Ксилокопа звичайна	EN	1, 3, 7	G,F,U,St
145	Джміль моховий	CR	1, 3, 7	St,G
146	Джміль пластинчастозубий	CR	1, 3, 7	St,G
147	Джміль глинистий	CR	1, 3, 7	St,G
148	Джміль яскравий	CR	1, 3, 7	St,G
149	Джміль пахучий	CR	1, 3, 7	St,G

Продовження табл. 4

№	Назва виду	Категорія виду	Код загрози	Код біотопів
150	Джміль лезус	CR	1, 3, 7	St,G
151	Джміль червонуватий	CR	1, 3, 7	St,G
152	Джміль мінливий	CR	1, 3, 7	St,G
153	Ліометопум звичайний	EX	1,3	Z
154	Ктир гігантський	CR	1, 3, 7	F,G
155	Ктир шершенеподібний	CR	1, 3, 7	F,G

Таблиця 5

**ХРЕБЕТНІ ТВАРИНИ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЧЕРВОНОГО СПИСКУ (1991),
ЯКІ НЕ ВНЕСЕНІ ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ (1994) НА ЛУГАНЩИНІ**

№	Назва виду	Категорія виду	Код загрози	Код біотопів
1	Деркач	VU	0,1, 2, 3	G
2	Вухань бурий	DD	0, 1, 3, 5, 9	F
3	Сліпак звичайний	?	1, 3, 6	St, A
4	Вовк	?	1, 2, 3	F, S, St

Умовні позначки:

Категорії: EX – зникаючі; CR – критичні; EN – загрозливі; VU – вразливі; CD – залежні від охорони; LR – низький ризик; DD – недостатньо вивчені; ? – категорія не визначена.

Коди загрози: 0 – недостатньо відома; 1 – зникнення або заміна біотопів; 2 – полювання; 3 – фактор турбування; 4 – рибна ловля; 5 – хімічне забруднення; 6 – хижаки, конкуренти; 7 – зообізнес, торгівля; 8 – природні випадки загибелі; 9 – малий або низька чисельність популяції.

Коди біотопів: F – ліс; S – чагарники; St – степ; G – луки; W – водно-болотні комплекси; D – пустище; R – скелі, яри; A – агроценози; U – урбанізовані території; Z – біотоп не визначений.

Отже, навіть короткий огляд сучасного стану біорізноманітності Луганської області свідчить про необхідність невідкладних заходів щодо її збереження і відтворення.

СУЧАСНИЙ СКЛАД І СТАН ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Інтенсивна експлуатація природних ресурсів вимагає від суспільства багатьох країн здійснення дійових заходів щодо збереження навколишнього середовища, його природних ресурсів. Світова практика показує, що найбільш надійним засобом збереження біотичного і ландшафтного різноманіття є система природно-заповідного фонду, яка формується на міжнародному, загальнодержавному і місцевому рівнях. Саме збереження місць існування з їхніми специфічними умовами якнайкраще допомагає зберегтися багатьом видам тварин і рослин в умовах високого антропогенного тиску.

Для започаткування створення мережі природно-заповідних територій на двох перших рівнях у нашій країні було розроблено і прийнято Закон України «Про природно-заповідний фонд України» (1992), а також програму перспективного розвитку заповідної справи в Україні («Заповідники», 1994). Пізніше було прийнято Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки» (2000).

Станом на 01.01.2008 року мережа природно-заповідного фонду в Україні становила 7346 одиниць територій та об'єктів загальною площею 3112,7 тис. га, що складає 4,95% площі України. Природно-заповідний фонд включає 4 біосферних і 17 природних заповідників, 19 національних природних парків, 2734 заказники, 3104 пам'ятки природи, 48 дендрологічних парків, 535 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, 26 ботанічних садів, 12 зоологічних парків, 49 регіональних ландшафтних парків, 798 заповідних урочищ. У структурі природно-заповідного фонду України біосферні заповідники займають 226,3 тис. га (7,9 %),

природні заповідники – 164,2 тис. га (5,7 %), національні природні парки – 765,8 тис. га (24,6%), заказники загальнодержавного і місцевого значення – 1073,3 тис. га (38,19%), ботанічні сади – 1,9 тис. га (0,03%), зоологічні парки – 0,4 тис. га (0,01%), дендрологічні парки – 1,5 тис. га (0,05%), регіональні ландшафтні парки – 605,3 тис. га (20,1%), заповідні урочища – 83,7 тис. га (3,1%) від усієї площі природно-заповідного фонду України.

Розміщення природно-заповідних територій та об'єктів в Україні дуже нерівномірне. Найвищий відсоток заповідності в західних та північно-західних областях України, де збереглися ще достатні площі природних ландшафтів – у Чернівецькій, Івано-Франківській, Закарпатській областях (понад 10%). Луганська область відноситься до регіонів з одним із найбільших в Україні ступенів використання природних ресурсів і антропогенної фрагментації природних ландшафтів. Тому відсоток природно-заповідного фонду по цьому регіону в цілому нижчий, ніж середній по Україні, а його формування і розвиток протягом часу відбувалося досить складно і неритмічно.

У Луганській області стан та перспективи створення системи природно-заповідного фонду були визначені в «Обласній програмі з охорони навколишнього природного середовища на 2008-2010 роки», затвердженій рішенням двадцять першої сесії 5 скликання Луганської обласної ради №21/9 від 21.03.2008 року.

До складу сучасної мережі природно-заповідного фонду Луганської області входять один природний заповідник, один регіональний ландшафтний парк, 45 заказників, 18 заповідних урочищ, 61 пам'ятка природи, 7 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.

Згідно з Законом України «Про природно-заповідний фонд України», **природний заповідник** – це природоохоронна, науково-дослідна установа загальнодержавного значення, що створюється з метою збереження в природному стані типових або

унікальних для ландшафтної зони природних комплексів з усією сукупністю їх компонентів, вивчення природних процесів і явищ, що відбуваються в них, розробки наукових засад охорони навколишнього природного середовища, ефективного використання природних ресурсів та екологічної безпеки. Ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами повністю вилучаються з господарського використання і надаються заповіднику в постійне користування.

Основними завданнями природного заповідника є збереження природних комплексів та об'єктів на їх території, проведення наукових досліджень і спостережень за станом навколишнього середовища, розробка на їх основі природоохоронних рекомендацій, поширення екологічних знань, сприяння в підготовці наукових кадрів і спеціалістів у галузі охорони навколишнього середовища та заповідної справи.

На території заповідника забороняється будь-яка господарська або інша діяльність, що суперечить цільовому призначенню заповідника, порушує природний розвиток процесів і явищ або створює загрозу шкідливого впливу на його природні комплекси та об'єкти, а саме:

- будівництво споруд, шляхів сполучення та інших об'єктів транспорту і зв'язку, не пов'язаних з діяльністю природного заповідника, розведення вогнищ, влаштування місць відпочинку населення, стоянка транспорту, а також проїзд і прохід сторонніх осіб, прогін домашніх тварин, пересування механічних транспортних засобів, за винятком шляхів загального користування, лісосплав, проліт літаків та вертольотів нижче 2000 м над землею, подолання літаками звукового бар'єру над територією заповідника та інші види штучного шумового впливу, що перевищують установлені нормативи;

- геолого-розвідувальні роботи, розробка корисних копалин, порушення ґрунтового покриву та гідрологічного режиму, руйну-

вання геологічних відслонень, застосування хімічних засобів, усі види лісокористування, а також заготівля кормових трав, лікарських і інших рослин, квітів, насіння, очерету, випасання худоби, вилов і знищення звірів і птахів, порушення умов їх розселення, гніздування тощо;

– мисливство, рибальство, інтродукція нових видів тварин і рослин, проведення заходів з метою збільшення чисельності окремих видів тварин понад допустиму науково обґрунтовану ємкість угідь, збирання колекційних та інших матеріалів, за винятком матеріалів, необхідних для виконання наукових досліджень.

Регіональний ландшафтний парк є природоохоронною установою місцевого чи регіонального значення, що утворюється з метою збереження у природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів і забезпечення організованого відпочинку населення. Організується без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних ресурсів і об'єктів у їх власників або користувачів. На регіональний ландшафтний парк покладається виконання таких завдань:

– збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів;

– створення умов для ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів і об'єктів;

– сприяння екологічній освітньо-виховній роботі.

На території регіонального ландшафтного парку з урахуванням природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та іншої цінностей природних комплексів, їх особливостей може проводитись зонування з урахуванням вимог, встановлених для території національних природних парків.

Заказниками оголошуються природні території з метою збереження і відтворення природних комплексів і їх окремих компонентів. Оголошення заказників провадиться без вилучення земельних ділянок у їх власників або користувачів.

На території заказника обмежується або забороняється діяльність, що суперечить цілям і завданням, передбаченим положенням про заказник.

Пам'ятки природи. Окремі унікальні природні утворення, що мають особливе природоохоронне, наукове, естетичне і пізнавальне значення.

Оголошення пам'яток природи провадиться без вилучення земельних ділянок у власників або користувачів. На території пам'яток природи забороняється будь-яка діяльність, що загрожує їх збереженню або призводить до деградації чи зміни первісного стану.

Заповідні урочища. Цей статус надається лісовим, степовим, болотним та іншим відокремленим цілісним ландшафтам, що мають важливе наукове, природоохоронне і естетичне значення, з метою збереження їх у природному стані. На території заповідних урочищ забороняється будь-яка діяльність, що порушує природні процеси, які відбуваються у природних комплексах, включених до його складу відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників. Оголошення заповідних урочищ провадиться без вилучення земельних ділянок у їх власників або користувачів.

Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. До цієї категорії відносять найбільш визначні та цінні зразки паркового будівництва з метою їх охорони та використання в естетичних, виховних, наукових, природоохоронних та оздоровчих цілях. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення є природоохоронними рекреаційними установами.

Оголошення парків-пам'яток садово-паркового мистецтва провадиться з вилученням або без вилучення земельних ділянок у їх власників або користувачів. На території пам'яток забороняється будь-яка діяльність, не пов'язана з виконанням покладених на них завдань і яка загрожує їх збереженню. Разом з тим забезпечується проведення екскурсій та масовий відпочинок населення, проводиться догляд за насадженнями, включаючи санітарні рубки, рубки догляду та реконструкції з підсадкою дерев і чагарників ідентичного видового складу замість загублених, вживаються заходи щодо запобігання самосіву, збереження деревних, чагарникових і квіткових композицій трав'яних газонів.

Станом на 1 січня 2008 р. мережа природно-заповідного фонду Луганської області становить 68255 га і займає 2,5% площі Луганської області. До складу фонду входять 136 природоохоронних територій та об'єктів, у тому числі 6 – загальнодержавного і 130 – місцевого значення (табл. 6).

Таблиця 6

**РОЗПОДІЛ ОБ'ЄКТІВ І ТЕРИТОРІЙ ПЗФ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ЗА КАТЕГОРІЯМИ**

Об'єкти та території	Кількість, шт.	Площа, га
Загальнодержавного значення		
Природний заповідник	1	2122,02
Заказники	1	1065
ботанічні	1	1065
Пам'ятки природи	2	120
геологічні	1	20
комплексні	1	100
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	2	136
Всього:	6	3443,02

Продовження табл. 6

Об'єкти та території	Кількість, шт.	Площа, га
Місцевого значення		
Заказники	45	43 779,59
гідрологічні	2	4293
ботанічні	8	978,1
лісові	6	2200,8
ландшафтні	6	2583
іхтіологічні	4	687,4
орнітологічні	1	20
ентомологічні	4	72,6
загальнозоологічні	14	32 945,00
Пам'ятки природи	59	3 879,89
геологічні	14	57
гідрологічні	22	37,5
ботанічні	21	3 762,19
комплексні	2	23,2
Заповідні урочища	18	3 023,6
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	7	117,9
Регіональний ландшафтний парк	1	14 011
Всього:	130	64 811,98
Загалом:	136	68 255,00

Частка площ територій окремих категорій у природно-заповідному фонді Луганської області складає: природних заповідників – 3%, регіональних ландшафтних парків – 20%, заказників – 65%, пам'яток природи – 6%, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва – 0,3%, заповідних урочищ – 5%. Об'єкти і території загальнодержавного значення в загальній кількості охоплюють 3443,02 га, або 5% всього природно-заповідного фонду області.

Таким чином, у Луганській області, як і в Україні в цілому, за площею та кількістю одиниць переважають заказники, а серед них – заказники місцевого значення.

За призначенням заказники області поділяються на гідрологічні, ботанічні, лісові, загальнозоологічні, іхтіологічні, ентомологічні, орнітологічні, ландшафтні. Найбільшу площу займають загальнозоологічні заказники. На другому місці знаходяться пам'ятки природи, серед них за кількістю найбільше гідрологічних, а за площею – ботанічних.

За адміністративно-територіальними одиницями природно-заповідний фонд Луганської області розподіляється дуже нерівномірно (табл. 7).

Таблиця 7

**РОЗПОДІЛ ОБ'ЄКТІВ І ТЕРИТОРІЙ ПЗФ
ПО АДМІНІСТРАТИВНИХ РАЙОНАХ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Адмінрозміщення (район, місто)	Об'єкти і території	
	Кількість, шт.	Площа, га
Загальнодержавного значення		
Міловський	1 (ділянка заповідника)	1036,52
Свердловський	1 (ділянка заповідника)	587,5
Станично-Луганський	1 (ділянка заповідника)	498
Біловодський	1	1065
м. Лисичанськ	1	20
м. Луганськ	1	86
Новоайдарський район	2	150
Всього:	8	3443,02
Місцевого значення		
Антрацитівський	6	1237,8
Біловодський	10	22 102,5
Білокуракинський	6	3585
м. Брянка	1	4
Краснодонський	1	755
Кремінський	7	4 048,3

Продовження табл. 7

Адмінрозміщення (район, місто)	Об'єкти і території	
	Кількість, шт.	Площа, га
м. Лисичанськ	1	879
м. Луганськ	2	7,9
Лутугінський	8	3 051,3219
Марківський	1	5 346
Міловський	6	847,6
Новоайдарський	5	827
Новопсковський	10	4 695,12
Первомайська міська рада	5	11,12
Перевальський	5	2 941,47
Попаснянський	6	411,9
м. Ровеньки	3	8,02
Сватівський	17	8 671,32
Свердловський	4	178,01
Слов'яносербський	6	591,5
Станично-Луганський	7	339,9
Старобільський	8	409,7
Всього:	130	64 811,98
Загалом:	138* (136)	68 255

*Примітка: відділення Луганського природного заповідника подані як окремі території.

Найбільшою площею природно-заповідного фонду є в Біловодському районі. Досить великою площею заповідних територій відрізняються Сватівський, Марківський, Кремінський і Станично-Луганський райони. Найнижчою площею заповідних територій місцевого значення є в Свердловському районі.

Об'єкти і території загальнодержавного значення представлені на територіях п'яти районів (Міловського, Свердловського, Сватівського, Марківського, Станично-Луганського).

ловського, Станично-Луганського, Біловодського і Новоайдарського), а також у містах Луганськ і Лисичанськ. У Міловському та Біловодському районах показники забезпеченості цією категорією природно-заповідного фонду досягаються відповідно за рахунок відділення Стрільцівський степ Луганського природного заповідника і Юницького ботанічного заказника.

За відомчою підпорядкованістю найбільше одиниць природно-заповідного фонду розміщуються на землях державного лісового фонду.

Історія природно-заповідного фонду на Луганщині бере свій початок від 1931 р., коли був організований заказник місцевого значення Стрільцівський степ, який потім був перетворений на заповідник. У 1961 р. він увійшов до складу Українського державного степового заповідника Академії наук УРСР, а в 1968 р. разом із Станично-Луганським відділенням був переданий до складу новоствореного Луганського державного заповідника АН УРСР.

У радянський період формування природно-заповідного фонду відбувалось дуже повільно. В той час переважна увага надавалась організації геологічних і гідрологічних пам'яток природи місцевого значення. Але вони були невеликі за площею. В історії заповідної справи Луганщини були часи, коли діяльність зі створення нових об'єктів і територій практично повністю зупинялась. Так, протягом 7 років, з 1985 до 1991 рр., у Луганській області не було організовано жодної природно-заповідної території. Всього за часів радянської влади було створено 83 об'єкти і території природно-заповідного фонду на площі всього 6 тис. га.

Після набуття Україною незалежності в Луганській області почалася активна розбудова мережі природно-заповідного фонду. Починаючи з 1992 р., процес організації нових об'єктів і тери-

торій став практично безперервним. У цей період були організовані великі за площею території – головним чином загальнозоологічні і ботанічні заказники. Особливо успішним був 1998 р., коли відразу були створені 12 природно-заповідних об'єктів і територій місцевого значення загальною площею понад 22 тис. га. Незважаючи на значні ускладнення у зв'язку з проведенням земельної реформи, цей процес активно триває і сьогодні.

Так, протягом 2007 р. здійснювались суттєві кроки щодо подальшого розвитку мережі природно-заповідного фонду в області. З об'єктів високого статусу заповідання в області є тільки один – Луганський природний заповідник НАН України. Його площа у край малу для заповідної території такого статусу і покладених на неї природоохоронних завдань. У зв'язку з цим обласною держадміністрацією спільно з органами місцевого самоврядування районного і обласного рівня, а також дирекцією Луганського природного заповідника проведена робота по розширенню території Луганського природного заповідника. Сесія обласної ради ухвалила рішення про узгодження розширення території Луганського природного заповідника шляхом створення четвертого відділення «Трьохізбенський степ» площею 3281 га на території Слов'яносербського і Новоайдарського районів. Для подальшого вирішення питання Проект розширення території заповідника направлений до Державної служби заповідної справи Мінприроди України.

Луганською обласною радою прийняті також рішення щодо підтримки клопотання про оголошення ботанічних заказників загальнодержавного значення «Церковний ліс» у Старобільському районі площею 117,8 га, «Єлизаветівський степ» в Антрацитівському районі площею 610,0 га, «Сафоново» в Кременському районі площею 21,7 га.

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНІ ТЕРИТОРІЇ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ

Луганський природний заповідник був організований Постановою Ради Міністрів Української РСР № 568 від 12 листопада 1968 р. На час організації заповідник об'єднав два відділення: Станично-Луганське площею 494,0 га и Стрільцівський степ площею 494,0 га. Останнє спочатку існувало як самостійний заповідник республіканського значення, а з 1961 р. увійшло до складу Українського державного степового заповідника АН УРСР. У 1975 р. Постановою Кабінету Міністрів УРСР було створене і включене до складу Луганського заповідника відділення Провальський степ площею 587,5 га. В 2004 р., згідно з указом Президента України № 466/2004 «Про розширення території Луганського природного заповідника», відбулося суттєве розширення території відділення Стрільцівський степ. Сьогодні загальна площа заповідника становить 2122,0164 га. Заповідник підпорядкований Національній академії наук України.

Луганський природний заповідник репрезентує типові і рідкісні для степової ландшафтної зони природні комплекси цілинних степів південних відрогів Середньоруської височини (Старобільських степів), Донецького кряжу та долини найкрупнішої водної артерії східної України – Сіверського Дінця.

Заповідник є територією найвищої пріоритетності в збереженні східнопричорноморських флори і фауни. Тільки судинних рослин на його території зростає біля 1136 видів, із них до Червоної книги України внесено 36 видів, до Європейського червоного списку – 16 видів, до Бернської конвенції – 5 видів. На заповідній території виявлено близько 180 видів водоростей, 25 видів лишайників, близько 450 видів мікобіоти. Тваринний світ налічує більше 3000 видів, із них до Червоної книги України занесені 92, до Європейського червоного списку – 11 видів. У списки видів за Бернською конвенцією включені 2 види флори і 136

видів фауни. Раритетний фітоценофонд заповідника складають 15 формацій рослинності, в тому числі 12 степових та 3 водних рослинних угруповання.

Відділення заповідника – це не тільки цінні природоохоронні території, але й ключові об'єкти вивчення регіональної флори і фауни, дослідження динаміки степових екосистем в умовах заповідного режиму. Вони є важливими об'єктами моніторингу природних явищ і процесів на південному сході України. Тому з моменту організації заповідника і до теперішнього часу заповідні території привертають увагу фахівців і вчених різних галузей і напрямів. Сьогодні, наприклад, заповідник щорічно відвідують 15-20 осіб фахівців різних галузей з 6-8 наукових і науково-педагогічних закладів України. Наукові співробітники і фахівці Луганського заповідника постійно ведуть довгостроковий моніторинг основних екологічних режимів і компонентів біорізноманітності заповідних територій. Матеріали цих робіт щорічно узагальнюються в наукових звітах і Літописі природи.

В заповіднику працює 40 осіб, у тому числі 10 науковців, 12 працівників служби охорони.

Адреса садиби: Луганська обл., смт Станично-Луганське, вул. Рубіжна, 95. Тел: 23-91 по станції Кіндрашівська Нова, e-mail: lug.zapovidnuk@mail.ru.

Станично-Луганське відділення

Розташоване на лівому березі Сіверського Дінця, в 30 км на північ від м. Луганська, в 7 км північніше залізничної станції Кіндрашівська Нова, поблизу від с. Піщаного Станично-Луганського району Луганської області. Площа – 498,0 га.

До Великої Вітчизняної війни на цій території люди займалися сільським господарством. У роки війни тут проходила лінія оборони від німецько-фашистських загарбників. Від того часу вздовж кромки борової тераси на заповідній території можна помітити залишки окопів і дотів. Потім ця територія належала Кіндрашівському лісництву Станично-Луганського лісгоспу. Тут створювали лісові культури, проводили рубки догляду і санітарні рубки. В заплавах урочищах, що потім стали заповідними, на-

саджували тополю, дуб звичайний, сосну звичайну. Луки викошували, випасали худобу, окремі ділянки заплави розорювали.

Територія відділення охоплює ділянку заплавної і борової тераси Сіверського Дінця. Геологічну основу місцевості складають породи крейдяної системи, вкриті товщею алювіальних відкладів міцністю 15-20 м. Рельєф заплави гривистий, борової тераси – слабохвилястий з еоловими формами, подекуди наявні дюни. Висота місцевості – 32,3-50,2 м над р. м. У заплаві представлені озера-стариці, найбільшими є Грузьке, Став, Піщане, Красненьке, Солдатське. Головне джерело живлення річки і озер – атмосферні опади. Ґрунтові води розташовані на глибині 2,1-5,7 м. У заплаві поширені лучні опідзолені, лучно-болотні та болотні суглинисті ґрунти на стародавньоалювіальних піщаних і сучасних алювіальних дрібноземистих відкладах, на боровій терасі – дернові піщані та супіщані ґрунти на алювіальних піщаних відкладах.

Рослинність відділення представлена заплавними дубовими, в'язово-дубовими, вільховими, осоковими, вербовими лісами, на боровій терасі – культурами сосни звичайної у віці 50-60 рр., а також залишками угруповань придонецького псамофітного степу. В заплаві лісові угруповання мають чітку приуроченість до елементів рельєфу. На береговому валі ростуть тополеві і вербові угруповання, більш знижені частини заплави займають ліси із ільму гладкого і ясеневі діброви. Низини центральної заплави, складені суглинистими алювіальними відкладеннями, зайняті вологою бересто-пакленовою дібровою, а притерасні зниження – сирим і мокрим чорновільховим грудом. Останні є своєрідним рефугіумом рідкісних у Луганській області бореальних видів рослин. Так, тільки у вільшанику на заповідній території можна побачити чотири види папоротей (безщитник жіночий, щитники чоловічий, шартрський і гребінчастий), наумбургію волотецвітну, цикуту ядовиту, настурцію, або жеруху лікарську, рідкісні види осок. Навколо озер і стариць формуються угруповання із чагарникових верб: попелястої і тритичинкової.

У заплаві є також луки – остепнені, справжні і болотисті. Остепнені представлені формаціями костриці борознистої, тонконогу вузьколистого і осоки ранньої, приурочені до найбільш високих і сухих ділянок прирусової заплави – гривам та їх схилам. Справжні луки займають трохи знижені ділянки центральної та притерасної заплави. Розповсюджені формації костриці лучної, тонконога лучного, пирію повзучого, лисохвіста лучного, кунічника наземного, кострецю безостого, осоки чорноколосої. Заболочені луки пов'язані з днищами притерасних і глибоких знижень центральної частини заплави, а також окраїнами озерно-старичних знижень. До цього типу луків відносяться формації очеретянки звичайної і болотниці болотної.

Болота заповідника відносяться до екологічного типу трав'яних боліт, вони представлені формаціями осок берегової і прямої, очерету південного, комишу озерного та рогозу широколистого.

На озерах і старицях розвивається водна рослинність. Відмічені формації куширів темно-зеленого і напівпідводного, рясок малої і триборозенчастої, водяного різака алоеvidного, рдесників блискучого, Берхтольда, колосовидного, вузлуватого, плаваючого, пронизанолистого, червонуватого. В окремі роки поверхня води багатьох озер вкривається суцільним килимом із сальвінії плаваючої. Три формації водної рослинності – рдесника червонуватого, куширу напівпідводного та сальвінії плаваючої – внесено до Зеленої книги України.

На піщаній терасі розповсюджені штучні насадження сосни звичайної. На галявинах серед штучних насаджень та на узліссях, а також на вигорілих ділянках лісу представлені фрагменти наддонецького піщаного степу із костриці Беккера і келерії піщаної та агломеративні угруповання псамофільних видів рослин на чистих пісках. Характерною особливістю цих угруповань є зростання у їх складі великої кількості вузьколокальних піщаних ендеміків, серед яких волошка первинногерберова – вид, занесений до Червоної книги України.

Флора відділення нараховує 750 видів судинних рослин. За кількістю видів переважають родини злаків, айстрових, осокових, капустяних. За своєю географією флора відділення є інтразональною, тобто більшість рослин, що зустрічаються у відділенні, мають більш-менш широке поширення. Але є і ендемічні рослини, до яких відносяться види флористичного комплексу відкритих пісків. Серед них є такі, що зростають тільки на донецьких пісках (житняк донський, волошка первинногерберова, наголоватка харківська), але є й більш поширені, зокрема донецько-донські (наголоватка донська, козельці донецькі і донські) та дніпровсько-донецько-волзькі види (деревій дрібноквітковий, житняк Лавренка, воловик Попова, маренка духмяна, гвоздика розчепірена, льонок солодкий, жовтозілля дніпровське).

На території заповідника зростає більше 300 видів грибів. Тут зустрічається багато добрих їстівних грибів: боровики звичайний і сосновий, маслюк звичайний, опеньки осінні, печериця лісова, моховик трещинуватий, ризопогон жовтий, трихолома земна. Є також отруйні гриби: несправжній дощовик бородавчастий, міцена чиста, мухомор звичайний, іноцибе смугастий, дрібнолускатий, рубцюватий. Останнім часом на заповідній території виявлені 17 видів міксоміцетів, або слизювиків – своєрідних живих організмів, які поєднують в собі ознаки рослин і тварин. Вони живуть на мертвій деревині і є важливою ланкою у процесі деструкції органічної речовини в заплавних екосистемах.

У водоймищах заповідника представлена багата альгофлора. Тільки зелених водоростей нараховується 131 вид. В окремі роки в озері Піщаному можна побачити рідкісну в Україні водорість із родини харових – толіпеллу проліфероносну, яка розростається на мілководдях, утворюючи мальовничі підводні луки.

До Червоної книги України внесено 9 видів судинних рослин (волошка первинногерберова, рябчик малий, рябчик руський, косарики тонкі, рястка Буше, сальвінія плаваюча, ковили дніпровська і Лессінга, тюльпан дібровний), 2 види мікобіоти (міріостома

ніжкова, рядовка опеньковидна). До Європейського червоного списку включені 7 видів судинних рослин (глід український, жовтозілля дніпровське, зірочки борові, козельці донські, фіалка Лавренка, щавель український, юриня донська).

До складу фауни входять 49 видів ссавців, 169 – птахів, 6 – плазунів, 5 – амфібій, 30 – риб, близько 1300 видів безхребетних тварин.

Із ссавців звичайними є їжак білочеревний, бурозубки звичайна і мала, білозубка мала, кугора, заєць-русак, білка звичайна, лісова мишівка, миші лісова, жовтогруда, польова, хатня, ондатра, лисиця звичайна, куниці лісова і кам'яна, тхір лісовий, борсук, видра річкова, свиня дика, козуля європейська. Протягом останніх років збільшується чисельність бобра. В нічний час у лісах і над озерами можна бачити кожаних: нетопира-карлика, вухана бурого, вечірниць руду і велетенську, кожана двоколірного, нічницю вусату. На початку 60-х років минулого сторіччя в озерах і старицях заповідника мешкала хохуля – рідкісна реліктова комахоїдна тварина, занесена до Червоної книги України. Але введення в дію водозаборів на території Кіндрашівського родовища питної води призвело до зниження рівня води в озерах, і хохуля зникла. Сьогодні в районі заповідника відмічається поступове підвищення рівня ґрунтової води, тому в майбутньому ми не виключаємо можливість реакліматизації у заповіднику хохулі.

В гніздовий період у заповіднику можна спостерігати куріпок, фазана, велику кількість співучих птахів: зябликів, шпаків, дроздів – горобинника і деряба, славку садову, комишівку дроздовидну, синиць велику і лазорівку, гаїчку, сорокопуда-жулана, рибалочку голубу, одуда, сойку, горлицю. На річці і озерах постійно живуть качки, іноді можна зустріти чапель. Під час прольоту зупиняються на відпочинок дрохва, журавлі сірий і степовий, гуси, лебідь малий, фіфі, поручайник, ходуличники та інші сивкоподібні. Залишаються на зимівлю на озерах і річці в заповіднику і його околицях крохаль великий, луток, чернь чубата, гоголь звичайний.

У заповіднику знаходять притулок багато хижих птахів. Серед осідлих на найбільшу увагу заслуговує орлан-білохвіст – вид

















































































II категорії охорони в Червоній книзі України. Орлан-білохвіст – це досить великий хижий птах із родини яструбових. Розмір особини 80-100 см, довжина крила 57-69 см, вага 3-6 кг. Птахи мають буре з різними відтінками забарвлення, голова бурувато-охриста, хвіст із 12 рульових пір'їн, що і обумовило назву цього виду. Орлан-білохвіст – моногам. Він одним із перших у заповідному лісі починає турбуватися про майбутнє потомство. Гніздо будує на високих домінуючих у ландшафті деревах (осика, тополя біла). Відкладає яйця в кінці лютого – на початку березня. Кладка складається із одного-двох, зрідка трьох яєць. Насиджує яйця переважно самиця. Період насиджування – 35-40 діб. Пташенята становляться на крило через 70-75 діб. У живленні орлана-білохвіста переважає риба, яку він ловить, вихоплюючи лапами із води, не відмовляється від водоплаваючих птахів, живиться також ссавцями – зайцями, великими мишоподібними гризунами.

На території заповідника донедавна гніздилась одна пара орлана-білохвіста. Гніздо було розташоване на високій осиці на березі озера Став. Після рубок лісу на території Кіндрашівського лісництва в охоронній зоні заповідника в березні 2001 р. сполохані птахи покинули гніздо.

На заповідній території постійно знаходяться і гніздяться інші хижі птахи: канюк звичайний, яструб-перепелятник, сіра неяситель, болотна і вухаста сова. На зимівлі відмічений європейський тювик, польовий лунь, зимняк. Тільки на прольоті можна побачити чорного шуліку, великого і малого яструбів, орла-карлика, балабана, змієїда, могильника, лучного луня, скопу тощо.

Із рептилій у заповіднику мешкають болотяна черепаха, вужі водяний і звичайний, ящірки. Амфібії представлені жерлянкою звичайною, ропухою зеленою, жабами лучною, озерною і ставковою.

Озера, стариці та річка в межах заповідника населені рибою. Звичайними є плотва, щука, червонопірка, сазан, окунь, йорж, карасі золотистий і сріблястий, верхівка, лінь, в'юн, окунь, судак, білий амур, налим та деякі ін.

До Червоної книги України внесено 53 види фауни (дозорець імператор, джміль яскравий і глинистий, гоголь, орлан-білохвіст, лунь польовий, яструб-тювик, гоголь, вирезуб, мінога українська, ялець Данилевського, борсук, горностай, норка європейська, нічниця Наттерера, перев'язка звичайна та ін.), до Європейського червоного списку – 20 видів (вухані бурий та звичайний, вовк, красотіл пахучий, синявець аргарогномон, павиночка грушева тощо), до списків за Бернською конвенцією – 52 види тварин (переважно птахів).

Стрільцівський степ

Розташований у Міловському районі біля с. Криничне Великоцької сільради, у 9 км на схід від с. Великоцьк, у 16 км на південний схід від районного центру Мілове.

Основне завдання заповідника – збереження ділянки багаторізнотравно-типчаково-ковилових степів з популяцією сурка степового.

Репрезентує рослинність Старобільських степів, відомих у науковій літературі з часів Г.І. Танфільєва (кінець XIX – початок XX ст.). У середині XIX сторіччя в межах Старобільського уїзду колишньої Харківської губернії ці степи займали площу понад 40 тис. га і складались з чотирьох великих більш-менш цілісних степових масивів – Деркульського, Лимарівського, Новоолександрівського і Стрілецького. Ці степові масиви збереглися до початку XX сторіччя завдяки тому, що слугували пасовищами для створених тут кінних заводів. У 20-30-х рр. минулого сторіччя Старобільські степи були майже повністю розорані.

У 1931 р. згідно з клопотанням директорів Старобільських кінних заводів та при підтримці професора В.Г. Аверіна ділянку Стрільцівського степу площею 498 га в околицях с. Криничне було оголошено заказником місцевого значення. Метою створення заказника було збереження популяції сурка степового. У березні 1947 р. заказнику був наданий статус республіканського. В 1961 р. ділянку було передано до складу Українського державного степового заповідника АН УРСР (Донецька область), а в 1968 р. вона разом із Станично-Луганським відділенням увійшла до складу

новоствореного Луганського державного заповідника АН УРСР. У 2004 р. територія відділення була розширена на 514,45 га за рахунок земель запасу, що знаходились у віданні Великоцької сільської ради, Стрілецького кінного заводу і населеного пункту Криничне. Сьогодні площа заповідної ділянки складає 1036,52 га.

Заповідна територія знаходиться на вододілі рік Комишної і Калитви, притоків Деркула. Охоплює балку Крейдяний яр, вододільне плато між цією балкою та балкою Глиняний яр, а також лівобережний схил до річки Черпахи (система Комишної). Заповідна ділянка характеризується ландшафтами, де поєднуються вододільно-хвилясті, яружно-балкові, надзаплавно-терасові і заплавні місцевості. В орографічному відношенні це південні відроги Середньоруської височини, висота місцевості 111,8-183,4 м над р.м. Геологічну будову місцевості складають породи крейдяної системи: крейда і мергелі, а також третинні піски. Ґрунти – чорноземи звичайні середньогумусні важкосуглинистого механічного складу на лесовидних суглинках. Ґрунтові води знаходяться на глибині 20,0 м.

Уздовж північної межі заповідної території протікає річка Черпаха, яка є притокою р. Мілової. Річка снігового живлення, рівень води коливається протягом року. Ґрунтові води в заплаві річки знаходяться на глибині 1,0-4,0 м. У Крейдяному ярі є декілька джерел, а в верхів'ях його відвершка балки Малі Терни існує природна водозабірنا котловина Солонці. Останнім десятиріччям у Солонцях протягом всього року тримається вода.

Рослинність заповідної ділянки репрезентована 5 типами, що включають 50 формацій. Основний тип рослинності степовий, він представлений типовими, кальцієфільними, псамофільними та галофільними варіантами, які відносяться до 22 формацій, у тому числі ковили вузьколистої, Залеського, Лессінга, волосистої, пухнастолистої, ковили Іоанна, Граффа, шорсткої, костриць борозистої і валіської, кострецю безостого і берегового, пирію середнього, тонконогу вузьколистого, пирію ковилолистого, волоснеця Шелла, костриці Беккера, карагани кущової, мигдалю низького, спіреї зверобоєлистої, зіноваті руської та ін. На степо-

вих схилах балки Хомутець, відвершку Глиняного яру, а також у Лисячій балці (відвершок Крейдяного яру) відслонюються третинні піски, тут можна побачити властиві цим субстатам рослинні угруповання із ковили дніпровської, костриці Беккера за участю специфічних псамофільних видів рослин (цмин піщаний, перстач піщаний та ін.).

У заповідному степу досить широко розповсюджені формації степових чагарників (карагани чагарникової, зіноваті руської, мигдалю низького, терну степового, вишні чагарникової, спіреї зверобоелистої). Протягом останнього десятиріччя площа чагарникових угруповань у заповідному степу значно збільшилась. Це є результатом резерватогенних сукцесій – процесів перетворення угруповань з домінуванням щільнодерновинних злаків (видів ковили і типчаку) в чагарникові угруповання. Основним фактором, що спричинює резерватогенні сукцесії, є накопичення на ґрунті великого шару рослинних залишків, що суттєво змінює водний і температурний режими степових угруповань. Спостерігається також більш-менш активна експансія на заповідний степ дерев і чагарників.

Відвершки Крейдяного яру в межах старої території зайняті формаціями лісових чагарників (клену татарського, жостеру проносного). На днищі водозбірної котловини Солонці наявна лучна і болотна рослинність, у тому числі зарості очерету південного, ситників, комишів Лаксмана і широколистого.

Розширення території заповідника за рахунок Крейдяного яру та схилу долини р. Черепахи доповнило фітоценотичну репрезентативність заповідника рядом формацій, котрі не зустрічаються на старій території. До них відносяться формації березки лінійної, подорожника солончакового, чебрецю крейдяного на відслоненнях крейди, а також кульбаби бессарабської, ситника Жерарда, покісниці розставленої, басії очитковидної на своєрідних в екологічному відношенні місцезростаннях – мочарах, приурочених до схилів західних експозицій балки Крейдяний яр. У гирлі балки представлені гігрофільні формації – осоки берегової, верб попелястої та білої.

До Зеленої книги України внесено 11 формацій степової рослинності: мигдалю низького, ковили Лессінга, ковили Залеського, ковили волосистої, ковили дніпровської, ковили найкрасивішої, ковили пухнастої, ковили пірчастої, ковили вузьколистої, пирію ковилолистого, півонії тонколистої.

Флора налічує 620 видів судинних рослин. За кількістю видів переважають види родини злакових, айстрових, бобових, капустяних, розових, губоцвітних тощо. У флорі наявні середньодонські ендемічні види, в тому числі вузьколокальні ендеміки південних відрогів Середньоруської височини (астрагал Ольги і лядвенець Ольги) та ендемічні види петрофільного крейдяного донецько-донського комплексу (астрагал крейдолюбний, чебрець крейдяний, лещиця голонасінна та ін.).

Альгофлора включає 78 видів водоростей, мікобіота – 150 видів грибів.

До Червоної книги України внесено 23 види судинних рослин (астрагал крейдолюбний, брандушка різноколірна, пирій ковилолистий, рябчик руський, косарики тонкі, громовик донський, півонія тонколиста, сон чорніючий, серпій донський, ковили шоретка, дніпровська, волосиста, пухнастолиста, відокремлена, Граффа, Лессінга, пірчаста, вузьколиста, українська, Залеського, тюльпани змієлистий, дібровний, Шренка), 2 – мікобіоти (зморшок степовий, печериця таблитчаста), до Європейського червоного списку – 4 види судинних рослин (пирій ковилолистий, перлівка золотолускова, ковили відмінна і Залеського).

Заповідному степу властива різноманітна фауна. Тваринний світ включає близько 1800 видів, у тому числі 47 видів ссавців, 166 – птахів, 7 – плазунів, 7 – амфібій, близько 1500 видів безхребетних.

Фоновими видами ссавців у заповідному степу є миші степова, миша польова, строкатка степова, полівки звичайна і східноєвропейська, заєць-русак, лисиця звичайна, сліпак звичайний, борсук лісовий, тхір степовий, ласка і горностай, куниця лісова і кам'яна. На території заповідника постійно мешкає 2-3 козулі, її періодично відвідують свиня дика і вовк.

Унікальною особливістю цього відділення є наявність популяції сурка степового (байбака) – представника реліктової степової мезофауни, який в минулому заселяв усі рівнини Європи. Взагалі відділення Стрілецьківський степ – це єдина в світі заповідна територія, де зберігається популяція цього рідкісного виду.

Сурок – великий гризун із родини білячих. Окремі особини досягають в довжину півметра і важать 12 кг. На лапах у сурка дуже розвинуті кігті, пристосовані для риття нір. Тіло тварин вкрите густим хутром з теплим коротким підшерстком і довгим остьовим волоссям. Сурок живе родинами і селиться колоніями. Побачити місця, де він проживає, можна по добре помітним у степу горбинкам землі – сурчинам (бутанам). Сурок проводить багато часу, сидючи на горбку, або поблизу нього. Побачивши небезпеку, він біжить до нори, стає біля неї стовпчиком і відривчасто свистить, попереджуючи членів родини і колонії.

Сурки мають дуже глибокі і складні нори. Вхідний отвір у діаметрі буває до 30 см. Від основного коридора в різні сторони відходять віднорки. Один із них веде в гніздову камеру висотою до 70 см і шириною 1-1,2 м. Дно камери вислане сухою травою. Тут сурки ховаються від літньої спеки, всією родиною залягають в сплячку. У лютому тварини прокидаються і спарюються в норі. У лютому–березні виходять на поверхню, і в цей же час у багатьох самиць з'являються на світ дитинчата. Приплід самиці складає 4-6 крихітних сліпих і голих дитинчат. Починають бачити вони на 23 день, самостійно годуватись – у віці трьох місяців, а до цього годуються тільки молоком матері. В кінці квітня – початку травня молоді сурки-сьоголітки виходять на поверхню. До початку осені сурки набирають жир і стають пасивними. В окремі роки вони можуть залягти в сплячку в серпні, але все ж більша їх частина засинає у вересні–жовтні. Уходячи в сплячку, сурок закриває всі виходи із нори пробкою, яка складається із сухої трави і землі. Сон сурка продовжується близько півроку. В період сплячки тварини втрачають майже весь свій жир.

Багато тварин-мешканців степу так або інакше пов'язані з сурком. В його норах утворює виводкові гнізда огар, зимують степовий тхір і кам'яна куниця, ховається степова гадюка тощо.

Зараз в Україні залишились всього два осередки сурка степового: в Харківській і Луганській областях. У цілому по Україні чисельність виду скорочується внаслідок полювання на сурка, бо він має цінне хутро і цілющий смалець. У зв'язку з прискоренням резерватогенних сукцесій протягом останнього десятиріччя скорочується його чисельність і на заповідній території. У зв'язку з цим спеціалісти-зоологи Луганського природного заповідника пропонують внести сурка в наступне видання Червоної книги України.

В заповідному степу представлене велике різноманіття птахів. Тут гніздяться перепілки, куріпка сіра, фазан, навесні багато жайворонків чубатих і польових, вівсянок польових і садових, славок сірих, лучних чеканів, щоглів, синиць великих, ластівок, солов'їв, золотистих щурок, шпаків, вяхірів, горлиць звичайних. У кущах тримається вухата сова, гніздиться лунь лучний. На річці Черепасі часто з'являються качки, комишниця, чирок-тріскунок. На прольоті та під час літніх кочівель в заплаві р. Черпахи з'являються чаплі – біла велика, біла мала та рижа, свіязь, чирок-свистунок. У заповідник на зимівлю прилітають свиристелі і снігури. Останнім часом на водоймищах навколо заповідника і в заповідному степу збільшується чисельність огара – червоної качки, що занесена до Червоної книги України, а також хижих птахів. Із останніх у заповідному степу гніздяться канюк звичайний, пустільга звичайна, сплюшка і сова болотна, лунь лучний та ін.

Із плазунів найбільш характерною для степу є гадюка степова, є також полози – жовточеревний, чотирисмугий і візерунковий.

З річкою, заболоченими і вологими ділянками пов'язане життя амфібій і деяких рептилій. У цих біотопах зустрічаються зелена ропуха, озерна і ставкова жаба, вуж звичайний. У Крейдяному

ярі можна побачити черепаху болотну, яка в минулому, очевидно, була більш численною.

До Червоної книги України внесено 40 видів фауни (джміль глинистий, пахучий, лезус, яскравий, червонуватий, ведмедиця гера, жужелиця угорська, луні польовий і степовий, каптурниці блискуча і срібляста, вусач земляний, полоз чотирисмугий, вівсянка чорноголова, сатурнія середня, борсук, тхір степовий, норка європейська, дрохва, дибка степова, мишівка степова, огар, гадюка степова, перев'язка звичайна тощо), до Європейського червоного списку – 12 видів фауни (сліпак звичайний, вовк та ін.), до списків видів за Бернською конвенцією – 152 види фауни (головним чином птахи).

Збереження природних комплексів Стрільцівського степу з усією притаманною їм біорізноманітністю в межах заповідної території передбачає проведення регулятивних заходів, спрямованих на запобігання розвитку резерватогенних сукцесій. Вони полягають у щорічному вилученні значної частини рослинної біомаси, що утворюється степовими екосистемами протягом вегетаційного періоду. Основним заходом, що запобігає розвитку сукцесій, є сінокосіння. Останнім часом адміністрація і співробітники заповідника розглядають можливість підтримання степових угруповань і популяції сурка шляхом випасання на заповідній території великої рогатої худоби та штучного випалювання найбільш трансформованих внаслідок розвитку резерватогенних сукцесій ділянок степу.

Провальський степ

Відділення розташоване біля с. Провалля Свердловського району Луганської області і складається з двох ділянок: Калинівської площею 299,61 га і Грушевської площею 287,89 га. Загальна площа відділення – 587,5 га.

У минулому територія заповідника належала Провальському кінному заводу, створеному в 1846 р. У віданні заводу знаходилось 22 тис. десятин (близько 24 тис. га) кам'янистих неугідь. Спочатку кінське поголів'я було невеликим і складалось із 270

голів. У 1852 р. поголів'я було збільшено вдвічі, при цьому щорічна потреба у вівсі і сіні покривалась за рахунок власного виробництва.

У період Громадянської війни поголів'я коней було знищене. В 1924 р. кінний завод був відновлений. В 1940 р. у використанні заводу було вже 30 тис. га земель, із яких тільки 5 тис. га займала рілля, а інші використовувалися як природні сінокоси і пасовища. Із тварин утримували 2100 коней, 500 голів великої рогатої худоби, 500 свиней і 3500 овець.

У 1943 р., після вигнання фашистських окупантів, Провальський кінний завод був знову відновлений і переданий у відання Наркомату землеробства СРСР з територіальним підпорядкуванням Луганській області. На січень 1972 р. в радгоспі «Провальський» площа землекористування складала 17,6 тис. га, в т. ч. 9,7 тис. га ріллі. В господарстві було великої рогатої худоби 4400 голів, овець – 9100, свиней – 2800 та птиці – 3800 голів. Розвиток м'ясо-молочного виробництва викликав необхідність включення в сільськогосподарський обіг всіх компонентів природних степових ландшафтів, включаючи кам'янисті неугіддя. Це вкрай негативно позначилось на стані степів. Тому в 1975 р. тут було створено заповідник, який на правах відділення увійшов до складу Луганського державного заповідника АН УРСР.

Основне завдання відділення – збереження унікальної ділянки барвистих і небарвистих різнотравно-типчаково-ковилових степів, байрачних дібров Донецького кряжу.

В тектоничному відношенні район розташування заповідника співпадає з північним крилом Донецької складчастої країни. Геологічну основу складають пісковики, вапняки та піщанисті сланці кам'яновугільного віку. Рельєф гривистий, грядово-улуговинний. Поверхня сильно розчленована яругами і балками. Висота місцевості – 150-250 м над р. м. Основні ґрунти – чорноземи щербенисті на елювії піщано-глинистих і глинистих сланців, чорноземи щербенисті на елювії щільних пісковиків, дернові ґрунти на елювії некарбонатних порід, досить великі площі в заповідни-

ку займають відслонення щільних порід – пісковиків і кам'яно-вугільних сланців.

У Провальському степу наявні постійні водотоки. Це р. Велике Провалля та її притока Балка Калинова. Вони неглибокі і вузькі. В охоронній зоні Грушевської ділянки в балці Грушевій є став Катарал площею 40 га. Річки і балки відносяться до системи Великої Кам'янки – правої притоки Сіверського Дінця.

Рослинність заповідника відрізняється значною різноманітністю. Наявні 8 типів рослинності, представлені 62 формаціями. Основним типом є степовий, виділяють типові, петрофітні, псамофітні і галофітні варіанти. Вони репрезентовані формаціями ковили пухнастої, вузької, Граффа, шорсткої, української, дніпровської, волосистої, Іоанна, костриць борознистої і валіської, кострецю берегового і безостого, пирію середнього, тонконогу вузьколистого, келерії гребінчастої, бородачу кровозупинного, грудниці волохатої, карагани чагарникової, спіреї зверобоєлистої, мигдалю низького, осоки ранньої, зубровки повзучої.

Луки репрезентовані формаціями пиріїв повзучого і середнього, тонконогу вузьколистого, кострецю безостого, мітлиці лучної, куничника наземного.

Рослинність кам'янистих відслонень представлена формаціями житняку гребінчастого, полину Маршаллова, бородачу кровозупинного, чебрецю вапнякового, бедринцю кам'янолюбивого.

Чагарникові угруповання складаються із формацій жостеру проносного, клену татарського, верби попелястої, терну степового, карагани чагарникової, спіреї зверобоєлистої, вишні кущової, мигдалю низького.

Поряд із степовими в заповіднику добре представлені угруповання байрачних лісів, приурочені до ярів, балок, берегів річок. Деревний ярус у них утворений дубом звичайним, ясенем високим, кленом польовим. У підліску зростають клен татарський, жостер проносний, бузина чорна, види глоду, бирючина звичайна, бруслини Черняєва і бородавчата. В трав'яному покриві домінують яглиця звичайна, пшінка весняна, анемоноїдес жовтеце-

вий, проліска сибірська, фіалка духмяна, тонконіг лісовий і перлівка крапчаста, місцями масово розвивається живокість Сергія, занесена до Червоної книги України.

До Зеленої книги України внесено 7 формацій степової рослинності: мигдалю низького, ковили волосистої, Граффа, української, дніпровської, пухнастолистої, вузьколистої.

Порівняно з іншими відділеннями Луганського природного заповідника флористичне багатство Провальського степу найбільше. Тут зафіксовано близько 800 видів судинних рослин, у тому числі 29 видів з Червоної книги України та 8 із Європейського червоного списку. До Червоної книги України занесені громовик гранітний, карагана скіфська, ранник донецький, калофака волзька, дельфінії Сергія і яскраво-пунцовий, шафран сітчастий, косарики тонкі, пирій ковилолистий, сон чорніючий, три види тюльпанів, дванадцять видів ковили. До Європейського червоного списку занесено карагану скіфську, громовик гранітний, ранник донецький, ковилу відмінну, пирій ковилолистий, калофаку волзьку. У флорі відділення представлений комплекс ендемічних видів Донецького кряжу, зокрема підмаренник Дубовик, смілка донецька, фіалка донецька, а також приазовсько-донецькі ендемічні види: волошка Лавренка, льонок чорноморський, шипшини однозубчаста і залозисто-зубчаста, ранник донецький, ковила азовська. Наявні також види з розірваними (диз'юнктивними) ареалами – донецько-кримськими та донецько-кримсько-кавказькими. До таких видів у Провальському степу відносяться, наприклад, арум видовжений, пов'язаний з байрачними лісами Донецького кряжу, чина злаколиста тощо.

У тваринному світі Провальського степу є лісові, степові і напівпустельні види. Тут можна зустріти 48 видів ссавців, 250 видів птахів, 7 видів плазунів, 5 видів амфібій, у водоймищах мешкає близько 10 видів риби. У Червону книгу України внесені 68 видів тварин, у тому числі ссавці, птахи, плазуни, безхребетні. До Європейського червоного списку внесено 22 види тварин. До списків видів згідно з Бернською конвенцією внесено 10 видів ссавців і 171 вид птахів.

Серед ссавців фоновими в заповіднику є білогрудий їжак, бурозубка звичайна, білозубка мала, мишівки південна і Штранді, миші мала і жовтогруда, польовка східноєвропейська, хом'як, заєць-русак, лисиця звичайна, куниця кам'яна, борсук лісовий, сліпак, пізній кожан; часто на територію заповідника заходять вовк, козуля, свиня дика, зрідка – лось. Із ссавців, що занесені до Червоної книги України, наявні борсук лісовий, тхір степовий, горностай, перев'язка, тушканчик великий і мишівка степова.

Основними фоновими видами серед птахів є жайворонки, синиці, славки, коники, вівсянки, солов'ї, шпаки, щиглики, куріпки, сойки, сороки, одуди, фазани, дятли. У період гніздування на заповідній території бувають чорноголова вівсянка, огар, із хижих птахів – орел-карлик, канюк звичайний, яструб перепелятник, яструб тетерев'ятник, пустільга звичайна. На перельоті під час міграцій заповідник відвідують сірощока поганка, осоїд, скопа, лебідь-кликун, польовий лунь, велика біла чапля, чорний шуліка, шпак рожевий, комишевий лунь, чеглик, кібчик тощо. Зимують в заповіднику дрізд деряба, кропивник, сірий сорокопуд, снігур звичайний, зимняк.

Особливої уваги заслуговують кам'янки. Це невеличкі, розміром з горобця, пташки, які гніздяться на кам'янистих осипах і схилах. Відчувши небезпеку, вони починають часто присідати, «кланятись», гойдаючи хвостиком. Із восьми видів кам'янок, що мешкають на території колишнього СРСР, у Провальському степу гніздиться три: звичайна, танцюристка і плішанка. Кам'янки-танцюристки селяться в старих норах ховраха, кам'янки-плішанки – у тріщинах скель і на кам'янистих осипах, звичайні кам'янки – поблизу будинків, під дахами, в щілинах стін. Усі кам'янки – перелітні птахи. Живляться комахами.

В Провальському степу гніздиться чотири види жайворонків: степовий, польовий, чубатий і малий. Це птахи розміром з горобця, сіре забарвлення маскує птахів на фоні степу. Жайворонки будують гнізда на землі, під укриттям костриці, ковили, низьких пагонів полину. Для гнізд використовують невеличкі природні поглиблення, або ямки. Гніздо вимощують сухою травою. У гніздах буває не більше 5

яєць. Висиджує їх самиця протягом 12-15 діб. Коли пташенята залишають гнізда, вони не можуть літати ще близько неділі. Живляться жайворонки комахами і насінням рослин.

На ділянках з лучним травостоєм можна зустріти вівсянку чорноголову, занесену до Червоної книги України. Це невеличкий, але дуже гарний і привабливий птах. Самці відрізняються смолисто-чорною голівкою, коричневою спинкою, золотисто-жовтою грудкою і черевцем. Гніздо чорноголова вівсянка будує на кущах під укриттям густої рослинності. Воно представляє собою щільну чашу із переплечених корінців і травинок. У середині гніздо вистилається шерстю тварин. Самиця відкладає 4-5 блакитних яєць з бурими плямочками.

Плазуни представлені 7 видами, в тому числі полозами жовточеревним і чотирисмугим, що занесені до Червоної книги України.

В межах заповідника і його околицях зустрічається багато видів комах, що охороняються на державному рівні: дибка степова, жук-олень, махаон, поліксена, мнемозина, ксилокопи звичайна і фіолетова тощо.

Ботанічний заказник «Юницький»

Оголошений Постановою Ради Міністрів УРСР № 500 від 28 жовтня 1974 р.

Розташований на території Юницького лісництва Луганської агролісомеліоративної науково-дослідної станції на площі 1065,0 га в Біловодському районі поблизу с. Городище.

Охоплює типовий для східної частини України ландшафт, представлений комплексом захисних лісових насаджень, сільськогосподарських угідь, ділянок цілинного степу, луків, природних лісів, штучних і природних водойм і боліт. Зберігає територію Старобільської ділянки «Особливої експедиції з іспиту та обліку різних засобів ведення лісового і водного господарства в степах Росії», організовану в 1892 р. В.В. Докучаєвим. В 1899 р. Старобільська ділянка експедиції була перетворена в Деркульське дослідне лісництво, яке проіснувало до 1907 р. В 1949 р. на

базі колишнього дослідного лісництва була організована Деркульська науково-дослідна станція по полезахисному лісорозведенню Інституту лісу колишньої Академії наук СРСР. З 1956 р. на території Старобільської ділянки експедиції В.В. Докучаєва ведуть роботи Український науково-дослідний інститут лісоводства і агролісомеліорації ім. В.Г. Висоцького і Луганська агролісомеліоративна науково-дослідна станція.

Територія заказника охоплює всі типи місцевості долини лівого берега р. Деркул, починаючи з заплавних лук і лісів і закінчуючи вододілом поміж річками Комишна й Деркул. Поверхня схилу ізрізана балками Криничний і Данилівський яр та їх відгалуженнями. В центрі заказника розташована садиба лісництва, на якій зберігається будинок 1903 р., де мешкав і працював К.І. Юницький – перший керівник Старобільської ділянки Особливої експедиції. Тепер тут музей степового лісорозведення. Навколо садиби розташований дендрарій, закладений В.В. Докучаєвим і К.І. Юницьким, в якому зростають близько 200 видів дерев та чагарників, переважно немісцевого походження. Тут можна побачити різноманітні хвойні породи: ялини європейську і колючу, Енгельмана, біоту східну, тую західну, модрина європейську, ялівці звичайний і віргінський, сосни звичайну, австрійську, Веймутова, гірську. Зростають листяні дерева і чагарники – види бузку, барбарису, катальпа бігніонієвидна, магонія падуболиста, аморфа чагарникова, жимолості татарська (форми біла і рожева), Маака, золотий дощ звичайний, види карагани, маклюра помаранчева, обліпіха крушиновидна, горіхи маньчжурський і гірський, птелея трилиста, пухирчастоплідник, види шипшини (клейка, найколючіша, зморшкувата, кокандська тощо), скумпія шкіряста, черемухи віргінська, Маака, піздня, ясени високий, зелений, маньчжурський, пенсільванський, гостроплідний, види спіреї тощо. В дендрарії встановлені бюсти вченим-засновникам науки про степове лісорозведення – В.В. Докучаєву і Г.М. Висоцькому. Неподалік від будинку розташована могила К.І. Юницького, який загинув у 1918 р.

Природна флора заказника налічує близько 480 видів судинних рослин. Тут зростає 12 видів рослин, занесених до Червоної

книги України. Три із них пов'язані з заплавленими луками та болотами (косарик тонкий, рябчик малий, зозулинець болотний), сім – з степовими ділянками (ковили Залеського, Лессінга, вузьколиста, волосиста, тюльпан змієлистий, півонія тонколиста, громовик донський), два – з заплавленими дібровами (рябчик руський та тюльпан дібровний).

На березі Деркула зростають верби, посаджені К.І. Юницьким, – попеляста, кошикова, мигдалевидна, зелена та ін. Далі від берега наявні мальовничі заплавні луки з озерцями та болотами, де можна побачити рідкісні в Донбасі види рослин – рябчик малий, рапонтікум серпиевидний, оман високий, півники болотні і солелюбиві, зозулинець болотний, калюжниця болотну, багаточисленні види із родин осокових і ситникових. На підвищених місцях заплави з піщаним ґрунтом зростає штучний масив сосни звичайної, під пологом якої добре відчуває себе ваточник сірійський – північноамериканська рослина, посаджена в період роботи експедиції.

Природні заплавні діброви у весняний період вражають суцільним килимом із ефемероїдів – проліски сибірської, анемоноїдеса жовтецевого, пшінки весняної, рясту щільного тощо. У болотополевих лісах поблизу берега річки наявні зарості рідкісної в Донбасі лікарської рослини із родини Зонтичних – дудника лісового.

Більше половини території заказника зайнято штучними лісовими насадженнями різного віку і породного складу. Серед них є насадження дубу звичайного, сосни кримської, є також насадження зі змішаним складом деревних і чагарникових порід. На другій надзаплавній терасі розташований великий лісовий масив із дубу звичайного, створений в 1884 р.

Степова рослинність в заказнику приурочена до схилів Криничного яру. У верхів'ях яру в оточенні лісових насаджень ще з часів В.В. Докучаєва зберігається ділянка одвічно цілинного степу площею 14,0 га. Вона є залишком Деркульського степу. В історичному плані Деркульський степ цікавий тим, що саме на прикладі цього степу Г.І. Танфілєв, який працював у складі експедиції В.В. Докучаєва в якості ботаніка, зробив перший науковий опис сезонного розвитку степу.

В сезонному розвитку степу Г.І. Танфільєв виділив три фенологічних періоди: цілина весною, цілина на початку літа, цілина восени, або, відповідно, період тюльпана, період пірчастих ковил, або шавлії пониклої, і період тирси (ковили волосистої). Весняний період він поділив на два підперіоди. Під час першого, що настає у другій половині квітня, на цілині, окрім тюльпана Шренка, цвітуть види соню. Трохи пізніше (у другій половині квітня) зацвітали горицвіти волзький і весняний, касатик низький, мигдаль низький, нонея, перстач. Під час наступного періоду, окрім пірчастих ковил і шавлії пониклої, на цілині цвіли костриця, келерія гребінчаста, гострокільник волохатий, залізняк бульбистий. Період, який припадає на кінець травня – початок липня, є найбільш розкішним періодом розвитку Деркульського степу. Наприкінці літа – початку осені більшість рослин завершують вегетацію і відмирають. На цілині в цей час цвітуть ковила волосиста, яка створює аспект, грудниця волохата, полин австрійський, жовтозілля Якова, скабіоза, жабриця польова. До початку вегетації рослин ранньою весною і пізно восени на ґрунті цілини з'являються дрібний зелений мох і ґрунтова водорість носток.

Пізніше Старобільські степи досліджували видатні вчені-ботаніки: Є.М. Лавренко, Г.І. Дохман, А.М. Семенова-Тян-Шанська. Наукові праці цих вчених увійшли до золотої скарбниці вітчизняної ботанічної науки.

Зараз на ділянці заповідного степу зростає близько 250 видів судинних рослин, п'ять з яких занесено до Червоної книги України (півонія тонколиста, ковила вузьколиста, Лессінга, волосиста, Залеського). Рослинність дуже строката і характеризується поєднанням невеликих ділянок дернинних злаків за участю видів ковили і костриці з ділянками кореневищних злаків пирію повзучого, кострецю безостого, тонконога вузьколистого, а також окремими плямами горошку тонколистого і оману німецького. Такий характер рослинних угруповань і їх поєднань свідчить про резерватогенне перетворення рослинного покриву, яке характерне для степу, що розвивається в умовах абсолютно заповідного режиму. Спостерігається також

активна експансія із оточуючих лісових культур на заповідний степ дерев і чагарників.

Важливим елементом ландшафту заказника є каскад ставків, розташованих у відвершках балки Криничний яр. У 30-х рр. минулого століття ставки були зруйновані, а в 1980-86 рр. повністю відновлені зусиллями директора Луганської агролісомеліоративної дослідної станції кандидата сільськогосподарських наук А.Є. Вербіна.

Тваринний світ заказника досить різноманітний, тут мешкають заєць-русак, лисиця звичайна, куниця лісова, сліпак, тхір степовий, кріт, борсук, свиня дика, козуля звичайна, лось. На схилах балки Криничний яр є невеличка колонія сурка. Орнітофауна представлена куріпкою сірою, перепілкою звичайною, фазаном, вальдшнепом, різноманітними співучими птахами – іволгою, сойкою, соловейком, лісовою горлицею, зозулею та ін.

Згідно з указом Президента України від 12 вересня 2005 р., територія заказника була розширена за рахунок приєднання урочища Попове площею 149,0 га, розташованого в 3 км на південь від с. Городище. Урочище репрезентує типовий для цієї місцевості байрачний ліс, представлений сухою бересто-пакленовою дібровою.

На території заказника є маркірована екологічна стежка. Заказник є популярним місцем для учбової та освітньо-виховної роботи вищих учбових закладів м. Луганська і громадських екологічних організацій.

Комплексна пам'ятка природи «Айдарська тераса»

Оголошена Постановою Ради Міністрів УРСР № 145 від 30 березня 1981 р. Створена на базі лісового заказника місцевого значення (рішення обласної Ради народних депутатів № 300 від 12 липня 1980 р.).

Розташована поблизу с. Айдар-Миколаївка, на території 33-35 кв. Новоайдарського лісництва державного підприємства Новоайдарське лісомисливське господарство. Площа – 100,0 га.

Зберігає мальовничу вікову діброву з різноманітною фауною та флорою в заплаві р. Айдар.

Лісовий масив розташований на лівому березі річки серед боліт і озер, з трьох боків оточений її руслом. До складу лісу, окрім дубу звичайного, входять ільм, ясен зелений, клени татарський і польовий. Трав'яний покрив утворюють види осок і очерету, ожина сиза, підмаренник чіпкий тощо. У великій кількості наявна конвалія травнева. Зустрічаються валеріана блискулча, буги́ла лісова, зніт шорсткий, герань болотна, сіє́ла пряма, ве́хи широколи́стий і сизаровидний, живокі́сть ліка́рська, ра́нник ву́злува́тий, м'я́та по́льова, осот бо́лотний, чиха́вка ве́рболи́ста, купина ба́гато́кві́ткова, хо́лодок ліка́рський тощо. Із рослин, занесених до Червоної книги України, зростають рястка Буше, тюльпан дібровний і дуже рідкісна в Луганській області рослина – представник родини орхідних зозулинець яйцевидний. На озері росте латаття біле, угруповання якого внесені до Зеленої книги України.

На території заказника мешкає багата фауна. Тут зустрічаються козуля, лисиця звичайна, заєць-русак, єнотовидна собака, свиня дика. Із представників орнітофауни можна бачити чирка-свистунка, чирка-тріскунка, качку сіру, дятла рябого, соловейка, дрозда, синицю, сойку, сороку, ворону сіру. Територію заказника в тій або іншій мірі використовують хижі птахи: яструб-тетерев'ятник, яструб-перепелятник, лунь болотний, осоїд, сич.

Геологічна пам'ятка природи «Конгресів яр»

Оголошена Розпорядженням Ради Міністрів УРСР № 780 від 14 жовтня 1975 р.

Місце розташування: м. Лисичанськ. Площа – 20,0 га.

Унікальне геологічне відслонення зони Північно-Донецького насуву – одного з найбільших диз'юнктивів північного Донбасу.

Спостерігаються шари середньокам'яновугільного віку з великими кутами падіння та тріасові глини з кутами зворотного падіння, які знаходяться в тектонічному контакті з відкладеннями верхньокрейдяного і палеогенового віку. Балка отримала свою назву після того, як відслонення було продемонстроване учасникам XVII міжнародного геологічного конгресу.

Має велике науково-пізнавальне значення.

Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Гостра Могила»

Оголошений Постановою колегії Держкомприроди УРСР № 14 від 26 лютого 1980 р.

Місце розташування: м. Луганськ, територія Луганського лісництва ДП «Луганське ЛМГ». Площа – 86,0 га.

Парк закладено на кургані «Гостра Могила» у 1952 р. на площі 51,0 га. Курган як останець неогенового моря є рідкісним свідком геологічного минулого. Крім того, курган є історичним місцем, пов'язаним з історією оборони м. Луганська в часи Громадянської та Великої Вітчизняної воєн. Восени 1919 р. на цьому місці громадяни Луганська зупинили війська білої армії. Сюди тягнувся знаменитий «живий ланцюг», по якому робітники Луганського патронного заводу через все місто передавали бойові припаси, воду та їжу для гвардії, яка вела бій.

На честь захисників міста від білої армії та німецько-фашистських загарбників в парку споруджені меморіальні монументи, а навколо них розташувався величезний парк – зона відпочинку мешканців міста і багаточисленних відвідувачів.

Парк збудовано в регулярному стилі. Основу паркової композиції становить курган. Навколо кургану зростають берези. Від

кургану до вулиці Оборонної пролягла пряма алея. Вздовж сходин, що ведуть на вершину кургану, посаджені голубі ялини.

В парку зростає близько 50 видів дерев і чагарників. Головною породою в насадженнях парку є дуб звичайний, поряд з ним зростають акація біла, гледичія, в'яз дрібнолистий, сосна звичайна, подекуди – ясени зелений та звичайний, клени гостролистий та польовий, липа дрібнолиста, береза, тополя. Тут зустрічається велика кількість видів чагарників: клен татарський, скумпія, калина-гордовина, бирючина, акація жовта, маслинка та інші. У 1957, 1960 та 1965 рр. здійснювалось розширення парку і додаткова підсадка дуба, сосни звичайної, берези бородавчастої, тополі канадської, бузини червоної, ясена зеленого, абрикоса, вишні магалебської. У травні 2001 р. в районі монументу було висаджено 200 саджанців каштану кінського.

На території парку зустрічається велика кількість співучих птахів, є фазан і куріпка сіра. Мешкає білка.

Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Дружба»

Оголошений Постановою колегії Держкомприроди УРСР № 14 від 26 лютого 1980 р.

Місце розташування: Новоайдарський район, с. Перемога. Площа – 50,0 га.

Цікавий об'єкт садово-паркового мистецтва Луганщини. Закладений у 1956 р. У парку є меморіальна алея на честь 50-річчя Жовтневої революції, алея новонароджених, а також алея «Дружба», створена членами делегацій колишньої ГДР, Франції, Болгарії. До парку примикає лісовий масив з мальовничими галявинами та балками, який з'єднується з парком ажурним висячим мостом.

На території парку зростає 30 видів дерев і чагарників, серед них – акація біла, вільха клейка, липа, тополя чорна, дуб звичайний, кінський каштан звичайний, береза бородавчата, бузина чорна, ялівець звичайний, ліщина та ін.

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНІ ТЕРИТОРІЇ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ

Регіональний ландшафтний парк «Біловодський»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради № 20/20 від 25 грудня 2001 р.

Місце розташування: Біловодський район, окол. с. Городище. Територія парку охоплює долину річки Деркул, зі сходу і південного сходу вона обмежена населеним пунктом Нижньобаранніківкою і державним кордоном з Російською Федерацією, частково співпадає з межею ботанічного заказника державного значення «Юницький». На півночі межа парку проходить балкою Бересток, витягнутою в східно-західному напрямі. Площа – 14011,0 га.

Парк створений з метою збереження унікальних ландшафтів Старобільських степів, зокрема, Деркульського степу, та історичної спадщини експедиції В.В. Докучаєва.

В орографічному відношенні район розташування парку відноситься до південних відрогів Середньоруської височини, поверхня яких розчленована річковими долинами, яругами і балками. Висота місцевості – 150-200 м н. р. м. Глибина ерозії досягає 50-200 м н. р. м., щільність яружно-балочної сітки – 0,75-1 км на 1 кв. км. Яруги займають до 1,2% території. Геологічну основу місцевості складають породи кам'яновугільного, крейдяного і палеогенового віку, вкриті антропогеновими відкладеннями – лесами і лесовидними суглинками. В річкових долинах, яругах і балках часто відслонюється крейда. Ґрунти представлені чорноземами звичайними середньогумусними важкосуглинистого механічного складу. Міцність гумусового горизонту досягає 85 см, вміст гумусу – 6-7%.

Через всю територію парку протікає річка Деркул. Вона є лівою притокою Сіверського Дінця, її загальна довжина 160 км,

басейн включає 188 малих річок загальною довжиною 928 км. Найбільші притоки – Біла, Лозова, Мілова, Комишна, Повна та ін. У межах парку долина Деркулу має жолобовидний характер із пологим лівим берегом і стримким правим, на якому відслонюються крейдо-мергельні породи. Ширина заплави 2-3,5 км, заплавна тераса чітко вираженим уступом переходить в надзаплавну.

Рослинний покрив парку репрезентований степами, угрупованнями крейдяних відслонень, байрачними і заплавними лісами, заростями лісових і степових чагарників, справжніми і засоленими луками, осоково-трав'яними болотами, а також прибережно-водною і водною рослинністю у р. Деркул та заплавних водоймищах, що подекуди розкидані по заплаві.

Степова рослинність представлена як на ліво-, так і на правобережних вододільних ділянках, схилах яругів і балок. Тут поширені рослинні угруповання, що є типовими для справжніх різнотравно-типчаково-ковилових степів. Представлені формації, занесені до Зеленої книги України, мигдалю низького, ковил волосистої, Лессінга, Залеського. В цих угрупованнях зростає вид, занесений до Червоної книги України, – громовик донський, а також низка видів, що є рідкісними в Луганській області – півники солелюбиві, ефедра двоколоскова, крашенинниковія білолозникова, аденофора лілієлиста. Зооценози степових схилів представлені типовим для різнотравно-типчакових степів Старобільщини угрупованнями безхребетних і хребетних тварин. Тут мешкають гадюка степова, полози чотиризмугий і жовточеревний, візерунковий. На території парку зустрічаються колонії сурка. Під час міграції на степових ділянках на відпочинок зупиняються дрохва і хохітва. У складі ентомофауни представлені дибка степова, мурашиний лев звичайний, сатир залізний, волохатий стафілін, каптурниця пишна, синявець римнус, клімена, сколія степова, джміль глинистий, совка сокиркова тощо.

Уздовж північної межі парку розташована балка Бересток. Схили балки вкриті чагарниковими степами із зіноваті австрійсь-

кої та угрупованнями крейджаних видів рослин. На більш-менш пологих ділянках представлені угруповання ковил Лессінга і волосистої, а також мигдалю низького. У складі степових угруповань та на ділянках оголених крейджаних порід зростають ефедра двоколоскова, крашенинниковія білолозникова, півники солелюбиві, громовик донський. По днищу балки протікає струмок, тут зростають угруповання очерету південного.

Фауна балки Бересток багата і різноманітна. Тут зосереджені поселення сурка, висока чисельність сліпака звичайного. Зустрічаються гадюка степова, ящурка різноколірна. В балці гніздяться боривітер звичайний, куріпка сіра, перепілка. Мешкають тхір степовий, перев'язка звичайна, горностай, борсук лісовий. Під час міграцій зупиняються дрохва і хохітва.

У верхів'ях балки розташована система ставків «Лаго-Маджіоре» (в перекладі з італійської – Велике озеро). Вони були збудовані в період роботи експедиції В.В. Докучаєва і є історичною пам'яткою степового ставкобудування, якій виповнилось понад 100 років.

Окрім степових угруповань, до складу парку входять шість лісових урочищ, розташованих в ярах і балках, що розрізають вододільні ділянки правобережжя Деркулу – Попове, Водяне, Колгоспне, Бордуновське, Відноге, Городищенське. В урочищі Водяному знаходиться пам'ятка природи місцевого значення «Свинарська балка». Ліси урочищ представлені асоціаціями дубових лісів татарськокленових, татарськокленово-липових, татарськокленово-липово-дубових яглицевих і кореневищноосокових, що занесені до Зеленої книги України. В них зростають рідкісні в Донбасі північні види: медунка темна, розхідник шорсткий, копитняк європейський, дзвоники персиколісті і кропиволисті, а також види з Червоної книги України – тюльпан дібровний та дуже рідкісна в Україні гніздівка звичайна (родина орхідних). Зростають також ряст щільний і материнка пухнаста. Угруповання байрачних лісів оточені заростями степових чагарників – вишні степової і терну степового.

Зооценози байрачних лісів представлені типовими лісовими угрупованнями безхребетних і хребетних тварин. Із безхребетних наявні мурашка руда лісова, поліксена, красотіл пахучий, жук-олень, вусач, подалірій, бражник дубовий, ведмедиця-хазяйка, джміль пластинчастозубий, стрічкарка блакитна, ксилокопа звичайна, сколія-гігант та багато інших. Тут мешкають горностай, борсук лісовий, можливе гніздування орла-карлика, шуліки чорного, боривітра звичайного, кібчика, пугача.

На території парку розташована крейдова гора заввишки 120 м над рівнем річки, яка є залишком корінного правого берега стародавньої долини Деркулу. З півночі гора омивається самим Деркулом, заплава та сучасне русло річки підходять безпосередньо до крутого схилу гори. На схилах розвинуті петрофітні степи та угруповання ендемічних крейдяних рослин, багато з яких є рідкісними в Україні. Із наявних тут рослин до Червоної книги України занесені астрагал крейдяний, гісоп крейдяний, смілка крейдяна, полин суцільнобілий, льонок крейдяний, ранник крейдяний, костриця крейдяна, громовик донський тощо.

Тваринне населення крейдяних крутосхилів має унікальний характер, оскільки тут мешкають комахи-релікти льодовикового походження. Тут можна зустріти дибку степову, мантиспу хижу, аріона, вусача земляного хрестоносця, махаона, зегрися евфема, сатира залізного, сколію степову, джміля кам'яного, ковалика цілинного, карапузика степового, сівчука та багато інших. На крейдяних схилах зустрічається гадюка степова, наявна колонія сурка.

Русло Деркулу на території парку має звивистий характер, шириною 30 м, глибиною до 1,5 м, береги в основному вкриті заплавленим лісом, але є відкриті ділянки, зарослі угрупованнями розгу, очерету, осок тощо. В річці розвиваються угруповання рдесників, куширу темно-зеленого, зустрічається водокрас звичайний, наявна формація глечиків жовтих, занесена до Зеленої книги України.

У Деркулі в межах парку мешкає до 30 видів риб, у тому числі щука, карась золотий, карась сріблястий, гірчак, піскар, уклейка, верхівка, лінь, жерех, голавль, плотва, шипівки звичайна і передньоазіатська, сом, окунь, бичок-кругляк, бичок-бабка, бичок-цуцик, мала південна колюшка та ін., відбувається нерест і часткове нагулювання цінних видів промислових риб – ляща, судака, сазана, налима, язя, рибця. Зрідка з'являються вирезуб і ялець Данилевського, занесені до Червоної книги України.

Прируслові ділянки лівого берега Деркулу здебільшого зайняті заплавними лісами. Серед них переважають діброви, але є білотополеві і біловербові ліси. За ценотичним складом заплавні діброви досить різноманітні. Найпоширенішими є діброви татарськокленові з ластівнем витким, хвилівником, чистотілом великим. У підліску звичайними є бузина чорна і жостір проносний, ожина сиза. Тваринне населення заплавних дібров має інтразональний характер, воно представлене лісовими формами, які далеко заходять на південь по долинах рік.

У заплаві лівого берега р. Деркул розповсюджені солончакові луки, що викошуються, і фрагментарно остепнені луки. На остепнених луках зростають формації ковили Залеського. Солончакові луки дуже різноманітні за ценотичною структурою. Вони утворюють ценотичні комплекси із болотяними луками та осоково-трав'янистими болотами. Із рідкісних видів рослин тут зростають зозулинець болотяний, рябчик малий, косарики тонкі, а також півники болотні, калюжниця болотна, подорожник Корнута, оман високий, рапонтікум серпієвидний, хвощ річковий, самосил часниковий, дудник лісовий.

Тваринне населення справжніх і солончакових луків характеризується домінуванням степових, лучних і еврибіонтних мезофільних видів (хрущ-лисичка, хижак золотисто-смугастий, бджола-шерстоткач, джміль кам'яний, жужелиця солончакова, харпак солончаковий, довгоносики цибулевий і Кіндермана, дзюрчалка-джмельовидка, махаон, люцина, совка розкішна, мегахіла округла тощо).

Гідрологічний заказник «Кремінські каптажі»

Оголошений рішенням Луганської обласної Ради народних депутатів № 15/11 від 17 березня 1994 р.

Місце розташування: західна околиця м. Кремінна. Площа – 3900,0 га.

Унікальне родовище підземної питної води в балці Піщаній Ерік, яка впадає в р. Красну. Має карстове походження. Водоутримуюча порода – тріщинувата зона верхньої крейди, в якій наявна система карстових порожнин. На поверхні землі багато джерел-включів та характерних западин, серед яких найбільшою є западина «Лиман» діаметром 1,5 км. Запас води – 9300 м³/на добу.

Є джерелом водозабезпечення м. Кремінна.

Лісовий заказник «Новопсковський»

Оголошений рішенням виконкому Луганської обласної Ради народних депутатів № 92 від 24 березня 1992 р.

Розташований на території Новопсковського лісництва ДП «Старобільське ЛМГ» на захід від смт Новопсков, в околицях сіл Закотне, Осиново, Макартетіно Новопсковського району. Площа – 1186,0 га.

Типові для південних відрогів Середньоруської височини байрачні ліси з характерним для них рослинно-тваринним комплексом, що потребує охорони. Включає п'ятнадцять лісових урочищ: Логиново, Огидне-1, Огидне-2, Південне Плоське, Брянківський ліс, Плоскенький, Гончарівський ліс, Попово, Табунчики, Мала Тавежна Стінка, Велика Тавежна Стінка, Тавежний ліс, Довге, Поповий ліс, Сосна Зайдаровка.

Байрачні ліси мають порослеве походження, зімкненість крон становить 0,7-0,8, вік від 70-90 років, бонітет – 3-4. Основу деревостанів створює дуб звичайний, до нього домішуються ясен високий, груша звичайна. Підлісок добре розвинутий: клен та-

тарський, бруслини бородавчаста і європейська, жостір проносний, свидина кров'яно-червона, шипшина повстиста, глід обманливий. В асоціаціях зростають зірочник лісовий, конвалія травнева, яглиця звичайна, кірказон звичайний, перлівка ряба, гравілат міський, шоломниця висока, горошок горіхоподібний, фіалка шершава, ластовень виткий, зверобій шорсткий, грястиця збірна, розсхідник шорсткий, маруна щиткова, чина весняна, медунка темна, копитняк європейський, підмаренник пухнастоногий, латук стріловидний, вероніка лікарська, в'язиль барвистий, регнерія собача та інші неморальні субсередземноморські та неморальні балтійські види.

У лісових угрупованнях заказника зростає рідкісна в Україні реліктова рослина із родини бобових – астрагал солодколистовидний. Основний ареал рослини охоплює Середземномор'я та Кримський півострів. У заказнику рослина приурочена до асоціацій дібров татарськокленових зірочникових, кореневищноосокових, конвалієвих, яглицевих і хвиливникових, пов'язаних зі схилами північних експозицій і днищами балок. Зростання астрагалу солодколистовидного в лісах заказника вказує на їх генетичний зв'язок з лісами гірської частини Криму.

Із тварин у заказнику мешкають цінні види мисливської фауни: заєць-русак, лисиця звичайна, козуля звичайна, свиня дика, зрідка заходить лось.

Лісовий заказник «Білолуцький»

Оголошений рішенням виконкому Луганської обласної Ради народних депутатів № 92 від 24 березня 1992 р.

Розташований на території Білолуцького лісництва ДП «Старобільське ЛМГ», в околицях сс. Новобіле і Козлово Ново-псковського району. Площа – 554,0 га.

Типові для відрогів Середньоруської височини байрачні діброви з характерним для них тваринно-рослинним комплексом. До складу заказника входять сім лісових урочищ – Церковний ліс, Би-халово, Попів ліс, Велике, Ведмеже, Васильківське, Скорodne.

У лісових угрупованнях зростає астрагал солодколистовидний, мешкають цінні види мисливських тварин: заєць-русак, лисиця звичайна, козуля звичайна, свиня дика, зрідка заходить лось.

Лісовий заказник «Айдарська тераса-2»

Створений рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 300 від 12 липня 1980 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Розташований на території Новоайдарського району в межах 22 кв. Новоайдарського лісництва ДП «Новоайдарське ЛМГ». Площа – 92,0 га.

Ділянка цінних дубових насаджень природного походження на лівому березі р. Айдар. Річка оточує насадження з трьох сторін. Мікрорельєф представлений западинами, ложбинами та старицями, які чергуються з низинами озер та боліт. Ґрунти – лучні суглинисті та легкосуглинисті різного ступеня солонцюватості. Головні породи – дуб звичайний, берест, ясен зелений, клени польовий і татарський. Місце зростання конвалії травневої, проліски сибірської, підмаренника чіпкого, ожини, купини лікарської, комишу, видів осок, латаття білого тощо.

Місце проживання козулі, єнотовидного собаки, лисиці звичайної, зайця-русака, свині дикої. Зустрічаються соловей, дрозд, синиця, яструб-перепелятник, яструб-тетерев'ятник, болотний лунь, осоїд, сич, дятел строкатий, чирок-свистунок, чирок-тріскунок, качка сіра та ін.

Лісовий заказник «Білогорівський»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради четвертого скликання №22/14 від 23 грудня 2005 р.

Розташований на території кв. 140-144 Сіверськодонецького лісництва ДП «Сіверськодонецьке ЛМГ» Попаснянського району. Площа – 344 га.

Лісовий заказник «Золотарівський»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради четвертого скликання №22/14 від 23 грудня 2005 р.

Розташований на території кв. 145 Сіверськодонецького лісництва ДП «Сіверськодонецьке ЛМГ» Попаснянського району. Площа – 59 га.

Лісовий заказник «Пригодівський»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради п'ятого скликання №15/15 від 30 серпня 2007 р.

Розташований на території Старобільського лісництва ДП «Старобільське ЛМГ» Старобільського району, кв. 39. Площа – 69,8 га.

Рельєф урочища представляє собою південно-східні круті схили, де галявини чергуються із лісовими насадженнями на суглинистих та легкосуглинистих у різній мірі солонцюватих і змитих ґрунтах.

Байрачний ліс, що входить до складу заказника, представлений 50-60-річною дібровою порослевого походження. За складом переважають чисті дубові насадження, що характеризуються високими таксаційними показниками: висота – 14-16 м, діаметр стовбурів – 18-20 см, повнота – 0,6, бонітет – 4. У невеликій кількості зустрічаються лісові культури, до складу яких входять клен, акація біла, липа.

Головною метою створення заказника є охорона та збереження унікальних для південно-східної частини України формацій та асоціацій лісової та лучної рослинності, яка містить в собі елементи лісових сполучень байрачних лісів та відкритих ландшафтів. Саме тут створюються сприятливі умови для збереження у природному стані та відтворення рідкісних видів рослин, у тому числі занесених до Червоної книги України (тюльпан дібровний, тюльпан Шренка, рябчик малий та ін.).

Ботанічний заказник «Стінки Лескові»

Створений рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 370 від 13 вересня 1977 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Розташований на території Біловодського району, в 12 км на північній схід від м. Біловодськ, на території Біловодського лісництва ДП «Біловодське ЛМГ». Площа – 64,0 га.

Цінна ділянка природних байрачних лісів у верхів'ях балки Сухий Обиток, що впадає в р. Деркул. Лівий схил балки досить крутий, розрізаний шістьма глибокими боковими балками-стінками, що утворились в палеогенових пісковиках. Правий схил пологий і розсікається двома жолобовидними балками – Круглою і Кленовою.

Байрачний ліс заказника має порослеве походження, він сформувався після суцільної вирубки 1957-69 рр. Від пралісу, що існував у балці до цього часу, збереглися тільки декілька дубів-ветнів у віці 150-200 рр. у Кленовій балці. Головна лісоутворююча порода – дуб звичайний, до нього домішуються ясен високий, липа серцелиста, груша звичайна, клен гостролистий тощо. В підліску, окрім звичайних порід (кленів польового, татарського, бруслини європейської, бузини чорної), зростає ліщина звичайна, природні популяції якої є дуже рідкісними в Луганській області. На знижених місцях, де накопичується вода, невеликі куртини утворює осика. По тальвегу балки течуть невеликі струмки. Влітку вони пересихають і заростають лучною рослинністю. Трав'яний покрив типовий для дібров південного сходу України. Його утворюють яглиця звичайна, зірчатка лісова, купина багатоквітова, конвалія травнева, дзвоники персиколісті й кропиволисті. В найбільш затінених місцях під пологом лісу великі куртини утворює копитняк європейський – рідкісна на південному сході лісова рослина, характерна для більш північних лісів. У весняний період в байрачному лісі рясно розвиваються лісові ефемероїди: гусяча цибуля, пшінка весняна, рясти щільний і Маршалла, проліска сибірська, тюльпан дібровний.

У заказнику зростають 380 видів судинних рослин, що відносяться до 57 родин. Ковили вузьколиста, українська, Лессінга, тюльпан дібровний і шафран сітчастий внесені до Червоної книги України.

В заказнику мешкають цінні мисливські тварини: заєць-русак, козуля, свиня дика, зрідка заходить лось.

Ботанічний заказник «Комишнянський»

Створений рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 370 від 13 вересня 1977 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Розташований на території Станично-Луганського району, між сс. Комишне і Колесніковка. Площа – 95,0 га.

Ділянка долини Сіверського Дінця довжиною 2,3 і шириною 0,5-1,0 км. Ґрунтовий покрив заказника утворений пісками задернованими та напівзадернованими на сучасних і стародавніх алювіальних наносах. Піски чорноземовидні з міцністю гумусового горизонту 25-40 см, місткість гумусу – 1,5-2,5%. Ґрунти легкосуглинисті, безструктурні, еродовані.

Флора заказника нараховує 162 види з 119 родів і 14 родин. Рослинність заказника – це розріджена байрачна діброва. Повнота деревостану – 0,3-0,4, висота дубу – 8-10 м, діаметр – 12 см. У першому ярусі зростає також груша звичайна, у другому – глід обманливий і український, клени польовий і татарський. Підлісок складається із бруслин Чорняєва і бородавчастої, шипшин повстистої і яблуковидної, жостера послаблювального. На узліссях поширені зарості терну степового. В трав'яному ярусі домінують тонконіг вузьколистий, полин повзучий, коstreць береговий, пирій повзучий, рясні перлівка трансільванська, пирій середній, грястиця збірна, пижмо звичайне, парило звичайне, материнка духмяна, гравілат міський, чистотіл великий тощо.

Узлісся і галявини зайняті угрупованнями піщаного степу. Загальне проективне покриття рослинності на цих ділянках – до 40%. Домінують костриця валіська, тонконіг вузьколистий, коstreць береговий, полин повзучий. Висота трав'яного покриву – до 30 см. Із різнозілля широко розповсюджені шальвія сухостепова, молочай Сегієрів, деревії благородний і панонсь-

кий, перстачі піщаний та сріблястий, барвінок трав'янистий, цмин піщаний, звіробій, буквиця перебільшена, материнка звичайна тощо.

На території заказника є рослинні угруповання, що внесені до Зеленої книги України, – ковили волосистої і дуба черешчатого, татарськокленові. Ковилові угруповання представлені на узліссях, у псамофітному степу, в улоговинах стока, навколо ріллі. Загальна площа цих угруповань близько 100 кв. м. Загальне проективне покриття – до 75%, із них ковили – до 30%. У цих угрупованнях рясними є деревій благородний, оман німецький, конюшина гірська, полин повзучий, молочай степовий, відмічені також лабазник звичайний, материнка звичайна, буквиця перебільшена, парило звичайне.

Тваринний світ заказника представлений зайцем-русаком, куницею ліською, лискою звичайною, перепілкою, в заказник часто заходять козуля, свиня дика і вовк.

Ботанічний заказник «Ведмежанський»

Створений рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 370 від 13 вересня 1977 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Розташований на території Свердловського району, в 10 км на південний схід від с. Ведмежанка, на території Свердловського лісництва ДП «Свердловське ЛМГ». Площа – 36,0 га.

Охороняє штучні насадження дуба звичайного у віці 50 років з підліском із карагани деревовидної, бузини червоної і терну степового, створені на щільних пісковицях Донецького кряжу. В трав'яному покриві наявні конвалія травнева і проліска сибірська. На степових ділянках і на кам'янистих розсипах серед лісових культур зростають цінні лікарські рослини: цмин піщаний, звіробій звичайний, види чебрецю тощо.

Є досить цінним у фауністичному відношенні місцем. Відмічені заєць-русак, куниця лісова, козуля звичайна, свиня дика, лисиця звичайна. Заказник відвідують куріпка сіра, перепілка звичайна і фазан.

Ботанічний заказник «Курячий»

Створений рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 370 від 13 вересня 1977 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Розташований на території Свердловського району, в 5 км від с. Курячівка, в межах Свердловського лісництва ДП «Свердловське ЛМГ». Площа – 137,0 га.

Охороняє штучні насадження із шипшини і дубу звичайного за участю ясеня високого і акації білої, створені на сланцевих породах північного крила Донецького кряжу. Місцевість порізана яругами і балками, місцями оголюються щільні пісковики і кам'янисті розсипи. Шипшина зростає в нижньому ярусі деревних культур, а також утворює окремі суцільні зарослі на площі 17,0 га. В культурах дуба зростають рідкісні в Луганській області північні лісові рослини: медунка темна і копитняк європейський, чина весняна і ясенець голостовпчиковий. У заказнику також наявні хвилівник звичайний, чистотіл великий, кропива дводомна, зірочник ланцетовидний, рожа зморшкувата, гравілат міський, парило звичайне, груша звичайна, ожина сиза, суниці, в'язель різнобарвний, бруслина європейська, підмаренник руський, пахучка звичайна, дзвоники кропиволисті і ріпчастовидні, череда трироздільна, солончакова айстра звичайна, купина пахуча, тонконоги дібровний і стиснутий, грястиця звичайна, просянка розлога тощо.

На відкритих місцях та кам'янистих розсипах представлені цінні лікарські рослини: цмин піщаний, звіробій звичайний, материнка пухнаста, види чебрецю.

Ботанічний заказник «Піщаний»

Створений рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 370 від 13 вересня 1977 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Розташований на території Станично-Луганського району між сс. Камінне і Колесніківка, в межах Піщаного лісництва ДП «Станично-Луганське ЛМГ». Площа – 120,0 га.

Типовий для піщаної тераси Сіверського Дінця рослинний комплекс із природних і штучних угруповань. Включає штучні насадження сосни звичайної та дуба звичайного у віці 40-80 рр., а також ділянки відкритих пісків із специфічною піщано-степовою і агломеративною рослинністю.

Фоновими видами рослин є кунічник наземний, костриця Беккера, келерія піщана, житняки гребінчастий і Лавренка, пирій повзучий, цмин піщаний, юрінея донська, чебрець Палласів, льонки дроколистий і солодкий тощо. Із видів, занесених до Червоної книги України, зустрічаються ковила дніпровська і східно-причорноморський піщаний ендемік із родини айстрових – волошка первинногерберова. На відкритих пісках можна побачити види з Європейського червоного списку – жовтозілля дніпровське і козельці дніпровські.

Ботанічний заказник «Крейдяні відслонення»

Оголошений рішенням виконкому Луганської обласної Ради народних депутатів № 92 від 24 березня 1992 р.

Місце розташування: Міловський район, с. Стрільцівка. Площа – 30,0 га.

Знаходиться на березі р. Комишної. Охоплює два окремих крейдяних останці правого корінного берега річки висотою до 70 м, з'єднаних сідловиною. Ґрунтовий покрив заказника утворюють переважно еродовані малопотужні дерново-карбонатні чорноземні ґрунти, підстелені крейдою. На крутих схилах вони заміщуються рухляком та уламками крейди. Біля підніжжя схилів утворюються делювіальні шлейфи. Місцева назва цих геологічних утворень – Чечетівська Перерва (Чечетівка – стара назва с. Стрільцівка).

Рослинний комплекс заказника унікальний високою концентрацією ендемічних крейдяних рослин та їх угруповань.

Флора заказника нараховує 150 видів судинних рослин, із них близько 20 – вузькокрейдянні ендеми, які репрезентують половину ендемічного ядра крейдяної флори південного сходу України. Серед них полин суцільнобілий, гісоп крейдяний, полин донський, льонок крейдяний, келерія Талієва, смілка крейдяна, громовик донський, левкой крейдяний, льон український, бедринець каменелюбивий тощо. Переважна більшість цих рослин занесена до Червоної книги України.

Рослинний покрив дуже строкатий. Основу його утворюють зональні угруповання різнотравно-типчаково-ковилових степів, які приурочені до вершин пагорбів і найбільш пологих ділянок схилів. Найбільш поширені волосистоковилкові та збійні типчакові (з кострицею валіською) угруповання. На вершинах горбів можна спостерігати піщано-степові угруповання з домінуванням костриці Беккера та зміївки розчепіреної, які поєднані з піщаними слабкогумусованими чорноземами та виходами третинних пісків. У цих фітоценозах велике значення має цмин піщаний.

Представники крейдяної флори утворюють специфічні угруповання петрофітної рослинності і агломеративні угруповання, які приурочені до крутих схилів. Вони займають площу близько 12 га, або 40% площі заказника. Найбільш поширеними є чебречники (з чебрецем вапняковим), представлені також угруповання з домінуванням окремих екологічно однорідних видів, у т. ч. гісопу крейдяного, полину донського, бедринця каменелюбівого, ранника крейдяного, льонка крейдяного, громовика донського. Подекуди на північних експозиціях наявні реліктові рідкісні в Луганській області угруповання осоки низької, занесені до Зеленої книги України. На вершині одного з пагорбів зростає стрічкокоłosник ситниковий – центральноазіатський вид із родини злакових. Дане місцезнаходження єдине в Україні та є найбільш західним у світі.

В основі крейдянні останці оперізані вузькою смугою солонців, з якими пов'язані своєрідні угруповання галофільних видів:

безкильниці розчепіреної, подорожника морського, полину суцільнобілого.

На особливу увагу заслуговує солодушка крейдяна – дуже рідкісний в Україні європейсько-сибірський крейдяний вид, занесений до Червоної книги України. На схилах гори рослини утворюють зарості, які здалеку виглядають як окремі рожево-малинові плями на білому тлі крейдяного схилу. Рослини щорічно рясно цвітуть, утворюють життєздатне насіння.

Заказник цінний також у фауністичному відношенні: на його території існує багато поселень сурка степового.

Ботанічний заказник «Гончарівський»

Оголошений рішенням Луганської обласної Ради народних депутатів № 6/8 від 18 травня 1995 р.

Охоплює околиці сс. Оборотнівка, Наугольне та Гончарівка Сватівського району. Площа – 389,0 га.

Крейдяні відслонення з рідкісними рослинними угрупованнями та високою представленістю ендемічних крейдяних рослин. Включає три ділянки, розташовані на правобережних схилах рік Кобилка і Красна.

Флора заказника нараховує близько 250 видів судинних рослин. Серед них 16 видів, занесених до Червоної книги України, – полин суцільнобілий, астрагал шерстистоквітковий, брандушка різноколірна, дворятник крейдяний, пирій ковилолистий, костриця крейдяна, дрік донський, келерія Талієва, льонок крейдяний, громовик донський, півонія тонколиста, ранник крейдяний, шоломниця крейдяна, смілка крейдяна, гісоп крейдяний, ковила волосиста. Разом з іншими представниками ендемічного петрофітного крейдяного комплексу ці види утворюють специфічні агломеративні угруповання на оголеннях крейди. Це, зокрема, формації гісопу крейдяного, смілок крейдяної та прилеглої, чебрецю вапнякового, полину суцільнобілого і донського, ранника крейдяного. У складі цих угруповань зростають бедринець кам'янолюбивий, ласкавець серповидний, самосил білоповстистий, маренка сіроплодна, головачка уральська, лещиця висока.

На верхніх пологих частинах схилів зосереджені флористично насичені типові степові фітоценози, а до їх нижніх частин приурочені рідкісні в Луганській області реліктові степові угруповання осоки низької, занесені до Зеленої книги України.

Фауністичне ядро заказника складають види степового та крейдяного комплексів – заєць-русак, лисиця звичайна, канюк степовий, жовта плиска, ящірка прудка. Крім того, зустрічаються тушкан великий, степовий тхір, гадюка степова, ропуха земляна, вівсянки звичайна і садова, жайворонки польовий, малий та чубатий, коноплянка, одуд, сорока. Досить велика щільність в Україні куріпки сірої, яка скоротила свою чисельність через господарську діяльність. Майже на всіх крутосхилах є колонії золотистих щурок (від 5 до 50 гнізд). З прилеглих територій у заказник заходять на відпочинок борсук, козуля, свиня дика.

У складі ентомофауни заказника найбільш цікавими є кобилка лептофіс альбовіттага, севчук, степова дибка, степовий тарган, степова носатка, бронзівка вонюча, угорська та металева, степовий лускун, наявні також богомол звичайний, севчук, прус італійський, клоп італійський, свербіжнецева козявка та ін.

Ботанічний заказник «Серебрянський»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради № 20/20 від 25 грудня 2001 р.

Розташований у Кременському районі, в 8 км на південний захід від м. Кременна, на території кв. 110-113, 131 Серебрянського лісництва ДП «Кременське ЛМГ». Площа – 107,1 га.

Цінний осередок бореальної флори, рідкісних і занесених до Червоної книги України видів рослин на території Луганської області. Охоплює комплекс лісів, боліт, лук, водної і болотної рослинності.

Із тварин у заказнику можна зустріти дуже рідкісних квакшу звичайну і веретільницю ламку, тут гніздяться осоїд, вухаста сова, сіра неясень, великий строкатий, середній і малий дятли, синиці, шпаки, дрозди, припутень і горлиця, одуд, сорока, сойка,

ворон, фазан; мешкають борсук лісовий, лісова куниця, європейська норка, видра, білки європейська і телеутка, олень благородний, козуля, періодично на територію заказника заходить свиня дика і зрідка – лось.

Загальнозоологічний заказник «Острів»

Оголошений рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 532 від 9 грудня 1982 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Розташований на території Станично-Луганського району поблизу с. Піщане. Межує зі Станично-Луганським відділенням Луганського природного заповідника НАН України. Площа – 1,2 га.

«Острів» на річці Сіверський Донець, довжиною 260 м і шириною 45 м, вкритий заплавним лісом із тополі білої та верби білої, створений з метою збереження рідкісних видів тварин, пов'язаних з водним середовищем.

На території заказника зростає 58 видів рослин з 46 родів і 23 родин. Рослинний покрив розріджений, носить фрагментарний характер. На березі зростають поодинокі дерева верб білої і ламкої, наявні зарості полину високого, дербенника верболистого. На більш підвищених ділянках утворюють зарості клен ясенелистий і в'яз гладкий, зустрічаються поодинокі особини ясеня високого, абрикоса звичайного, тополі чорної і білої. Трав'янистий покрив у цих угрупованнях утворюють кропива двудомна, пирій повзучий, регнерія собача, чорнокорій звичайний, чистотіл великий. На більш низьких місцях галявини зайняті невеликими фрагментами остепнених луків. Загальне проективне покриття – 60%. Домінують тонконіг лучний, кострець безостий, куничник наземний, рясно представлена енотера дворічна, пижмо звичайне, осот шершавий, холодок лікарський, полини гіркий і Маршалла, смілка вилчата, звіробій звичайний, вероніка довголиста, підмаренник звичайний.

На більш високих ділянках з супіщаними ґрунтами наявні фрагменти піщаного степу. Загальне проективне покриття рослин досягає 50%. В угрупованнях домінують тонконіг вузьколистий, кострець безостий, костриця Беккера, келерія піскова. Рясні також полин естрагон, синьоголівник плоськолистий, очиток пурпуровий, зопник бульбистий.

Заказник є місцем існування видри річкової та норки європейської, що занесені до Червоної книги України. Біля берегів зимують качки. У вимоїнах і водоріях навколо острова концентрується велика кількість риби, котра є кормовою базою для існуючих тут тварин.

Загальнозоологічний заказник «Мілуватський лиман»

Оголошений рішенням Луганської обласної Ради народних депутатів № 6/8 від 18 травня 1995 р.

Розташований на території с. Мілуватка Сватівського району. Площа – 111,0 га.

Заплава річки Красної з водно-болотними угіддями, які є місцем масового гніздування водних і навколоводних видів птахів. У заказнику гніздяться та зупиняються на прольоті гуси, качки, лебеді, чаплі, лелеки.

Загальнозоологічний заказник «Терни»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради № 18/12 від 19 листопада 1997 р.

Розташований на території Сватівського району на схід від с. Сосновий. Площа – 730,0 га.

Мальовничий ландшафт заплави р. Красної з лучними, лучно-степовими і чагарниковими угрупованнями – місце існування і концентрації різноманітної фауни. Тут мешкають бобер, заєць-русак, ондатра, видра річкова, тхір степовий. Не виключається існування хохулі. На степових ділянках зустрічаються ящірка прудка, гадюка степова, є колонії сурка степового. Різноманітний світ птахів: вівсянка звичайна, жайворонки польовий і чубатий, коноплянка, фазан, види качок, одуд, перепілка, куріпка сіра. Те-

риторія заказника слугує кормовими угіддями для хижих птахів: яструба-перепелятника, луня лучного, канюка степового.

Загальнозоологічний заказник «Мостківський»

Створений рішенням Луганської обласної ради № 18/12 від 19 листопада 1997 р.

Розташований на території Сватівського району, поміж сс. Мостки та Петрівка. Площа – 3880,0 га.

Один з найбільших в Луганській області масивів різнотравно-типчаково-ковилового степу. Включає також сім лісових урочищ: Росоховате, Морошковате, Курилов ліс, Західне, Високий ліс, Ясеневий ліс, Байбаковий ліс.

Місце існування борсука лісового, тхора степового і гадюки степової (Червона книга України). На степових схилах наявні численні поселення сурка степового. Добре розмножуються і відновлюються популяції степових птахів, що стали рідкісними в області, – перепілки і куріпки сірої. Багата фауна хижих птахів, в заказнику гніздяться або періодично його відвідують канюк степовий, лунь лучний, яструб-перепелятник.

Загальнозоологічний заказник «Кіндрашівський»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради № 18/12 від 19 листопада 1997 р.

Місцезнаходження: Станично-Луганський район, окол. смт Станично-Луганське, поміж залізничними станціями Транзитна і Кіндрашівська Нова, на території Кіндрашівського лісництва ДП «Станично-Луганське ЛМГ». Межує із Станично-Луганським відділенням Луганського природного заповідника НАН України. Зі сходу обмежений залізницею, з заходу – річкою Сіверський Донець. Площа – 2205,0 га.

Цінна у фауністичному відношенні ділянка заплави і надзаплавної тераси Сіверського Дінця. Територія заказника репрезентує природні і антропогенні комплекси заплави і першої борової тераси Сіверського Дінця з різноманітною фауною, серед якої багато видів, що потребують збереження і відновлення. Основу

рослинного покриву заплави утворюють широколистяні ліси з дубу звичайного та ільму гладкого, є ліси з верби білої, осокові та осикові ліси, а також чорновільшаники. Наявні різновічні культури дубу звичайного. В заплаві представлені справжні остепнені і заболочені луки. На озерах і навколо них розвивається водна і прибережно-водна рослинність.

Рослинність борової тераси репрезентована чистими культурами сосни звичайної у віці 30-50 років. На галявинах та незасаджених сосною ділянках збереглися фрагменти псамофітного степу і агломеративних угруповань на чистих річкових пісках.

Флора заказника налічує близько 600 видів судинних рослин, 150 видів водоростей, не менше 30 видів лишайників, мікобіота складає близько 250 видів (мікро- і макроміцетів). До Червоної книги України внесено 7 видів судинних рослин, що зустрічаються на території заказника: сальвінія плаваюча, волошка первинногерберова, ковила дніпровська, рябчик руський, косарики тонкі, тюльпан дібровний, ряска Буше. Представлені рослини з Європейського Червоного списку: глід український, жовтозілля дніпровське, козельці донські. В деяких озерах збереглися невеликі осередки латаття білого, угруповання якого занесені до Зеленої книги України.

Заказник дуже багатий на їстівні гриби. Восени у великій кількості з'являються маслюк звичайний, трапляються боровики звичайний і сосновий, моховик тріщинуватий, опеньки осінні, печериця польова. Наявні також ядовиті гриби: мухомор звичайний тощо. Зустрічаються рідкісні в Україні види грибів – міріостома ніжкова (Європейський Червоний список) і рядовка опеньковидна (Червона книга України).

Різноманіття природних умов і рослинного світу створює сприятливі умови для існування тваринного світу. З територією заказника пов'язане існування близько 40 видів ссавців, із них до Червоної книги України занесено 8 видів: їжак вухатий, кутора мала, борсук лісовий, перев'язка, підковоніс малий, вечірниця мала, середземноморський нетопир, війчаста нічниця. Звичайними в заказнику є дрібні мишоподібні, заєць-русак, білка

звичайна, ондатра, бобр, єнотовидна собака, лисиця звичайна, вовк, козуля, олень, свиня дика.

Дуже багатою є орнітофауна. Вона налічує близько 200-250 видів птахів, які гніздяться в заказнику, використовують його під час літніх кочувань, або зустрічаються на прольоті та зимівлі. На території заказника зустрічаються 20 видів птахів, занесених до Червоної книги України (скопа, лунь польовий, великий підорлик, орел-карлик, шуліка чорний, європейський тювик, орлан-білохвіст, сірий журавель, пугач тощо). Тут також мешкають 5 видів плазунів і 5 видів амфібій.

Озера, стариці та річка в межах заказника відрізняються великим різноманіттям іхтіофауни. У водоймищах звичайними є плотва, щука, краснопірка, сазан, окунь, йорж, карасі золотистий та сріблястий, верхівка, лінь, яз тощо. В Сіверському Дінці в межах заказника зустрічаються риби з Червоної книги України: вирезуб і ялець Данилевського. Взагалі в заказнику представлені близько 30 видів риб.

Загальнозоологічний заказник «Лісова перлина»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради № 3/18 від 4 вересня 1998 р.

Місце розташування: Білокуракинський район, с. Лозно-Олександрівка. Площа – 3174,0 га.

Мальовничий лісостеповий ландшафт, представлений різнотравно-типчаково-ковиловими степами і байрачними лісами з різноманітною фауною, яка потребує охорони та відновлення. Ліси репрезентовані байрачними дібровами, березовими, кленовими та осиковими гаями. Вони утворюють декілька лісових масивів, приурочених до яружно-балкових систем, та мають відповідні місцеві назви – Дубовий, Кленовий, Вишневий, Рідкодуб, Лутовий, Лутовенький, Ведмежий, Горілий тощо. На узліссях формуються щільні зарості з терну степового, видів шипшин і глоду.

На степових схилах представлені добре збережені степові формації з домінуванням ковил Залеського, Лессінга, вузьколис-

тої, дніпровської, волосистої та великою участю барвистого степового різнозілля.

Тваринне населення репрезентоване зайцем-русаком, білкою звичайною, куницею лісовою, лисицею звичайною, свинею дикою, козулею звичайною. В заказнику багато колоній сурка степового, який має сприятливі умови для подальшого існування і розселення.

Загальнозоологічний заказник «Сватівський»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради № 3/18 від 4 вересня 1998 р.

Місцезнаходження: Сватівський район, між сс. Коломийчиха, Куземівка та Містки, в межах урочищ ДП «Сватівське ЛМГ». Загальна площа – 3316,0 га.

Типовий лісостеповий ландшафт, який характеризується значним видовим різноманіттям фауни, що потребує збереження і відновлення. Місцевість являє собою лесові схили височин і височинні рівнини з чорноземами звичайними малогумусними, сильно розчленовані ярами й балками, врізаними до крейдюно-мергельних порід. У рослинному покриві переважає степова рослинність, в ярках і балках наявні байрачні ліси.

На степових схилах, на яких подекуди відслонюється крейда, зростають представники ендемічного петрофітного флористичного комплексу, занесені до Червоної книги України: гісоп крейдуний, дворядка крейдуна, дрік донський, келерія Талієва, шоломниця крейдуна, полин суцільнобілий. На більш вирівняних ділянках з розвинутим ґрунтовим покривом розвиваються ковилові формації, в тому числі ковил вузьколистої, Залеського, Лес-сінга, Граффа, української. Всі види ковили занесені до Червоної книги України, а створювані ними рослинні угруповання – до Зеленої книги України.

Окрім степових масивів, до складу заказника входять сім лісових урочищ: Долгеньке, Кочержино, Бурдюгово, Вісла-I, Вісла-II, Куріпчино, Зубово. Головними лісоутворюючими породами є дуб звичайний і ясен зелений, до них домішуються клени польо-

вий і гостролистий, а також липа серцелиста. Висота дерев – від 6 до 18 м, вік – від 27 до 60 років. У підліску зростають бруслини бородавчаста та Черняєва, скупія, клен татарський та ін.

Тваринний світ представлений оленем благородним, козулею, свинею дикою, тхором степовим, їжаком вухатим, борсуком лісовим, лисицею звичайною, зайцем-русаком, гадюкою степовою, відмічені вечірниця мала та велетенська. Із птахів можна побачити вівсянок звичайну і садову, жайворонків польового, малого і чубатого, коноплянку, куріпку сіру, перепілку, одуда, сорокопудажулана, фазана, луня польового, яструба-тювика та ін.

Загальнозоологічний заказник «Кононівський»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради № 4/19 від 15 грудня 1998 р.

Місце розташування: Біловодський район, с. Новолимарівка. Площа – 1500,0 га.

Ділянка з природним ландшафтом південних відрогів Середньоруської височини, яка характеризується значним видовим різноманіттям фауни, що потребує збереження та відтворення. Тут мешкають лисиця звичайна, заєць-русак, козуля, лось, тхір степовий, фазан, перепілка, свиня дика, гадюка степова та ін.

Загальнозоологічний заказник «Євсуг-Степове»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради № 4/19 від 15 грудня 1998 р.

Місце розташування: Біловодський район, на захід від м. Біловодська, поблизу сс. Євсуг, Степове та Копані. Площа – 5000,0 га.

Мальовничий природний ландшафт південних відрогів Середньоруської височини з байрачними дібровами та ділянками типчаково-ковилових степів. Місця існування мисливських тварин, що потребують збереження та відновлення: сурка степового, куниці лісової, свині дикої, козулі звичайної, лося.

Загальнозоологічний заказник «Новолимарівський»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради № 4/19 від 15 грудня 1998 р.

Місце розташування: Біловодський район, на північний схід від с. Новолимарівка. Площа – 1500,0 га.

Ділянка з типовим для південних відрогів Середньоруської височини лісостеповим ландшафтом і місцями існування різноманітної мисливської фауни: козулі, зайця-русака, тхора степового, лисиці звичайної, свині дикої, лося, фазана, куріпки сірої, перепілки. Зустрічається гадюка степова, занесена до Червоної книги України.

Загальнозоологічний заказник «Балка Березова»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради № 4/19 від 15 грудня 1998 р.

Місце розташування: Міловський район, між сс. Журавське та Криничне, на схід від с. Кірносо́во, в 2 км на південь від південної межі відділення Луганського природного заповідника НАН України «Стрільцівський степ». Площа – 797,3 га.

Добре збережена ділянка різнотравно-типчаково-ковиливих степів південних відрогів Середньоруської височини з різноманітною степовою фауною, яка потребує охорони і відновлення. Стародавня яружно-балкова система з пологими схилами. Довжина балки приблизно 9 км, середня ширина – 1 км, глибина в середній частині – 50 м. Балка має чотири відвершки, три з правого схилу і один з лівого. Основні ґрунтоутворюючі породи – леси і лесовидні суглинки, на схилах подекуди відслонюються третинні піски, піщаники і крейдяно-мергельні породи. Ґрунти – чорноземи звичайні з вмістом гумусу до 5-7%.

Степова рослинність балки представлена формаціями ковил вузьколистої, Лессінга, Залеського, волосистої, пухнастолистої, Граффа, дніпровської; костриць валіської і Беккера. Часто зустрічаються чагарниково-степові угруповання за участю карагани чагарникової, мигдалю низького, спіреї звіробоелистої, зіноваті руської, а також залишки байрачного лісу за участю клену татарського, яблуні лісової, груші звичайної, ільму та ясену високого.

Види ковили, що зростають в заказнику, занесені до Червоної книги України, а утворювані ними угруповання – до Зеленої книги України. Із видів рослин, занесених до Червоної книги України, в заказнику представлені також півонія тонколиста, тюльпани Шренка, змієлистий, дібровний, а також дуже рідкісний в Україні ранньовесняний степовий ефемероїд брандушка різноколірна.

Тваринний світ заказника репрезентує типову для цього регіону степову фауну, яка в минулому заселявала степові рівнини Європи. Відмічені велика різноманітність дрібних ссавців: хом'як звичайний, полівка сіра, миші степова, лісова і хатня. Велика кількість дрібних гризунів сприяє розмноженню хижих ссавців – лисиці звичайної, тхора степового, тхора-перев'язки. Поблизу залишків байрачного лісу оселився борсук. У великій кількості наявні поселення сліпака і колонії сурка. Тхір степовий, тхір-перев'язка і борсук занесені до Червоної книги України, а сліпак – до Європейського червоного списку.

Заказник є справжнім резерватом степової орнітофауни. Тут зустрічаються жайворонки польові і степові. В період прольоту і на гніздуванні можна чути багато співучих птахів – королька польового, славок садову і сіру, вівсянку звичайну, коноплянку тощо. Звичайними є перепілка і куріпка сіра, на прольоті зупиняються дрохва і хохітва. Численними є хижі птахи: лунь лучний, канюки звичайний і пухнастоногий, можна зустріти кібчика і пустільгу степову, шуліку чорного, орла степового.

Загальнозоологічний заказник «Іллірійський»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради № 4/19 від 15 грудня 1998 р.

Місце розташування: Лутугінський район, між сс. Іллірія і Західне. Площа – 2667,7 га.

Типова для Донецького кряжа лісостепова ділянка з багатою та різноманітною фауною, яка потребує збереження й відтворення. Розташована на міжріччі Ольховки і її притоки Сухої Ольховки. Південно-східна межа співпадає з руслом р. Суха

Ольховка і залізницею, північна межа також проходить по залізниці. Рельєф увалисто-горбистий, місцями платовидний з глибоким яружно-балковим розчленуванням. Найбільшою є балка Західна. Ґрунти – чорноземи звичайні на щільних безкарбонатних породах кам'яновугільного періоду, щебенюваті та еродовані.

Основну частину території заказника складають цілинні пасовища з добре збереженими ковиловими угрупованнями. Є також рілля, полезахисні лісосмуги, природні лісові масиви, зарості чагарників, сіножаті, кам'яністі землі.

Різноманітність природних умов і їх відносно невелика трансформованість створюють сприятливі умови для розмноження і відновлення фауни. Численними в заказнику є птахи: вівсянки звичайна і садова, коноплянка, жайворонки польовий і малий, гуска сіра, куріпка сіра, перепілка звичайна, фазан, дрохва, хохітва, лежень, дерехвіст степовий, голуб сизий. Із ссавців представлені заєць-русак, лисиця звичайна, кріт звичайний, білка звичайна, вовк, єнотовидна собака, куниця кам'яна, тхір звичайний, перев'язка степова, видра звичайна, свиня дика, козуля.

Загальнозоологічний заказник «Гераськівський»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради № 4/19 від 15 грудня 1998 р.

Місце розташування: Марківський район, поміж сс. Марківка, Гераськівка та Рудовка. Площа – 5346,0 га.

Типовий лісостеповий агроландшафт на південних відрогах Середньоруської височини з багатою фауною, яка потребує збереження й відновлення. Охоплює великі площі ріллі, залишки степової рослинності на схилах балок, полезахисні лісосмуги і байрачні ліски, а також водно-болотяні угіддя в гирлах балок.

У заказнику охороняється велика колонія сурка степового.

Загальнозоологічний заказник «Перевальський»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради № 13/12 від 31 серпня 2000 р.

Місце розташування: Перевальський район, поміж сс. Городище, Центральне, Малоіванівка, м. Зорянськ. Площа – 2716,47 га.

Типовий для Донецького кряжу лісостеповий ландшафт. Охоплює долину річки Білої з яружно-балковими системами та міжбалковими вододілами. На лівому березі річки розташовані балки Чорнухіна і Кип'яча, на правому – балка Кузькіна. Найбільші площі в заказнику займають кам'янисті землі, пасовища та лісові землі.

Територія заказника є місцем існування мисливських тварин: зайця-русака, тхора степового, лисиці звичайної, борсука лісового, свині дикої, козулі звичайної, фазана, куріпки сірої, перепілки.

Іхтіологічний заказник «Деркульський»

Оголошений рішенням виконкому Луганської обласної Ради народних депутатів № 92 від 24 березня 1992 р.

Місце розташування: Станично-Луганський район. Включає русло р. Деркул протягом 30 км з п'ятидесятиметровою прибережною смугою від місця впадіння в р. Сіверський Донець до сс. Герасимівка, Комишне та Валуйське. Місцями співпадає з державним кордоном з Російською Федерацією. Загальна площа – 90,0 га.

Річка Деркул є лівою притокою Сіверського Дінця і протікає по південних відрогах Середньоруської височини. Русло річки шириною до 30 м, глибиною до 1-1,5 м. Швидкість течії – 0,1-0,3 м/сек. Береги оточені заростями осок і комишу, місцями вкриті корінним широколистяним лісом і штучними насадженнями сосни звичайної. На більш глибоких місцях розвиваються рідкісні в Луганській області, занесені до Зеленої книги України, формації латаття білого і глечиків жовтих.

У річці в межах заказника мешкає близько 30 видів риб, у тому числі вирезуб і ялець Данилевського, занесені до Червоної книги України. Зустрічаються також щука, карась золотий, карась сріб-

лястий, гірчак, піскар, уклейка, верхівка, лінь, жерех, голавль, плотва, шипівки звичайна і передньоазіатська, сом, окунь, бичок-кругляк, бичок-бабка, бичок-цуцик, мала південна колюшка. В заказнику відбувається нерест і часткове нагулювання цінних видів промислових риб – ляща, судака, сазана, налима, язя, рибця.

Іхтіологічний заказник «Донецький»

Створений рішенням Луганської обласної Ради народних депутатів № 6/8 від 18 травня 1995 р.

Місце розташування: Станично-Луганський р-н. Охоплює ділянку Сіверського Дінця нижче м. Щастя протягом 7 км униз за течією від греблі Луганської ГРЕС зі 100-метровою прибережною смугою та 1,5 км нижньої течії Євсугу. Площа – 247,0 га.

Цінна ділянка концентрації, нересту і вигоду цінних видів риб басейну Сіверського Дінця. На території заказника Сіверський Донець має помірно звивисте річище. Переважаюча ширина – близько 150 м, глибина річки – 2,5-4,0 м, є ями глибиною до 7 м. Ложе річки піщане, піщано-мулисте, з виходами піщаних кіс. Швидкість течії – близько 0,2 м/сек. Руслова частина переважно вільна від рослинності і тільки біля самого берега зрідка вкрита осокою, очеретом та іншими прибережними трав'янистими рослинами. Береги місцями пустинні, обривисті, висотою до 5 м, місцями вкриті корінним лісом з листяних порід.

Річка Євсуг у межах заказника має звивисте річище шириною 5-15 м, глибиною 0,5-2,5 м. Швидкість течії – 0,1-0,3 м/сек. Дно піщане, місцями з мулистими наносами. Низькі береги вкриті заростями чагарників і листяним лісом.

У Сіверському Дінці в межах заказника мешкає близько 35 видів риб, 2 з яких внесені до Червоної книги України (вирезуб та ялець Данилевського). В заказнику спостерігаються значні нерестові концентрації цінних промислових риб, зокрема ляща, рибця, шемаї та інших, які заходять у Сіверський Донець на нерест. Тут концентруються цінні частикові риби – судак, сазан та ін. На-

явність глибоких ям та особливий термічний режим, пов'язаний з роботою Луганської ГРЕС, створюють сприятливі умови для зимівлі риби.

У річці Євсуг мешкає близько 20 видів риби. Зустрічаються цінні й рідкісні види, зокрема рибець, лящ, шемая, ялець Данилевського.

Іхтіологічний заказник «Айдарський»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради № 4/19 від 15 грудня 1998 р.

Місце розташування: Старобільський р-н, ділянка р. Айдар на північ від с. Лиман до межі з Новопсковським районом. Площа – 158,4 га.

Місце концентрації видів риби, занесених до Червоної книги України (ялець Данилевського, мінога українська, вирезуб).

Іхтіологічний заказник «Айдарський»

Оголошений рішенням Луганської обласної Ради народних депутатів № 2/53 від 30 травня 2002 р.

Місце розташування: Новопсковський район, ділянка р. Айдар від межі зі Старобільським районом до північної околиці с. Риб'янцево з прибережною смугою. Площа – 192,0 га.

Акваторія, цінна як місце існування міноги української, яльця Данилевського та вирезубу, занесених до Червоної книги України. Має велике значення для збереження популяцій риби, що піднімаються на нерест із Сіверського Дінця та Дону.

Орнітологічний заказник «Зоріновський»

Оголошений рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 300 від 12 липня 1980 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.





















































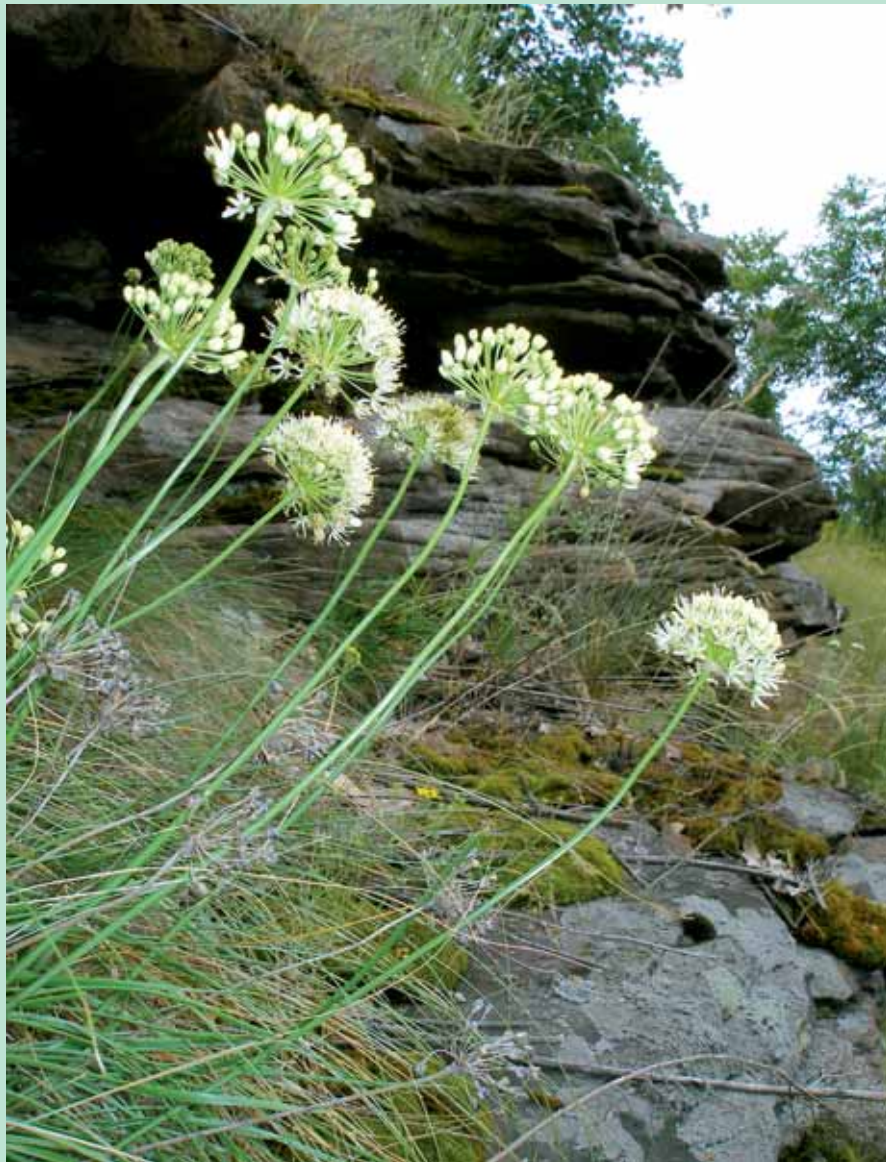






























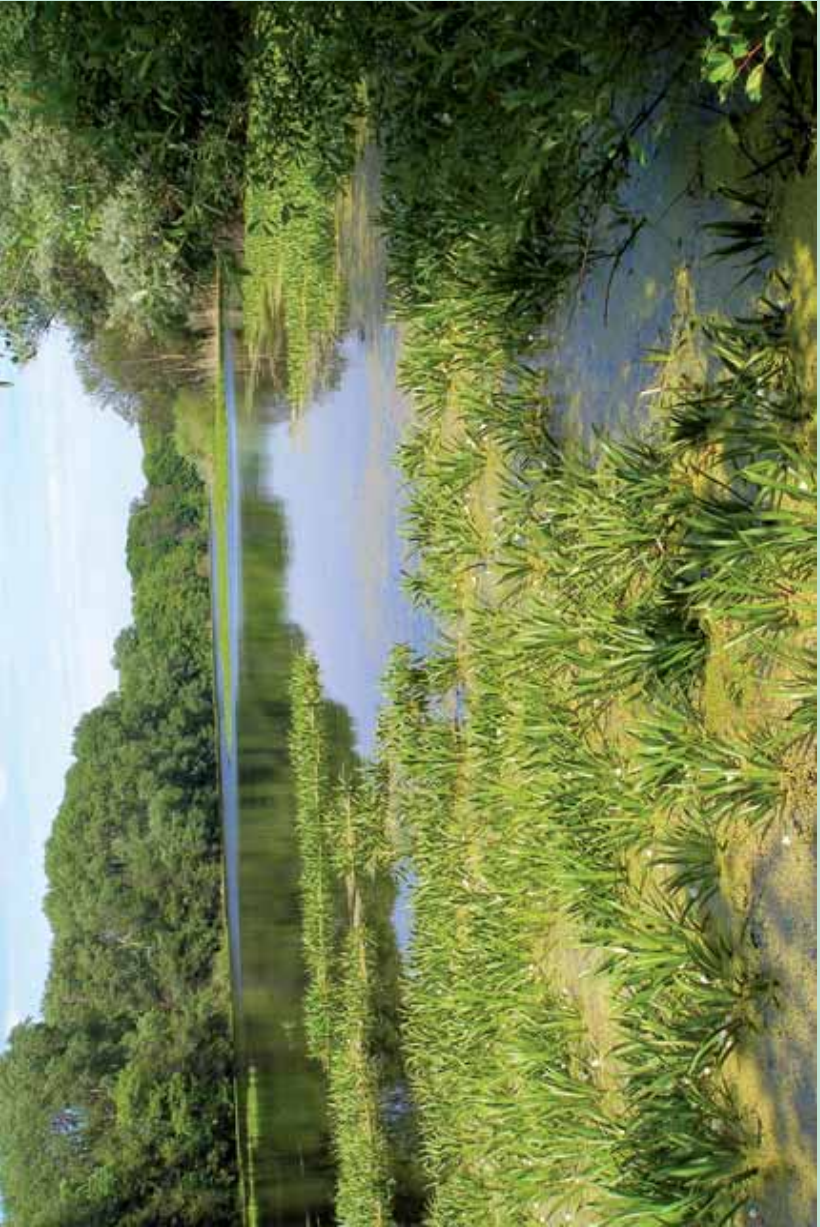














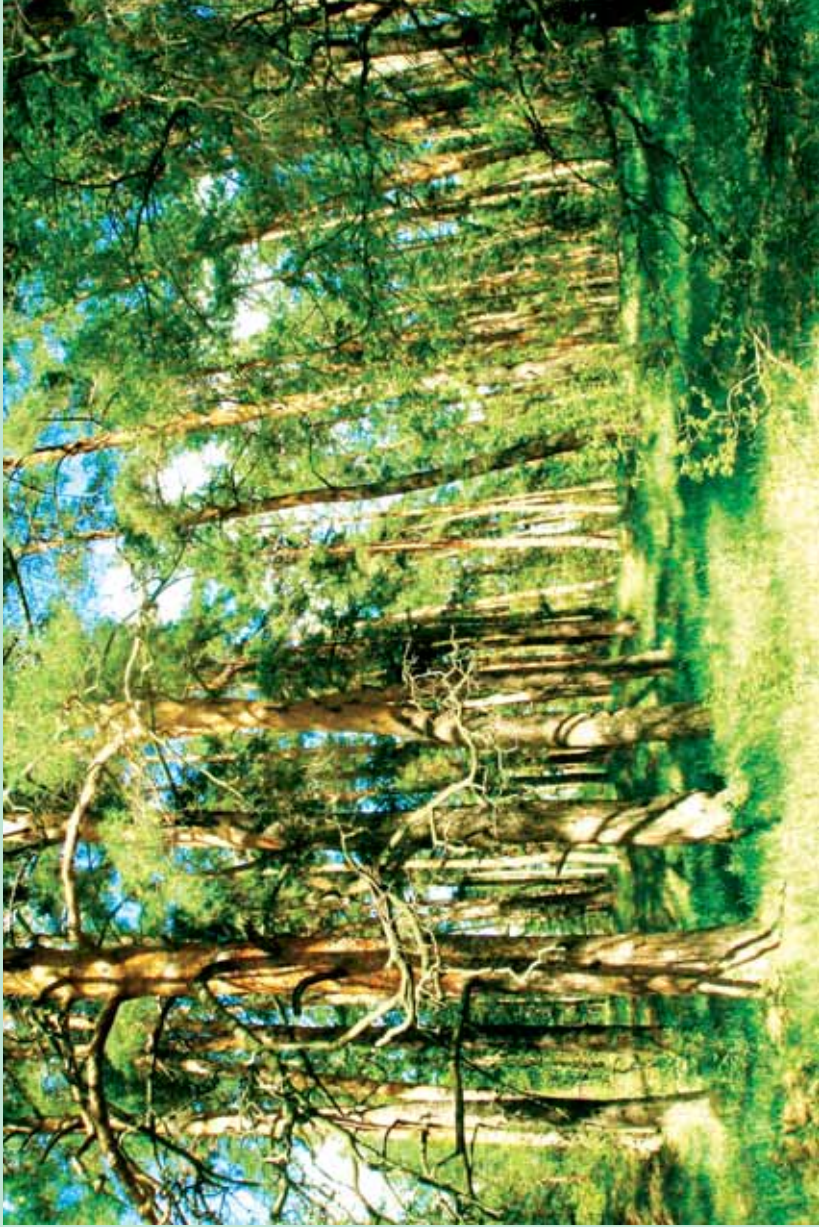
















Місце розташування: Міловський район, у 0,5 км південніше с. Зоріновка. Площа – 20,0 га.

Унікальне озеро серед степу, розташоване на вододілі річок Комишна і Мілова. Озеро мілководне, заболочене, оточене заростями осок, очерету південного, комишу, є місцем гніздування та відпочинку на прольоті різноманітної водно-болотної орнітофауни.

Ентомологічний заказник «Кримський»

Оголошений рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 532 від 9 грудня 1982 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Слов'яносербський р-н, с. Кримське, в 2 км від автодороги Слов'яносербськ–Кримське у верхів'ях балки Ханське, яка відкривається в долину Сіверського Дінця. Площа – 10,0 га.

Ділянка цілинного степу, яка використовується як пасовище. В заказнику наявні кострицеві степи, місцями з домішкою ковили волосистої. Наявна популяція півонії тонколистої. Серед різнотрав'я переважають медоносні рослини: шавлія поникла, звіробій звичайний, види конюшини, чебрецю, буркуну, синяк звичайний, материнка пухнаста тощо.

Різнорманітність степового різнотрав'я створює сприятливі умови для існування природних популяцій бджіл і джмелів – запилювачів сільськогосподарських культур.

Ентомологічний заказник «Червоноярівський»

Оголошений рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 532 від 9 грудня 1982 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Слов'яносербський район, с. Привітне та Червоний Яр. Площа – 4,0 га.

Балка Червоний Яр є місцем існування природних популяцій джмелів і диких бджіл – запилювачів сільськогосподарських культур. Схили балки вкриті степовою рослинністю, яка відрізняється багатим степовим різнотрав'ям.

Ентомологічний заказник «Балка Рідкодуб»

Оголошений рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 532 від 9 грудня 1982 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Попаснянський район, в 1,7 км на північ від с. Горіхове. Площа – 8,6 га.

Ділянка заказника «Балка Рідкодуб» з пологими схилами, вкритими цілинною степовою рослинністю з поодинокими деревами дубу, яблуні лісової, груші звичайної. По дну балки тече струмок, який живиться джерелом, розташованим у верхів'ях балки.

Місце існування природних популяцій бджіл і джмелів – запилювачів люцерни та інших сільськогосподарських культур.

Ентомологічний заказник «Роздольнянські пруди»

Оголошений рішенням виконкому Луганської обласної Ради народних депутатів № 92 від 24 березня 1992 р.

Місце розташування: Білокуракинський район, х. Роздольне, на південь від с. Миколаївка. Площа – 50,0 га.

Охоплює балку з прилеглим до неї масивом цілинних степових пасовищ. У балці знаходиться ставок площею 0,8 га.

Місце існування природних популяцій бджіл і джмелів.

Ландшафтний заказник «Молодогвардійський»

Оголошений рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.),

рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: м. Ровеньки, Ровеньківське лісництво ДП «Свердловське ЛМГ». Площа – 8,0 га.

Масив байрачного лісу, у складі якого наявні вікові дуби та ясені. Підлісок утворений яблунею лісовою, грушею звичайною, берестом, бруслиною європейською.

Має історичне значення як місце страти героїв «Молодої гвардії» в 1943 р.

Ландшафтний заказник «Краснянське водосховище»

Оголошений рішенням Луганської обласної Ради народних депутатів № 5/9 від 24 лютого 1995 р.

Місце розташування: Краснодонський район, в 30 км на південь від с. Великий Лог, на території Краснодонського лісництва ДП «Свердловське ЛМГ». Площа – 755,0 га.

Велике водосховище в оточенні мальовничої лісостепової місцевості північної частини Донецького кряжу. Збудовано в 1970 р. на річці Ведмежій, яка впадає в р. Велика Кам'янка. Площа водного дзеркала – 65,0 га, вздовж берегів наявні лучні і лучно-болотні угруповання із костриці лучної, лисохвосту лучного, представників родин осокових та ситникових з домішкою болотного та прибережно-водного різнотрав'я. Місцями береги оточують мальовничі виходи скельних порід.

Навколо водосховища панують ковилові формації із значною участю барвистого степового різнотрав'я. В заказнику зростають шавлія поникла, коров'як фіолетовий, волошка руська, гвоздика Андржиєвського, звіробій звичайний, види чебрецю та ін. На кам'янистих схилах і пагорбах весною можна побачити сон чорніючий, занесений до Червоної книги України.

Досить багатий і різноманітний тваринний світ заказника. Біля водосховища мешкає ондатра, у водоймі наявна багата іхтіофауна (товстолобик, білий амур, сазан, короп, окунь, голавль).

Під час міграції тут зупиняється багато видів водних та навколоводних птахів. У степу звичайними є заєць-русак, лисиця, сліпак, можна зустріти перепілок, куріпок, степову гадюку та ін.

Ландшафтний заказник «Ставок м. Антрацит»

Оголошений рішеннями виконкому Луганської обласної Ради народних депутатів № 72 від 4 лютого 1969 р. (в.ч.), № 251 від 01 серпня 1972 р. (в.ч.), № 300 від 12 липня 1980 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Єсаулівська селищна рада Антрацитівського району. Площа – 23,8 га.

Ставок збудований у 1963 р. Довжина дзеркала води становить 1500 м, мінімальна ширина – 400 м. Обсяг води складає 1180000 м³. Береги оточені заростями очерету та іншої водноболотної рослинності, насадженнями з дубу звичайного, ясенів і кленів.

Протягом свого існування ставок зариблювався декілька разів. Усього в ставок було випущено 280 тис. екземплярів риби.

Ставок є улюбленим місцем відпочинку мешканців міста.

Ландшафтний заказник «Самсонівська заводь»

Оголошений рішенням Луганської обласної Ради народних депутатів № 5/9 від 24 лютого 1995 р.

Місце розташування: Білокуракинський район, с. Самсонівка. Площа – 310,0 га.

Охороняє витoki річки Козинки – притоки р. Білої, яка впадає в р. Айдар. Охоплює типовий лісостеповий ландшафт південних відрогів Середньоруської височини за участю антропогенних комплексів з багатим рослинним і тваринним світом, що потребує збереження і відновлення.

У витоках річки представлені болотні угіддя площею 20,0 га з рослинністю із чагарникових верб, видів осоки, комишу та рогозу. В центрі заказника знаходиться штучне водоймище площею

100,0 га. До водоймища примикають три лісових масиви, розташовані в яружно-балкових системах: ліси Довгий, Черемховий і Дібровний. У Дібровному і Довгому лісах головними породами є дуб звичайний і клен татарський. Черемховий ліс утворений осикою з домішкою ясену звичайного. Загальна площа лісів становить 84,0 га.

На схилах долини річки і берегах водоймища представлені добре збережені різнотравно-типчаково-ковилові степи. На ділянках з виходами на поверхню щільної крейдо-мергельної породи утворилися петрофітні угруповання за участю ендемічного крейдяного флористичного комплексу з великою кількістю рослин, внесених до Червоної книги України (гісоп крейдяний, громовик донський, ковила Залеського та ін.). Місце зростання півонії тонколистої.

Водно-болотяні угіддя є місцем існування різноманітної водно-болотної орнітофауни (чапель, куликів, чайок, лебідя-кликун, качок). У байрачному лісі і на болотах зустрічається свиня дика.

Ландшафтний заказник «Міус»

Оголошений рішенням Луганської обласної Ради народних депутатів № 6/8 від 18 травня 1995 р.

Місце розташування: Перевальський район, територія Чорнухинського лісництва ДП «Іванівське ЛМГ». Площа – 180,0 га.

Охороняє верхів'я річки Міус протягом 4,5 км. Річка має звивисте річище з досить крутими схилами, ширина річки – 1,2-3,0 м, глибина – 0,2-1,5 м. Прибережні ділянки оточені ясеневу дібровою. Завдяки численним джерелам вода у річці залишається чистою і холодною протягом усього року.

Заказник є місцем існування 7 видів риб, у тому числі представників реофільного іхтіокомплексу – гольяну звичайного і гольця звичайного.

Ландшафтний заказник «Боково-Платово»

Оголошений розпорядженням Луганської облдержадміністрації № 599 від 31 травня 1996 р.

Місце розташування: Антрацитівський район, с. Боково-Платово, на території Антрацитівського лісництва ДП «Іванівське ЛМГ». Площа – 598,0 га.

Ділянка з типовим для Донецького кряжу лісостеповим ландшафтом. Розташована на полого-хвилястій височинній рівнині, розчленованій ярами і балками, часто зустрічаються гривки, гряди. Геологічну основу заказника складають породи кам'яно-вугільної системи – сланці, піщаники, вапняки. Ґрунти представлені маломіцними щебенюватим і еродованими безкарбонатними чорноземами. Територію заказника перетинає річка Кріпенька, яка впадає в р. Міус.

Рослинний покрив представлений різнотравно-типчаково-ковиловими угрупованнями і їх різноманітними (едафічними, антропогенними) варіантами у комплексі з байрачними лісами, приуроченими до балок і ярів. Степи заказника відрізняються високою флористичною різноманітністю. Фітоценотичну основу утворюють ковили дніпровська, українська, Лессінга, волосиста, до них домішуються костриця валіська і келерія гребінчаста. Із різнотравних компонентів звичайними є цмин піщаний, самосил білоповстистий, шавлія сухостепова, гризниця Бессера, чистець трансільванський, звіробій звичайний. Характерною особливістю степових угруповань заказника є наявність в них видів шипшини, багато з яких є більш-менш вузькими донецько-приазовськими або донецькими ендеміками.

Природні байрачні ліси представлені переважно дібровами із значною домішкою ясену звичайного. Підлісок утворюють бруслини бородавчаста і Черняєва, жостір проносний, бузина чорна. Часто підлісок відсутній. У трав'яному ярусі зростають куцоніжка лісова, яглиця звичайна, фіалки приємна і запашна, ранник висо-

кий, медунка темна, гравілат міський, чистотіл великий тощо. В лісових угрупованнях зустрічаються рідкісні (ясенець голостовпчиковий, фізаліс, горошок горіхолистий), а також занесені до Червоної книги України види рослин (тюльпан дібровний, рябчик руський). У заплаві річки Кріпенької сформувались порослеві діброви з флористично різноманітним трав'яним покривом.

Поряд з природними байрачними та заплавними лісами в заказнику широко розповсюджені штучні ліси – окремі великі масиви та полезахисні лісосмуги із дубу звичайного та акації білої. В підліску висаджувалась акація деревовидна.

Ландшафтний заказник «Шарів Кут»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради № 3/18 від 4 вересня 1998 р.

Місце розташування: Станично-Луганський район, Станично-Луганське та Піщане лісництва ДП «Станично-Луганське ЛМГ». Площа – 732,0 га.

Заказник знаходиться в міжріччі Сіверського Дінця і Деркула. Південна межа проходить вздовж русла Сіверського Дінця, на півночі територія заказника обмежена залізницею (станція Ільєнко). Охоплює заплаву та борову терасу з характерним для цих ландшафтів тваринно-рослинним комплексом. Заплава плоскорівнинна з добре вираженим мікрорельєфом у вигляді западин з озерами, старицями та заболоченими ділянками. В заказнику розташоване озеро Сизе.

У рослинному покриві переважають корінні дубові та дубово-в'язові та похідні вербові, осокові та осикові ліси. Підлісок добре розвинений та представлений кленами татарським і польовим, бруслинами бородавчастою та Черняєва, терном степовим, ожиною сизою. На більш високих місцях прируслової та центральної заплави розвинуті лучно-степові (з кострицею борозистою та тонконогом вузьколистим), у знижених – типово-лучні угруповання з тимофіївкою лучною, лисохвостом піхвовим

тощо. Борова тераса вкрита сосняками штучного походження із збідненим трав'яним покривом. Досить значні ділянки борових терас, для яких характерні слабогорбисті поверхні з чергуванням піщаних масивів та блюдцеподібних западин, зайняті піщано-степовою рослинністю з домінуванням костриці Беккера, келерії піскової та житняків гребінчастого та Лавренка. На таких місцях можна побачити міцний лишайниковий покрив, створений переважно видами кладонії, до яких домішуються зелені мохи.

Флора налічує більше 300 видів судинних рослин, серед яких 8 видів занесені до Червоної книги України. В лучних угрупованнях можна побачити рябчик руський та малий, косарики тонкі, зрідка зустрічаються поодинокі представники родини орхідних – зозулинці болотний та блошиний. У складі водно-болотних і прибережних угруповань зустрічається реліктова, внесена до Червоної книги України, водна папороть сальвінія плаваюча, багато рідкісних у Луганській області рослин (глечики жовті, півники болотні, жовтеці багатolistий та язикolistий, калужниця болотна тощо).

Заказник відрізняється багатою фауною. Тут мешкає близько 300 видів хребетних тварин, з яких 32 занесені до Червоної книги України. Особливо велике значення заказника в збереженні фауни риби, яких тут відмічено 36 видів. Серед них ендемік Дону і Сіверського Дінцю ялець Данилевського та ендемік Чорноморського округу йорж-носар. У Сіверський Донець та Деркул на нерест із Дону та Азовського моря піднімаються селява, вирезуб, рибець та зрідка азово-чорноморський осетер.

Із ссавців звичайними є заєць-русак, білка звичайна, бобр європейський, норка європейська, борсук, козуля звичайна, дика свиня та ін., із рідкісних – вухатий їжак, мала вечірниця. Зустрічаються рідкісні види птахів: сірий журавель, журавель-красавка, скопа, сокіл-сапсан, лежень, чорноголова вівсянка. Відмічене існування 14 видів безхребетних, внесених до Червоної книги

України: жук-олень, махаон, подалірій, поліксена, мнемозина, дубовий бражник, ведмедиця гера та ін.

Геологічна пам'ятка природи «Кисілівські оголення»

Оголошена рішенням виконкому Луганської обласної Ради народних депутатів № 72 від 4 лютого 1969 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Білокуракинський район, між сс. Кисілівка і Луб'янка. Площа – 5,0 га.

Розташований на лівому схилі балки Суха Козинка, яка впадає в долину р. Козинки. Унікальний для північного Донбасу розріз бучакської і канівської світ палеогену, де можна бачити конгломератовидні зливні пісковики, що містять численні залишки викопної фауни. Оголення складаються із шарів послідовно розташованих один за одним сіро-зелених безкарбонатних алевролітів, зеленувато-сірих пісків, нижче яких залягають дрібнозернисті кварцові білі піски з включенням поодиноких зерен гравію і гальки, а також піски алевретисті, слюдисті, зеленувато-сірі з галечниковим прошарком в основі, піски дрібнозернисті білі з включенням гравію і гальки по всьому шару, алевроліти щільні зеленувато-сірі слюдисті, піщанисті.

Має велике науково-пізнавальне значення.

Геологічна пам'ятка природи «Юр'ївська»

Оголошена рішенням виконкому Луганської обласної ради народних депутатів № 72 від 4 лютого 1969 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Лутугінський район, на північ від с. Юр'ївка на лівому березі р. Білої. Площа – 4,0 га.

Охороняє кар'єр для видобування сировини для виробництва цементу. Надзвичайно цінна в науковому відношенні ділянка, де на невеликій відстані простежуються відслонення крейди і мергелів коньякського, кампанського та сантонського ярусів, у яких представлена багата викопна фауна. Унікальними для верств цього віку є дуже круте їх падіння, що співпадає з падінням розташованих нижче порід кам'яновугільного віку – 68°.

Пам'ятка природи має стратиграфічне і тектонічне значення.

Геологічна пам'ятка природи «Осинівські піщаники»

Оголошена рішенням виконкому Луганської обласної Ради народних депутатів № 72 від 4 лютого 1969 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Новопсковський район, с. Осинове. Площа – 5,0 га.

Рідкісне відслонення конгломератів з еоценовою фауною на правому схилі долини р. Айдар. Являє собою одне з небагатьох в Україні місць, де сконцентровані органічні залишки палеогену, зокрема численні ядра молюсків. Вони містяться в унікальних утвореннях конгломератів, які складаються із гальки, зцементованої кремнієвою породою, яка перетворилася на кварцевидний пісковик. Нижче залягають палеоценові відкладення з багатою викопною флорою.

Відоме геологам з XVIII ст. Має велике науково-пізнавальне значення.

Геологічна пам'ятка природи «Марфина могила»

Оголошена рішенням виконкому Луганської обласної Ради народних депутатів № 72 від 4 лютого 1969 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Стахановський регіон, смт Тошківка. Площа – 1,0 га.

Ділянка кар'єру, розташованого на правому березі Сіверського Дінця. Репрезентує палеогенові породи марфінського горизонту з виходами берекської і харківської світ. Перші представлені озалізненным пісковиком, який містить велику кількість гравію, гальки, кварцу і кремнію. Вони залягають на пісках берекської світи завтовшки 8 м, які в свою чергу підстиляються кварцево-глауконітовими пісками харківської світи завтовшки 6 м.

Має велике науково-пізнавальне значення.

Геологічна пам'ятка природи «Слов'яносербська»

Оголошена рішенням виконкому Луганської обласної Ради народних депутатів № 72 від 4 лютого 1969 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Слов'яносербський район, північна околиця ст. Слов'яносербськ. Площа – 4,0 га.

Ділянка піщаного кар'єру, на схилах якого можна спостерігати одне із найбільш повних у Луганській області відслонень марфінського горизонту неогену завтовшки 1,5 м. Воно представлене шаром кварцової, добре обкатаної гальки в дрібнозернистому кварцовому піску, який має бурий колір за рахунок високого вмісту заліза. Ці утворення перешаровуються з конгломератами і підстиляються білими кварцовими пісками з прошарком глин берекської світи.

Має велике науково-пізнавальне значення.

Геологічна пам'ятка природи «Причепилівська»

Оголошена рішенням виконкому Луганської обласної Ради народних депутатів № 72 від 4 лютого 1969 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Слов'яносербський район, в 0,5 км на північ від с. Причепилівка на правому березі р. Сіверський Донець. Площа – 4,0 га.

Охороняє кар'єр, що утворився в результаті видобування гравію. Одне з небагатьох у Донбасі місць, де оголюються маастрихтські шари карбону, представлені прибережно-морськими відкладеннями, що містять велику кількість залишків викопної фауни (стулки устриць, морських брахіпод, гребінців тощо).

Має велике науково-пізнавальне значення.

Геологічна пам'ятка природи «Куземовський яр»

Оголошена рішенням виконкому Луганської обласної Ради народних депутатів № 72 від 4 лютого 1969 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Сватівський район, західна околиця с. Куземовка. Площа – 5,0 га.

Одне із найбільш повних у Луганській області відслонень палеогенових порід карпатської світи. Зберігає ділянку яру, на схилах якого представлені піски харківської світи завтовшки 42,5 м, перекриті шаром берекських глин завтовшки 1,5 м. Піски зеленувато-сірі, містять домішку кварцового глауконітового піску, в основі шару озалізнений прошарок охристого кольору. Залягають на ясно-зеленувато-сірих алевролітах, під якими лежать щільні пісковики.

Має велике науково-пізнавальне значення.

Геологічна пам'ятка природи «Балка Безіменна»

Оголошена рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Лутугінський район, с. Іллірія. Площа – 5,0 га.

Охоплює серединну частину балки Безіменної, що впадає в р. Ольховку. Зберігає найбільш повний у Донбасі розріз кам'яновугільних відкладів моспинської світи (середній карбон, башкирський ярус). Він включає пласти аргілітів, алевролітів, пісковиків, вапняків, що вміщують палеонтологічні залишки.

Має науково-пізнавальне значення.

Геологічна пам'ятка природи «Балка Кривенький яр»

Оголошена рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Лутугінський район, південно-західна околиця смт Успенка. Межує з загальнозоологічним заказником місцевого значення «Іллірійський». Площа – 5,0 га.

Ділянка лівого схилу одноіменної балки, в 3 км від її гирла. Балка відкривається в долину р. Ольховка. На схилі можна побачити найбільш повний і доступний для спостереження в Донбасі розріз мандрикинської світи (середній карбон, башкирський ярус). Спостерігається найбільш характерна будова цієї світи, складеної переважно алевролітами, рідкісними пластами вапняків і пісковиків, вугільні пласти в світі залягають також рідко. Крім незначної вугленості, для цієї світи характерна відсутність алювіальних відкладів і значний розвиток прибережноморської викопної фауни. У вапняках наявні численні гастроподи і пелециподи, а також інші органічні залишки, що підтверджують її приналежність до нижньої частини середньо-кам'яновугільного відділу.

Має велике науково-пізнавальне значення.

Геологічна пам'ятка природи «Балка Довга»

Оголошена рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Лутугінський район, східна частина с. Іллірія. Площа – 5,0 га.

Охоплює балку Довгу на всій її протяжності від верхів'їв до впадіння в річку Ольховку. В балці відслонюється найбільш повний і доступний до спостереження розріз середньокам'яновугільних верств башкирського ярусу, що складається з алевролітів, пісковиків, вапняків і кам'яновугільних верств, що вміщують палеонтологічні залишки. Виходи потужних верств пісковиків надають місцевості мальовничого вигляду. На одному з них утворився водоспад Іллірійський – унікальне явище для Донбасу.

Має велике науково-пізнавальне значення.

Геологічна пам'ятка природи «Баранячі лоби»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 370 від 13 вересня 1977 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Новоайдарський район, с. Айдар-Миколаївка. Площа – 2,0 га.

Унікальні скельні відслонення крейди заввишки 50 м. Характеризуються цікавим рослинним покривом із представників ендемічного крейдяного флористичного комплексу, в тому числі рослин з Червоної книги України: громовика донського, ранника крейдяного, бедринця каменелюбивого, головачки уральської, чебреця вапнякового і Маршалла, полину солянковидного, лещиці малонасінної тощо.

Геологічна пам'ятка природи «Королівські скелі»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 370 від 13 вересня 1977 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Свердловський район, с. Черемшино. Площа – 5,0 га.

Унікальні скельні утворення заввишки 80-100 м. Представляють виходи потужних пластів піщаників середньокам'яновугільного віку на лівому березі річки Верхнє Провалля.

Характеризуються також цікавими петрофітно-чагарниковими рослинними угрупованнями, які відрізняються значною концентрацією рідкісних та ендемічних рослин. Тут поширені угруповання з домінуванням чагарників спіреї звіробоелистої, мигдалю низького та вишні чагарникової, за участю ковили дніпровської і волосистої, костриць валіської і Беккера. В угрупованнях зростають також парило звичайне, конюшина альпійська, вероніка степова, шавлія поникла, перстач срібний, підмаренник несправжній, оман німецький, жовтозілля дніпровське, тонконіг стиснутий, перлівка трансільванська та ін. У розщілинах каміння, де накопичується атмосферна волога, можна побачити рідкісні в Донбасі скельні папороті: асплений північний і пухирник ламкий, на плитах піщаників подекуди трапляється молодило руське і ефедра двоколоскова. На території пам'ятки зростає численна популяція цибулі лінійної, занесеної до Червоної книги України. Це єдине в Донбасі місце, де знайдений вузьколокальний ендемік Донецького краю – вероніка донецька.

Пам'ятка природи дає притулок деяким видам тварин, що занесені до Червоної книги України. Тут мешкають полози жовто-черевний і чотирисмугий, гніздяться пугач і орел-карлик.

Геологічна пам'ятка природи «Менчікурівський розріз»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 532 від 9 грудня 1982 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Лутугінський район, в 1 км на північний захід від с. Георгіївка, на лівому березі р. Ольховки. Площа – 3,0 га.

Цікавий прояв Лутугінського насуву, ілюструє поєднання кам'яновугільних та верхньокрейдяних відкладень. Кам'яно-

вугільні породи представлені зчередованими верствами алевролітів і аргілітів з верствами пісковиків, верхньокрейдові – білою пишучою крейдою і мергелями.

Має стратиграфічне і тектонічне значення.

Геологічна пам'ятка природи «Мар'їн стрімчак»

Оголошена рішенням Луганської обласної ради № 7/23 від 7 квітня 2003 р.

Місце розташування: м. Брянка, в районі с. Стара Замківка. Площа – 4,0 га.

Мальовничий стрімчак у долині річки Лозової заввишки 191 м над р. м. Геологічну основу складають відкладення середнього карбону, представлені жовтуватого-сіруватими, іноді буруватими середньозернистими пісковиками, за мінеральним складом поліміктові польовошпатові кварцеві, прошаровані глинистим, вуглистим і слюдистим матеріалом. Зверху розташовані четвертинні відкладення, представлені жовто-бурими суглинками з включенням уламків порід карбону.

Популярне місце відпочинку населення. Місце тренування та проведення спортивних змагань з альпінізму та гірського туризму.

Гідрологічна пам'ятка природи «Верхній ставок»

Рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Сватівський р-н, с. Петрівське. Площа – 5,0 га.

Входить у каскад ставків, збудованих поміщиком Кир'яновим на річці Харіно в 1914-1917 рр. У ставку мешкає багато риби. Береги оточені вербами.

Популярне місце відпочинку.

Гідрологічна пам'ятка природи джерело «Попівське»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Сватівський район, на південний схід від с. Попівка. Площа – 0,1 га.

Природне джерело з питною водою. Каптоване дерев'яним зрубом. Дебіт – 2 л/сек. Живить річку Жеребець.

Гідрологічна пам'ятка природи джерело «Містки»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Сватівський р-н, с. Містки. Площа – 0,1 га.

Джерело з питною водою, що живить р. Борову. Каптоване, дебіт – 1 л/сек.

Гідрологічна пам'ятка природи джерело «Ковалівське-1»

Оголошений рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р.

Місце розташування: Сватівський район, с. Ковалівка. Площа – 0,1 га.

Джерело каптоване дерев'яним зрубом. Має водозлив у вигляді дерев'яного жолобу. Дебіт – 15 л/сек. Водотримуючі породи – тріщинувата зона верхньої крейди. Живить річку Жеребець.

Гідрологічна пам'ятка природи джерело «Ковалівське-2»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від

1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Сватівський район, с. Ковалівка. Площа – 0,1 га.

Джерело не каптоване. Дебіт – 3,4 л/сек. Водоутримуюча порода – алеврити. Живить річку Жеребець.

Гідрологічна пам'ятка природи «Климівське джерело»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Кременський район, північно-західна околиця с. Климівка. Площа – 0,1 га.

Джерело розташоване в гірлі балки Берестоватий яр. Не каптоване. Дебіт – 5 л/сек., температура води – 10 °С. Водоутримуюча порода – тріщинувата зона верхньої крейди. Живить річки Боровик та Борову.

Гідрологічна пам'ятка природи «Золотовське джерело»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 року.

Місце розташування: Первомайська міська рада, південна околиця с. Золоте, в 200 м від автомобільної траси Стаханов – Лисичанськ, на правому схилі балки, що впадає в долину р. Комишевахи. Площа – 0,1 га.

Джерело низхідне, не каптоване, дебіт – 5 л/сек. Водоносні породи – пісковики карбону. За хімічним складом вода є аналогом Новоїжевської мінеральної води.

Використовується для технічних потреб, як питна не вживається.

Гідрологічна пам'ятка природи «Шпотинське джерело»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Старобільський район, с. Шпотине, на схилі балки Кипучої. Площа – 0,1 га.

Джерело низхідне, не каптоване. Абсолютна висота виходу – 102 м над р. м. Дебіт – 10 л/сек. Водоносна порода – тріщинувата зона верхньої крейди. Вода питна. Неподалеку є Шпотинське озеро, створене водами Шпотинських джерел.

Живить річку Євсуг.

Гідрологічна пам'ятка природи «Лозівське джерело»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Старобільський район, в 3 км на південний захід від с. Лозівка, на правому схилі балки Криничний яр, який відкривається в долину р. Айдар. Площа – 0,1 га.

Джерело низхідне, не каптоване, дебіт – 1,82 л/сек. Водоносна порода – піщаник сіро-зелений, міцний. Вода питна, за хімічним складом є аналогом Московської мінеральної води.

Гідрологічна пам'ятка природи «Новоборовське джерело»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., рішенням

ням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Старобільський район, в 1 км на північ від с. Новоборовське, у підніжжя правого схилу долини річки Гнила Плотва. Площа – 0,1 га.

Джерело низхідне, не каптоване. Дебіт – 10 л/сек. Водотримуюча порода – тріщинувата зона верхньої крейди. Джерело живить річку Гнила Плотва, що впадає в р. Борову.

Гідрологічна пам'ятка природи «Новонікольське джерело»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Міловський район, с. Новонікольське, на правому березі річки Комишної. Площа – 0,1 га.

Джерело з природною питною водою. Не каптоване. Водоносні породи – тріщинувата зона верхньої крейди.

Гідрологічна пам'ятка природи

«Райолександрівське джерело»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Попаснянський район, в 0,6 км на південь від с. Рай-Олександрівка, у верхів'ях балки Берестова. Площа – 0,1 га.

Джерело низхідне, каптоване. Дебіт – 3,4 л/сек. Водоутримуючі породи – пісковики опоковидні. Живить річку Біленьку, притоку Сіверського Дінця.

Гідрологічна пам'ятка природи «Гірське джерело»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Попаснянський район, м. Горськ та м. Лисичанськ. Площа – 0,1 га.

Джерело низхідне, каптоване залізобетонним кільцем. Дебіт – 2 л/сек. Живить річку Біленьку.

Гідрологічна пам'ятка природи «Горіховське джерело»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Попаснянський р-н, с. Горіхове. Площа – 0,1 га.

Гідрологічна пам'ятка природи «Нижній ставок»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Сватівський район, с. Петрівське. Площа – 5,0 га.

Мальовничий ставок, який служить місцем відпочинку місцевого населення. Входить до каскаду ставків, збудованих поміщиком Кир'яновим на річці Харіно в 1914 – 1917 рр.

Гідрологічна пам'ятка природи «Водяна криниця»

Оголошена рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 370 від 13 вересня 1977 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Біловодський район, в 13 км східніше від м. Біловодськ, в околицях с. Привольне, на території Біловодського лісництва ДП «Біловодське ЛМГ». Площа – 1,0 га.

Джерело низхідне, каптоване. Дебіт – 2 л/сек. Вода питна. Популярне місце відпочинку місцевого населення.

Гідрологічна пам'ятка природи**«Великочернігівське джерело»**

Оголошена рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Станично-Луганський район, на північній околиці с. Велика Чернігівка. Площа – 0,1 га.

Найкрупніше природне джерело питної води в басейнах рік Євсуг і Ковсуг. Низхідне. Каптоване криницею. Дебіт – 12,5 л/сек. Водотримуючі породи – тріщинувата зона верхньої крейди. Живить річку Ковсуг.

Гідрологічна пам'ятка природи «Кібікінська криниця»

Оголошена рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 532 від 9 грудня 1982 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Станично-Луганський район, південно-західна околиця смт Станично-Луганське, в 50 м від пересічення залізниці і автодороги Луганськ – ст. Кіндрашівська Нова. Площа – 0,1 га.

Джерело розташовано в місці з'єднання заплави і першої надзаплавної тераси р. Сіверський Донець. Водотримуюча порода: середньозернисті піски четвертинного віку і крейдо-мергельні

відкладення верхньокрейдяного віку. Джерело живиться за рахунок атмосферних опадів. Дебіт – 0,4-0,5 л/сек. Вода питна, високої якості. Загальний вміст солі – 0,9 г/л, загальна жорсткість – 13 мг-екв./л, нітритів – 0,4 мг/л, окислюваність – 1,32 мг O₂ /л.

Джерело каптоване дерев'яним зрубом. Територія навколо джерела облаштована підпірною стінкою з каміння місцевих порід та дерев'яним навісом.

Вода з цього джерела користується великою популярністю у місцевого населення і вважається цілющою.

Гідрологічна пам'ятка природи «Чехівська криниця»

Оголошена рішенням виконкому Луганської обласної ради № 72 від 4 лютого 1969 р. (в.ч.), рішенням виконкому № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 300 від 12 липня 1980 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Антрацитівський район, в 5 км західніше м. Антрацит, на південній околиці с. Содове, на території Антрацитівського лісництва ДП «Іванівське ЛМГ». Площа – 1,0 га.

Джерело розташовано на схилі балки Рогозяної (басейн річки Кріпенької) у мальовничій байрачній діброві. Каптоване. Дебіт – 0,3 л/сек. Водонесний горизонт знаходиться в пісковицях алмазної світи. Джерело впадає в штучне водосховище, розташоване нижче по тальвегу балки на відстані 150 м. Вода за хімічним складом відноситься до сульфатно-гідрокарбонатно-кальцієвої, питна, з приємним смаком.

Місце, яке в 1887 р. відвідував російський письменник А.П. Чехов. У 1978 р. джерела, які виходили на схилі балки, були каптовані водозбірною галереєю, яка має водозлив через водозливну трубу. Криниця була облаштована сходами та підпірною

стілкою з каміння місцевих порід. На ній вилитий барельєф А.П. Чехова і його слова з листа російському видавцю А.Н. Лейкіну: «Жил я в последнее время в Донской Швейцарии, в центре так называемого Донецкого кряжа: горы, балки, лесочки, речки и степь, степь, степь... Впечатлений тьма».

Гідрологічна пам'ятка природи «Криштальна»

Оголошена рішенням Луганської обласної ради № 8/7 від 29 вересня 1999 р.

Місце розташування: Міловський район, в 250 м на північний захід від с. Стрільцівка, на правому березі р. Комишна. Площа – 0,1 га.

Джерело з природною питною водою. Не каптоване. Дебіт – 3,3 л/сек. Водонесні породи – тріщинувата зона верхньої крейди.

Гідрологічна пам'ятка природи «Калмичанка»

Оголошена рішенням виконкому Луганської обласної ради № 8/7 від 29 вересня 1999 р.

Місце розташування: Міловський район, с. Калмиківка. Площа – 0,1 га.

Джерело з питною водою, розташоване на правому березі р. Комишної, в 700 м від русла. Не каптоване. Дебіт – 3,3 л/сек. Водонесна порода – тріщинувата зона верхньої крейди.

Гідрологічна пам'ятка природи «Кримська дача»

Оголошена рішенням Луганської обласної ради п'ятого скликання № 5/19 від 8 вересня 2006 р.

Розташована на території кв. 49-55 Капітанівського лісництва ДП «Новоайдарське ЛМГ» Новоайдарського і Слов'яносербського районів. Площа – 393,0 га.

Унікальне за своєю природою родовище питних підземних вод із джерелами-включками, що використовуються у господарсько-питному водопостачанні. Лісові насадження представ-

лені 50-60-річними соснами, колками тополі білої і берези бородавчастої, ділянками природно-порослевих дібров 2-5 класу віку та залишками чорновільшаників.

Комплексна пам'ятка природи «Свинарська балка»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Біловодський район, в 6 км на схід від с. Городище, на території Біловодського лісництва ДП «Біловодське ЛМГ». Площа – 5,0 га.

Цікава діброва природного походження, в трав'яному покриві якої зростає півонія вузьколиста – вид, занесений до Червоної книги України. Середня висота дерев дубу досягає 14,0-16,0 м, середній діаметр – 16,0 см, вік – більше 60 років. На дні балки є джерело з питною водою та невеликий струмок, завдяки чому створюються особливо сприятливі умови для існування рідкісних видів.

Комплексна пам'ятка природи «Бутківський терасний парк»

Оголошена рішенням Луганської обласної ради № 7/23 від 17 квітня 2003 р.

Місце розташування: Старобільський р-н, с. Бутківка, в межах Старобільського лісництва ДП «Старобільське ЛМГ» та Старобільського психоневрологічного інтернату. Площа – 18,2 га.

Зберігає лісопарковий масив, створений наприкінці XIX – початку XX ст. Я.В. Бутковим – відомим російським лісоводом і лісомеліоратором – на штучно терасованих крейдяних схилах правого корінного берега р. Айдар.

Яков Васильович Бутков народився в 1864 р. в родині поміщика. У 1890 р. закінчив фізико-математичний факультет Харківського університету, де отримав спеціальність агронома-

меліоратора. Тоді ж зацікавився ідеями видатного російського ґрунтознавця В.В. Докучаєва. Проводив експерименти з терасування крейдяних схилів та створення на них лісових і паркових насаджень на крейдяній горі, розташованій на правому березі р. Айдар, яка дісталася йому в батьківську спадщину. Тераси будувались на відстані 6-8 м одна від одної, при цьому робили уступи 3-4 м завширшки, які заповнювали чорноземом. Землю витримували 1-2 роки під паром, після чого висаджували дерева та чагарники (дуб, клени, волоський горіх, аморфу, жимолость татарську, плодові дерева). На відкосах висівали кормові трави (люцерну, еспарцет, коострець).

У колишньому СРСР Я.В. Бутков працював озеленювачем на Дніпрогесі, де розробив перспективний метод пересадки 40-річних дерев з грудкою землі в зимовий період.

Починаючи з 1934 р. займався озелененням Московського Кремля. До сих пір на Кремлівській набережній у Москві ростуть 100 лип, висаджених Я.В. Бутковим. Помер у 1936 р. Похований у Москві на Новодівочому кладовищі.

Ботанічна пам'ятка природи «Віковий дуб-1»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Первомайська міська рада, м. Золоте, вул. Петровського, 18. Площа – 0,01 га.

Дуб-велетень віком близько 200 років. Висота дерева – 8,0 м, діаметр стовбура – 115,0 см. Крона дерева досягає 20 м у діаметрі.

Популярне місце відпочинку городян.

Ботанічна пам'ятка природи «Віковий дуб-2»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р.(в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Первомайська міська рада, м. Золоте, середня школа №19. Площа – 0,01 га.

Дуб-велетень віком близько 200 років.

Ботанічна пам'ятка природи «Віковий дуб»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 251 від 1 серпня 1972 р., рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28.06.1984 р.

Місце розташування: м. Ровеньки, парк ім. Героїв Великої Вітчизняної війни. Площа – 0,01 га.

Дуб-велетень віком близько 200 років. Висота дерева – 17,0 м, діаметр стовбура – 2,0 м, діаметр крони – 23,0 м.

Ботанічна пам'ятка природи «Вікова липа»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 251 від 1 серпня 1972 р., рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: м. Ровеньки, центральна міська лікарня. Площа – 0,01 га.

Липа віком близько 180 років; має дуже мальовничий вигляд. Користується великою популярністю серед населення як місце відпочинку.

Ботанічна пам'ятка природи «Двохсотрічні дуби»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 370 від 13 вересня 1977 р. (в.ч.),

рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Біловодський район, в 2 км північно-східніше м. Біловодськ, на території Біловодського лісництва ДП «Біловодське ЛМГ». Площа – 1,0 га.

Ділянка байрачного лісу, де зростають 17 дубів-велетнів віком близько 200 років.

Ботанічна пам'ятка природи «Провальський дуб»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 370 від 13 вересня 1977 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Свердловський р-н, с. Черемшино, в околицях відділення Луганського природного заповідника НАН України «Провальський степ». Площа – 0,01 га.

Дуб-велетень віком більше 250 років. Зростає в степу у підніжжя Королівських скель – геологічної пам'ятки природи місцевого значення. Висота – 20,0 м, діаметр стовбура – 180,0 см.

Ботанічна пам'ятка природи «Воронець»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 370 від 13 вересня 1977 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Біловодський район, у 2,5 км на північний захід від м. Біловодськ, на території Біловодського лісництва ДП «Біловодське ЛМГ». Площа – 0,5 га.

Мальовнича галявина у байрачній діброві. Місце зростання півонії тонколистої, занесеної до Червоної книги України.

Ботанічна пам'ятка природи «Ясенева захисна лісосмуга»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 402 від 7 грудня 1971 р., рішенням

ням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Біловодський район, на північний схід від м. Біловодськ, біля автомобільної траси Біловодськ – Мілове, в околицях с. Крейдяне. Площа – 20,0 га.

Полезахисна лісосмуга із ясена зеленого. Створена в 1947-1948 рр. Має мальовничий вигляд, виконує важливу роль у накопиченні атмосферних опадів та боротьбі з водною та вітровою ерозією ґрунтів. Лісосмуга завдовжки – 7,1 км, завширшки – 27 км, висота насаджень – 6,0-8,0 м. До основної породи домішуються клен ясенелистий і біла акація.

Місце існування різноманітної місцевої фауни: зайців, білок, куріпок, перепелів, численних співучих птахів.

Ботанічна пам'ятка природи «Селезнівська балка»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: м. Перевальськ. Площа – 22,8 га.

Цінний осередок рідкісних папоротей і розрідженого дубового лісу на мальовничих скельних виходах щільних порід північного макросхилу Донецької височини.

У межах пам'ятки зростає 120 видів судинних рослин. Окрім дубу звичайного, у складі лісу зустрічаються поодинокі екземпляри груші звичайної, яблунь ранньої і лісової, клену татарського. В розщілинах скель, у гротах і нішах наявні численні популяції рідкісних у Луганській області скельних папоротей – аспленіїв північного і волосовидного, пухирника ламкого. Під наметом дерев зростають лісові трав'янисті рослини: фіалка запашна, ластовень в'юнкий, хвиливник звичайний, чистотіл великий.

На відкритих схилах з маломіцними ґрунтами, що утворилися на продуктах вивітрювання пісковиків, представлені пет-

рофітно-степові угруповання за участю псамофільних видів рослин. Їх основу утворює костриця валіська, зростають також цмин піщаний, щавелек, підмаренник руський, льонок дроколистий, вероніка білоповстиста тощо. На горизонтальних поверхнях у великій кількості наявні ксерофітні сукуленти, пов'язані з піщаними ґрунтами – очитки їдкий і Рупрехта, а також рідкісна в Луганській області рослина, пов'язана з піщаними ґрунтами, – молодило руське. У балці досить багато видів дикоростучих цибуль – Пачоського, жовтіюча, шароголова.

По дну балки тече струмок. На його берегах поширені зарості із видів осок і очерету південного, зустрічаються дзвоники периколисті, цінні лікарські рослини – мати-й-мачуха, череда трироздільна.

Ботанічна пам'ятка природи «Велика долина»

Оголошена рішенням Луганської обласної Ради народних депутатів № 5/9 від 24 лютого 1995 р.

Місце розташування: Білокуракинський район, с. Коноплівка. Площа – 6,0 га.

Мальовнича степова ділянка на корінному схилі річки Борової. Має форму трикутника. Зі сходу межує з лісовою смугою, за якою починаються орні землі. Місце зростання видів з Червоної книги України – півонії тонколистої і соню чорніючого.

Ботанічна пам'ятка природи «Співаківська»

Оголошена рішенням Луганської облради № 3/18 від 4 вересня 1998 р.

Місце розташування: Новоайдарський район, західна околиця с. Співаківка. Площа – 150,0 га.

Цікавий осередок природної петрофітно-степової рослинності, насиченої рідкісними та ендемічними елементами, розташований на крейдіано-мергельних породах правого берега р. Айдар. Місце зростання гісопу крейдіаного, горицвіту весняного,

сону чорніючого, ковили волосистої, півонії тонколистої, ефедри двоколоскової.

У межах лісового масиву зустрічаються гніздов'я канюка.

Ботанічна пам'ятка природи «Гришино»

Оголошена рішенням Луганської обласної ради № 4/19 від 15 грудня 1998 р.

Місце розташування: Станично-Луганський район, поміж сс. Чугінка, Золотарівка, Красний Деркул, у межах Чугінського лісництва ДП «Станично-Луганське ЛМГ». Площа – 460,0 га.

Унікальний масив байрачного лісу в комплексі з петрофітними та петрофітно-степовими угрупованнями на південних відрогах Середньоруської височини. Включає балку Гришино і її відроги. На південному сході балка виходить до заплави річки Деркул, по якій проходить державний кордон з Російською Федерацією. Схили балки в цьому місці заввишки досягають 50 м, вони сильно розчленовані ярами. Характерна особливість цієї території – добре розвинута товща крейдяних відкладень, що оголюються на схилах балок і річкових долин.

Загальна кількість рослин, що зростають на території пам'ятки, складає 253 види із 178 родів і 50 родин. Основний тип рослинності балки – байрачна діброва з ясенів високого і зеленого, липи серцелистої, груші звичайної, клену польового, яблуні ранньої. У підліску зростають жостір проносний, глід обманливий, клен татарський, бруслини бородавчаста і Черняєва. В трав'яному покриві найпоширенішими є асоціації конвалії травневої, проліски сибірської, хвиливника звичайного, підмаренника чіпкого, зростає яглиця звичайна, перлівка ряба, зірочник твердолистий. Узлісся оточені заростями мигдалю низького, вишні чагарникової і терну степового, карагани чагарникової.

Лісові галявини та відкриті схили балки зайняті степовою рослинністю. На більш пологих ділянках поширені різнотрав-

но-типчачково-ковиліві угруповання з домінуванням ковил Іоанна, вузьколистої, Лессінга, волосистої. На ділянках зі змитими ґрунтами представлені петрофітно-степові угруповання з участю кальцієфільних видів – самосилу білотовстистого, чебрецю двоформеного, волошок східної і руської, шавлії пониклої, березки лінійної. На оголеннях крейди утворюють угруповання такі види, як гісоп крейдяний, громовик донський, пирій ковилолистий тощо.

У заплаві Деркулу представлені трансформовані угруповання лучної рослинності.

На території пам'ятки зберігаються чотири рослинних угруповання, що занесені до Зеленої книги України – мигдалю низького, групи асоціацій лісів із дубу звичайного, татарськокленових, глечиків жовтих і латаття білого.

Балка Гришино – єдине в Луганській області і друге в Україні місце зростання еремуру гарного – рослини з Червоної книги України. Поширення еремуру в урочищі пов'язано із пухкими намитими ґрунтами з великою кількістю крейдяного рухляку біля підосви схилів. Видовий склад угруповань, у складі яких зростає еремур, досить різноманітний: це волошки східна і руська, шавлія поникла, берізки лінійнолиста і польова, купина лікарська, люцерна румунська, стоколос прибережний, чистець трансільванський, буркун лікарський, астрагал еспарцетний, мигдаль низький та ін.

Окрім еремуру, на території пам'ятки зростають ще 7 видів рослин, занесених до Червоної книги України, – види ковили, пирій ковилолистий, громовик донський, гісоп крейдяний. Багато лікарських рослин: материнка пухнаста, звіробій звичайний, буковиця перебільшена та ін.

Досить різноманітним є тваринний світ. Постійними мешканцями пам'ятки природи є заєць-русак, їжак звичайний, ласка і

лисиця звичайна. Урочище часто відвідують козуля і свиня дика. Серед птахів звичайними є трясогузки, коньки польовий і чубатий, чекан лучний, кам'янка, сорока, славка, вівсянка, синиця, грач, ворона сіра, галка і сорока, горобці. Наявність великої кількості мишоподібних (миші, полівки) привертає сюди хижих птахів. В урочищі є канюк, кібчик, пустільга, зрідка з'являються соколи, нічні хижі птахи. Мешкає перепілка, яка скоротила свою чисельність у Луганській області через господарську діяльність людини.

Ботанічна пам'ятка природи «Олександропільська»

Оголошена рішенням Луганської обласної ради № 8/7 від 29 вересня 1999 р.

Місце розташування: Білокуракинський район, біля с. Олександропіль. Площа – 40,0 га.

Добре збережена ділянка кальцієфільного різнотравно-типчакково-ковилового степу, що розвивається на маломіцних ґрунтах і виходах крейдо-мергельної породи. Охоплює верхів'я і лівий схил балки Ковалівський яр, яка відкривається в долину річки Шибениці. Пам'ятка зберігає популяції рослин з Червоної книги України та їх угруповання: видів ковили, півонії тонколистої, громовика донського, тюльпану змієлистого, полину суцільнобілого, смілки крейдианої тощо.

Ботанічна пам'ятка природи «Новобіла»

Оголошена рішенням Луганської обласної ради № 8/7 від 29 вересня 1999 р.

Місце розташування: Новопсковський район, поміж сс. Новобіле, Павленкове та Литвинове. Площа – 2407,1 га.

Оригінальна рослинність на крейдяних відслоненнях правого берега р. Білої, що включає велику кількість рідкісних, зникаючих, ендемічних видів рослин.

Ботанічна пам'ятка природи ім. Б. Грінченка

Оголошена рішенням Луганської обласної ради № 13/12 від 31 серпня 2000 р.

Місце розташування: Перевальський район, с. Михайлівка. Площа – 0,2 га.

Зберігає вікові дерева дубу звичайного, ясену звичайного, клену і тополі, що зростають на березі р. Білої в районі школи ім. Б. Д. Грінченка.

Б. Д. Грінченко – видатний педагог, вчитель, наприкінці XVIII ст. працював у приватній початковій школі, створеній засновником Алчевського металургійного комбінату О. К. Алчевським. У пам'ять про Б. Д. Грінченка на приміщенні школи встановлена меморіальна дошка і є пам'ятник.

Ботанічна пам'ятка природи «Кармазинівська»

Оголошена рішенням Луганської обласної ради № 14/10 від 14 грудня 2000 р.

Місце розташування: Сватівський район, с. Кармазинівка. Площа – 48,36 га.

Цікава степова ділянка, де зростають угруповання ковил Лес-сінга, Залеського, української, волосистої. Усі види ковили занесені до Червоної книги України, а створювані ними рослинні угруповання – до Зеленої книги України.

Ботанічна пам'ятка природи «Надія»

Оголошена рішенням Луганської обласної ради № 14/10 від 14 грудня 2000 р.

Місце розташування: Сватівський район, с. Райгородка. Площа – 118,56 га.

Цікава степова ділянка, яка є місцем існування рідкісних видів рослин та їх угруповань. Розташована на правому березі річки Жеребець. Ландшафт підвищених денудаційних, сильно розчле-

нованих лесових рівнин на крейдяних породах. Ґрунти – чорноземи звичайні.

У рослинному покриві представлені формації ковил волосистої, Лессінга, Залеського, української, занесені до Зеленої книги України. Місцями є полинові і чебрецеві пасовищні збої.

Фауна відрізняється великим різноманіттям птахів: вівсянки звичайна і садова, жайворонки польовий і чубатий, коноплянка, куріпка сіра, перепілка, одуд, сорокопуд-жулан, фазан, дятли.

Ботанічна пам'ятка природи «Осинівська»

Оголошена рішенням Луганської обласної ради № 2/53 від 30 травня 2002 р.

Місце розташування: Новопсковський район, с. Осинівка, в межах Білолуцького лісництва ДП «Старобільське ЛМГ». Площа – 116,0 га.

Унікальний рослинний комплекс на схилі лівого берега р. Айдару. Геологічну основу схилу складають крейдяно-мергельні породи. Завдяки високому рівню ґрунтової води і великій кількості джерел тут підтримується особливий гідрологічний режим, що сприяє існуванню рослин.

Найвищу цінність має береза Литвинова – кавказький вид з диз'юнктивним (розірваним) ареалом. Разом із кленом гостролистим, природні популяції якого є рідкісними в Луганській області, а також з ліщиною звичайною береза Литвинова утворює цікаві в науково-пізнавальному відношенні угруповання. Під пологом березово-кленово-ліщинового лісу зустрічаються рідкісні в Луганській області бореальні види: копитняк європейський, медунка темна.

На галявинах можна побачити рідкісні рослини із Червоної книги України: ковили Лессінга, Залеського, українську, волосисту, волошку Талієва. В цілому на території пам'ятки зростає близько 250 видів судинних рослин.

Ботанічна пам'ятка природи «Балка Плоска»

Оголошена рішенням Луганської обласної ради № 5/24 від 21 грудня 2002 р.

Місце розташування: Лутугінський район, с. Розкішне. Площа – 291,6 га.

Унікальна за флористичною різноманітністю та представленістю ендемічних та рослин, внесених до Червоної книги України, ділянка північного макросхилу Донецького кряжу. Охоплює схил південної експозиції стародавньої яружно-балкової системи, що відкривається своїм гирлом в долину р. Ольховки, правої притоки Сіверського Дінця. Територія пам'ятки природи – це круті, сильно уражені ярами і балками другого порядку схили, геологічну основу яких складають пісковики та крейдо-мергельні породи. В балці наявні ділянки з виходами скелястих пісковиків, які надають урочищам дуже мальовничого вигляду.

В рослинному покриві переважають петрофітно-степові формації, приурочені до крутих ділянок схилів з еродованими ґрунтами. Серед них наявні угруповання з домінуванням костриці валіської, келерії гребінчастої, житняка гребінчастого та великою участю представників крейдяної флори і кальцієфільного степового різнотрав'я – громовика донського, бедринцю каменелюбивого, льону Черняєва, астрагалу білостеблового, молочаю крейдолюбивого, чебрецю крейдяного, ефедри двоколоскової тощо. На більш пологих ділянках в основі схилів представлені різнотравно-типчакowo-ковилкові угруповання за участю шавлії пониклої. На виходах пісків утворюються піщано-степові угруповання з домінуванням костриці Беккера, келерії піщаної, подекуди ковили дніпровської.

Цікавими є формації байрачних лісів, розташовані в більш глибоких ярах. Вони представлені ясеневими дібровами з підліском із бруслини Черняєва і бородавчастої, жостера проносного,

свидини криваво-червоної. В трав'яному ярусі домінує перлівка ряба. У весняний період ґрунт у лісі вкривається густим килимом із фіалок приємної та духмяної, численних лісових ефемероїдів (пшінки весняної, гусячої цибулі малої, анемоноїдесу жовтецевого, проліски сибірської, рястів щільного і Маршаллів, тюльпану дібровного).

Природна флора налічує близько 450-500 видів судинних рослин, із них до Червоної книги України занесені 12 видів (астрагал крейдяний, громовик донський, дельфіній яскраво-червоний, ковили волосиста, українська, Лессінга, дніпровська, півонія тонколиста, рябчик руський, рястка Буше, тюльпани дібровний, змієлистий та Шренка). На пасовищних ділянках в основі схилів можна бачити дуже рідкісну в Україні рослину – астрагал новоасканійський, яку запропоновано до внесення в наступне видання Червоної книги України.

У балці наявні чотири формації рослинності, внесені в Зелену книгу України: мигдалю низького, півонії тонколистої, ковили волосистої та дніпровської.

Цікавою особливістю пам'ятки є комплекс протиерозійних споруд, створений у 70-80 рр. минулого сторіччя на основі контурно-меліоративної системи землеробства співробітниками Інституту охорони ґрунтів УААН України.

Територія балки є полігоном навчальної роботи секції екології Малої академії наук України при природно-географічному факультеті Луганського національного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка.

Ботанічна пам'ятка природи «Знам'янський яр»

Оголошена рішенням Луганської обласної ради № 5/24 від 21 листопада 2002 р.

Місце розташування: Лутугінський район, південна околиця с. Розкішне. Площа – 70,0 га.

Унікальна за різноманіттям рослинного світу та представленістю рідкісних рослин ділянка північного макросхилу Донецького кряжу. Охоплює балку з крутими схилами та вузьким днищем, яка відкривається в долину р. Ольховки. Природна флора нараховує близько 300 видів судинних рослин, із них з Червоної книги України – 5 (дельфіній яскраво-червоний, ковила Лессінга, громовик донський, гісоп крейдяний, астрагал крейдяний).

На схилах південно-східної експозиції розташовані ділянки з виходами корінних крейдяно-мергельних порід з характерними для них рослинними угрупованнями. Панує формація полину солянковидного, або донського, насичена великою кількістю представників крейдяної флори та кальцієфільного степового різнотрав'я (громовик донський, льон Черняєва, солодушка великоквіткова, астрагал білостебловий, берізка лінійна, волошка руська, молочай крейдолюбивий, чебрець вапняковий, бедринець каменелюбивий). Подекуди громовик донський і льон Черняєва утворюють майже суцільні петрофітно-степові угруповання.

На ділянках з оголеною щільною мергельною породою утворює угруповання гісоп крейдяний. На лучних, більш задернованих пологіх схилах можна спостерігати численну популяцію астрагалу крейдяного. На дні балки представлені ковилові угруповання (з ковилою Лессінга), у складі яких численним є дельфіній яскраво-червоний. Протилежні – північно-західні – схили балки вкриті щільними заростями лісових і степових чагарників (жостір проносний, свидина криваво-червона, кизильник, шипшини, терен степовий, подекуди до них домішуються липа серцелиста і ясен). На узліссях заростей у великій кількості зростають рідкісні в Луганській області анемона лісова та ясенець голостовпчиковий.

Ботанічна пам'ятка природи «Сватівський парк»

Оголошена рішенням виконкому Луганської обласної Ради народних депутатів № 72 від 4 лютого 1969 р. (в.ч.), рішенням

виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Сватівський район, с. Соснове. Площа – 16,0 га.

Насадження сосни звичайної на мергельних відслоненнях правого берега р. Красної створені в 1912-1914 рр. Сьогодні залишилось 243 дерева заввишки 12,0 м, повнотою посадки 0,8, діаметром крон близько 2,0 м, діаметром стовбурів 15,0-20,0 см. Крім сосни, у насадженнях зустрічаються дуб звичайний, акація біла, ільм гладкий, ясен високий, берест польовий, клен ясенелистий, шипшина собача, терен степовий. У міжряддях добре розвинута природна лучно-степова рослинність. З трав'янистих рослин зустрічаються костриця борозниста, суниця, шавлія поникла, деревій звичайний, перстачі срібний і тіньовий, подорожник середній, види чебрецю, молочай донський.

Місце відпочинку населення.

Ботанічна пам'ятка природи «Дубовий гай»

Оголошена рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 402 від 7 грудня 1971 р., рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 300 від 12 липня 1980 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: м. Золоте, Первомайська міська рада. Площа – 10,0 га.

Залишки байрачної діброви природного походження. Головна лісоутворююча порода – дуб звичайний. Більшість дерев досягають 3,5 м у діаметрі.

Місце відпочинку мешканців міста.

Заповідне урочище «Вільшаник»

Оголошено рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 300 від 12 липня 1980 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Кременський район, південніше м. Сіверськодонецьк, на території Сіверськодонецького лісництва ДП «Сіверськодонецьке ЛМГ». Площа – 15,4 га.

Цінна ділянка заплави Сіверського Дінця з озером та природними асоціаціями вільхи у віці більше 100 років. Середня висота дерев – 26,0 м, середній діаметр стовбурів – 32,0 см. У підліску переважають жостір проносний, свидина криваво-червона, черемха. В трав'яному покриві панують ожина сиза, кропива дводомна, багато вологолюбних рослин із родин осокових і ситникових.

Ділянка є еталоном високопродуктивного заплавного чорновільшаника в степових умовах сходу України.

Заповідне урочище «Сіткове»

Оголошено рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 300 від 12 липня 1980 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Кременський район, південна околиця м. Кременна, в межах Сіткового лісництва ДП «Кременське ЛМГ». Площа – 13,0 га.

Сосновий бір віком 135 років на супіщаних ґрунтах другої борової тераси Сіверського Дінця. Висота дерев – 28,0 м, діаметр стовбурів – 50,0 см. Трав'яний покрив утворений куничником наземним і осокою колхідською.

Еталон штучних насаджень на малопродуктивних супіщаних землях степової зони України.

Заповідне урочище «Білоусова Садка»

Оголошено рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 300 від 12 липня 1980 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Кременський район, Верігінське лісництво ДП «Кременське ЛМГ». Площа – 7,7 га.

Зберігає посадки сосни звичайної середини XVIII сторіччя, створені військовим поселенцем Білоусовим. Сьогодні це дерева-велетні у віці 155 років, висотою до 30,0 м і діаметром стовбурів 50-70 см.

В урочищі зростає близько 50 видів судинних рослин. Переважають типові для піщаних терас рослини: куничник наземний, пирій повзучий, грястиця збірна, кострець безостий, рокитник руський, вероніка колосиста, портулак городній, гвоздика польова тощо. Із рідкісних у Луганській області рослин відмічений сукулент, приурочений до піщаних ґрунтів, – молодило руське.

Є еталоном штучних насаджень сосни звичайної на малопродуктивних піщаних ґрунтах степової зони України.

Заповідне урочище «Піщане»

Оголошено рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 300 від 12 липня 1980 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Станично-Луганський район, в 2 км на північній схід від с. Ольхова, на території Піщаного лісництва ДП «Станично-Луганське ЛМГ». Площа – 98,0 га.

Цінне високопродуктивне насадження сосни звичайної у віці 80 років на другій боровій терасі Сіверського Дінця. Середня висота дерев – 23-25 м, середній діаметр – 25-30 см.

Урочище є еталоном лісових культур на малопродуктивних супіщаних ґрунтах у степовій зоні України.

Заповідне урочище «Дубовий гай»

Оголошено рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 300 від 12 липня 1980 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Кременський район, південніше м. Кременна, на території Комсомольського лісництва ДП «Кременське ЛМГ». Площа – 5,0 га.

Унікальна діброва природного походження віком близько 300 років на боровій терасі Сіверського Дінця. Середня висота дерев – 25,0 м, середній діаметр – 100,0-120,0 см. У трав'яному покриві зустрічається рідкісна в Донбасі північна лісова рослина – копитняк європейський. В урочищі зростає близько 200 видів рослин.

Урочище цінне значним різноманіттям співучих птахів, із ссавців мешкає куниця лісова.

Заповідне урочище «Луг»

Оголошено рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 300 від 12 липня 1980 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Новопсковський район, територія Новопсковського лісництва ДП «Старобільське ЛМГ». Площа – 117,0 га.

Мальовничий лісовий масив на правому березі р. Айдар. Основна порода – дуб звичайний у віці 50-60 років, другорядні – в'яз, ясени високий і зелений, клени польовий, татарський і ясенелистий, акація біла. На заболочених ділянках, що займають площу 90 га, зростають тополя чорна і верба біла.

В заповідному урочищі наявна артезіанська свердловина глибиною 353 м з мінеральною водою, яка має бальнеологічне значення. Дебіт – 25 м³/рік, температура води – 18 °С. За хімічним складом вода аналогічна «Миргородській», містить сірководень і кремнієву кислоту.

Заповідне урочище «Дерезувате»

Оголошено рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 300 від 12 липня 1980 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Антрацитівський район, Штергресівське лісництво ДП «Іванівське ЛМГ», південно-західніше м. Красний Луч, біля с. Коріння, на межі з Донецькою областю. Площа – 560,0 га.

Цінна ділянка корінного байрачного лісу Донецької височини з великою кількістю джерел і струмків з питною водою. Основна порода – дуб звичайний, до неї домішуються ясен, липа серцелиста, клени польовий і татарський, ільм гладкий, яблуня лісова, груша звичайна. В підліску зростають бузина чорна, бруслини Черняєва і бородавчата. На вологих місцях вздовж струмків утворює зарості вільха. В трав'яному покриві домінують ялівець, гравілат міський, тонконіг лісовий, підмаренник чіпкий, кропива дводомна, купина духмяна, зірчатка твердолиста та ін.

Місце існування цінної мисливської фауни: зайця-русака, лисиці звичайної, куниці лісової, лося, козулі, дикої свині. В 1964 р. в урочище завезені фазани. Під пологом лісу багато мурашників.

Заповідне урочище «Сосновий бір»

Оголошено рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 300 від 12 липня 1980 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Старобільський район, північна околиця м. Старобільськ, територія Старобільського лісництва ДП «Старобільське ЛМГ». Площа – 67,0 га.

Штучний лісовий масив із сосни звичайної у віці 60-100 років. У трав'яному покриві зростають звіробій звичайний, перстач горбкуватий, перестріч гребінчастий, чебрець Палласів, цмин піщаний, волошки Майорова і паннонська, нечуйвітер донецький, юриня харківська, деревій дрібноквітковий, житняк гребінчастий, мітлиці повзуча і піскова, пирій повзучий, псамофіліела мурова.

Заповідне урочище «Капітанівський ліс»

Оголошено рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 300 від 12 липня 1980 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Новоайдарський район, поблизу сіл Муратово і Капітаново, на південний захід від районного центру Новоайдар у межах Капітанівського лісництва ДП «Новоайдарське ЛМГ». Площа – 542,0 га.

Штучно створені соснові насадження з залишками природних березових і вільхових колків на другій піщаній терасі Сіверського Дінця. Цінні високою життєздатністю культури сосни звичайної в умовах недостатнього зволоження степової зони України. Середня висота сосни – 12,0 м, діаметр – 8-14 см. В урочищі також зростають хміль звичайний, дрік красильний, конюшина лучна, зіновать Цінгера, плакун верболистий, жабриця рівнинна, скабіоза українська, дивина густоквіткова, чебрець Палласів, буквиця перебільшена, нечуйвітер зонтичний, цмин піщаний, деревій горбковий, волошка Лавренка, конвалія звичайна, холодок лікарський, очерет південний, куничник наземний, келерія піскова, рогіз широколистий тощо.

Із тварин в урочищі мешкають заєць-русак, білка звичайна, куниця кам'яна, куниця лісова, свиня дика.

Заповідне урочище «Кисільова балка»

Оголошено рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 532 від 9 грудня 1982 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Станично-Луганський район, в 2 км на північний захід від с. Золотарівка, на території Чугінського лісництва ДП «Станично-Луганське ЛМГ». Площа – 154,0 га.

Урочище з мальовничим байрачним лісом та багаточисленними водними джерелами. Охоплює одноіменну балку на правому

березі річки Деркул. Довжина балки – близько 2,5 км, найбільша ширина – 1-1,5 км, балка має декілька відвершків. У геоморфологічному відношенні район являє собою південні відроги Середньоруської височини, характерною особливістю яких є добре розвинута товща крейдяно-мергельних відкладень, що відслонюються на схилах балок і річкових долин. Ґрунти – чорноземи звичайні середньо- і малогумусні.

За породним складом в урочищі переважають діброви віком до 100 років з липою серцелистою, ясенями високим і зеленим, березою бородавчастою, кленом польовим. Підлісок утворений кленом татарським з домішкою жостеру проносного, глоду обманливого, шипшини яблуковидної, бруслин бородавчастої і Черняєва. Трав'яний покрив добре розвинутий. Переважають асоціації конвалії травневої, проліски сибірської, хвиливника звичайного, підмаренника чіпкого. Крім того, зростають тонконіг дібровний, грястиця збірна, зірчатка твердолиста, перлівка ряба, яглиця звичайна. Досить рясні кропива дводомна, гравілат міський, чистотіл великий. На узліссях утворилися щільні зарості чагарників: мигдалю низького, вишні кущової, терну степового, карагани чагарникової. В окремих ділянках представлені чисті або в суміші з дубом звичайним культури сосни звичайної віком до 50 років.

Серед лісових масивів наявні великі галявини з лучною та лучно-степовою рослинністю. Тут у великій кількості можна побачити лікарські рослини: материнку пухнасту, звіробій звичайний, буквицю перебільшену, чебрець Маршалла.

У цілому в урочищі зростає близько 300 видів судинних рослин. До Зеленої книги України занесені 2 синтаксони рослинності: ліси з дубу звичайного татарськокленові та мигдалю низького.

Водні джерела у балці утримуються в ясно-сірих дрібнозернистих пісках бутанської світи палеогенової системи. Джерела низхідні. Дебіт коливається в залежності від сезонів року і стано-

вить близько 40 м³ за добу. Вода є аналогом іжевських мінеральних вод, містить мідь (0,096 мг/л) і срібло (0,1 мг/л).

На території балки збудована каплиця Свято-Благовіщенського храму с. Чугінка. Каплиця і джерела є місцем паломництва населення із багатьох районів Луганської області.

Заповідне урочище «Огидне»

Оголошено рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Новопокровський район, в 4 км від смт Новопокров, поряд з с. Осинове, в межах Новопокровського лісництва ДП «Старобільське ЛМГ». Площа – 71,0 га.

Лісові культури створені в 1958 – 1962 рр. на місці вікового лісу, вирубленого наприкінці XVIII століття. Головними породами є дуб звичайний і акація біла. В підліску ростуть клен гостролистий, ясени високий і зелений, берест, в'яз. Із чагарникових порід наявні скумпія, жимолость татарська, бирючина звичайна.

Еталон протиерозійних лісових насаджень з вдалим для даної ґрунтово-кліматичної зони поєднанням деревних і чагарникових порід.

Заповідне урочище «Горіхове»

Оголошено рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Новоайдарський район, поміж сс. Бахмутівка і Гречишкіно, на території Гречишкінського лісництва ДП «Новоайдарське ЛМГ». Площа – 41,0 га.

Цінна ділянка вікового байрачного лісу, генетичний резерват деревних і чагарникових порід для лісового господарства Луганщини. Головною породою є ясен високий, другорядними – дуб звичайний, клен польовий, липа серцелиста. Середня висота дерев – 20,0 м. У підліску переважає бруслина європейська. Трав'яний покрив утворюють фіалка дивна, жеруха дрібноцвітна, гравілат

міський, яглиця звичайна, підмаренник запашний, зніт гірський, шоломниця висока, дзвоники кропиволисті, купина багатоквіткова, грястиця звичайна, тонконіг дібровний, просянка розлога, куцоніжка лісова, регнерія собача. Зустрічаються також рідкісні в Луганській області північні лісові рослини: медунка темна і копитняк європейський.

Із тварин в урочищі мешкають заєць-русак, білка звичайна, куниця кам'яна і лісова, борсук, козуля, лисиця звичайна, дика свиня, зрідка в урочище заходить лось.

Заповідне урочище «Шамраєва дача»

Оголошено рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Попаснянський район, на північний схід від с. Боброво, в межах Бобровського лісництва ДП «Сіверсько-донецьке ЛМГ». Площа – 879,0 га.

Цінний природний комплекс піщаної арили Сіверського Дінця. Охоплює озеро Шамраєво, а також прилеглі до озера природні березові колки, діброви, чорновільшаники, а також штучні сонові насадження віком 40-50 років.

Місце існування цінної мисливської фауни: білки звичайної, зайця-русака, єнотовидної собаки, куниць кам'яної і лісової, козулі звичайної, свині дикої, фазана звичайного. Озеро і болотні ділянки є місцем гніздування водних та навколоводних птахів. В урочищі мешкає багато співучих птахів.

Заповідне урочище «Нижньодуванське»

Оголошено рішенням Луганської обласної Ради народних депутатів № 15/11 від 17 березня 1994 р.

Місце розташування: Сватівський район, в 25 км на північ від м. Сватово і в 1 км на південний захід від с. Нижня Дуванка. Площа – 30,0 га.

Ділянка крутого правого берега річки Красної з крейдяними відслоненнями і угрупованнями з представників ендемічного крейдяного рослинного комплексу. Загальна кількість рослин, що зростають в урочищі, – 150 видів, із них 14 занесені до Червоної книги України (гісоп крейдяний, ранник крейдяний, смілка крейдяна, дворятник крейдяний, громовик донський, келерія Талієва, шоломниця крейдяна, дрік донський, півонія тонколиста, шафран сітчастий, сон чорніючий, ковили Залеського і волосиста, тюльпан дібровний). У заповідному урочищі представлені також численні східнопричорноморські ендеміки, пов'язані з крейдяно-мергельними породами: льон Чорняєва, полин донський, чебрець вапняковий, матіола запашна, астрагал білостебловий, бедринець каменелюбивий, подорожник солелюбивий, лещиця голонасінна та ін. На більш пологих ділянках в основі схилу зростають угруповання костриці валіської з домішкою ковил Залеського і волосистої, а також келерії Талієва.

На опуклих ділянках сформувались специфічні агломеративні угруповання – чебречники і гісопники з домішкою бедринцю каменелюбивого і лещиці голонасінної.

До складу заповідного урочища входить також невеликий масив байрачного лісу, розташований у неглибокій балці, що відкривається в долину річки. Він складається із дубу звичайного, ясену високого, липи серцелистої. В підліску домінують клени татарський і польовий, жостір проносний, бруслина Черняєва і бузина чорна. В трав'яному покриві зростають тюльпан дібровний, проліска сибірська, на узліссях можна побачити рідкісні в Луганській області ясенець голостовпчиковий і ломиніс цільнолистий.

Заповідне урочище «Біляєвське»

Оголошено рішенням виконкому Луганської облради № 72 від 04.02.1969 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням викон-

кому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 300 від 12 липня 1980 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р., рішенням виконкому Луганської обласної Ради народних депутатів № 92 від 24 березня 1992 р.

Місце розташування: Слов'яносербський район, територія Слов'яносербського лісництва. Площа – 176,5 га.

Охоплює одне з найбільших у заплаві Сіверського Дінця озер з прилеглими до нього ділянками заплавних листяних лісів, цінних в естетичному і природоохоронному відношеннях. За походженням озеро є старицею, має форму складної ізлучини. Довжина озера – 4 км, ширина – 15-18 м, максимальна глибина – 3,7 м. Береги низькі, заболочені, зарослі представниками роду осокових, очеретом південним, рогозом широколистим. Одне з небагатьох місць у Луганській області, де збереглась численна популяція латаття білого, угруповання якого занесені до Зеленої книги України. Водоймище оточено масивами заплавного лісу, представленого дібровами, вербняками, осичниками, чорновільшаниками.

У лісах заповідного урочища мешкають лисиця звичайна, заєць-русак, єнотовидна собака, борсук лісовий, бобр, ондатра, куниця, олені плямистий і благородний, лось, козуля, свиня дика. В урочищі багато водних і навколоводних птахів: види качок, лисуха, чирок-тріскунок, чирок-свистунок, види куликів, лебідь-шипун. Озеро багате рибою (лінь, карась, короп, щука, краснопірка).

Заповідне урочище «Зуїв ліс»

Оголошено рішенням Луганської обласної ради № 7/23 від 17 квітня 2003 р.

Місце розташування: Новопсковський район, територія Білолуцького лісництва ДП «Старобільське ЛМГ». Площа – 47,0 га.

Штучно створені дубові насадження. Безпосередньо примикають до ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Новобіла», з якою утворюють відносно врівноважений природний комплекс.

Заповідне урочище «Московське»

Оголошено рішенням Луганської обласної ради № 7/23 від 17 квітня 2003 р.

Місце розташування: Новопсковський район, на захід від села Новобіле, на території Біловодського лісництва ДП «Старобільське ЛМГ». Площа – 104,0 га.

Цінний лісовий масив з дубу звичайного порослевого та насінного походження. Разом із дубом зростають ясен високий, ільм, клен польовий, липа серцелиста. На знижених місцях поширені вільха й осика.

Заповідне урочище «Широке»

Оголошено рішенням Луганської обласної ради № 7/23 від 17 квітня 2003 р.

Місце розташування: Старобільський район, на схід від с. Західне, в межах Старобільського лісництва ДП «Старобільське ЛМГ». Площа – 96,0 га.

Типові для південних відрогів Середньоруської височини ділянки байрачного лісу з характерним для них рослинно-тваринним комплексом. Включає п'ять лісових масивів площею відповідно 75,5; 10,5; 8,0; 4,0; 2,4 га. Найбільшим є ліс Широкий.

Має велике наукове і лісогосподарське значення як еталон природних дібров степової зони України.

**Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва
«Сквер ім. 30-річчя ВЛКСМ»**

Оголошений рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 370 від 13 вересня 1977 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: м. Луганськ, перехрестя вулиць Радянської, Котельнікова та М. Коцюбинського. Площа – 6,4 га.

Мальовничий сквер у центрі міста. Закладений у 1956 р. На його території зростає близько 20 видів дерев і чагарників. Наявні газони, квітники та фонтани.

Використовується мешканцями міста в естетичних, природоохоронних, оздоровчих і рекреаційних цілях.

**Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва
«Сквер ім. Героїв Великої Вітчизняної війни»**

Оголошений рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 370 від 13 вересня 1977 р. (в.ч.), № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: м. Луганськ, площа Героїв Великої Вітчизняної війни. Площа – 1,5 га.

Мальовничий сквер у центрі міста. Закладений у 1957 р. На території парку зростають 30 видів дерев і чагарників, у тому числі ялина колюча, каштан кінський звичайний, липа серцелиста, троянди. Наявні газони і фонтани.

Популярне місце відпочинку луганчан.

**Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва
«Селезнівський парк»**

Оголошений рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 72 від 4 лютого 1969 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної ради № 251 від 1 серпня 1972 р. (в.ч.), рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: Перевальський район, с. Селезнівка. Площа – 22,0 га.

Парк закладений у 1850 р. на території колишньої садиби поміщика Графова в місці злиття річок Біла, Селезень і Утка. В 1902 р. цей парк і прилеглу до нього територію придбав гірничопромисловець Мцеховський. У 1904 – 1905 рр. на території

парку були побудовані чотири об'єкти в готичному стилі: будинок-особняк, костюл, будівля біля костюлу і арка біля входу в парк. Усі будівлі виконані з місцевої гірничої породи – кам'яновугільного пісковика.

На початку свого існування парковий ансамбль містив у собі «романтичні» алеї пірамідальних тополь, липові альтанки, склепінні коридори зі стриженої зелені. Сьогодні ці компоненти втрачені. Залишки композиції прочитуються в спрямованості головних алеї від східного входу садиби на північ, а також у центральній зоні, де знаходилася система галявин, обриси яких зафіксовані збереженими в окремих місцях первісними породами дерев. Тут збереглося багато екземплярів ясена високого – основної породи первісної пейзажної композиції парку.

Сьогодні видовий склад заплавної частини парку включає такі породи дерев: каштан кінський, клен татарський, тополі пірамідальна і біла, верба біла. Масив головної алеї з тополі пірамідальної у південній частині садиби доповнюють посадки з каштана кінського і береста. Мальовничі групи дерев утворюють акація біла, горобина звичайна, каштан кінський, верба, туя. Незважаючи на значні втрати протягом часу, парк-садиба і сьогодні є важливим садово-архітектурним елементом даної місцевості. Збережено до 80 екземплярів дерев (сосна, ялина, дуб, клен), дві алеї тополь висотою 25-30 м столітнього віку, садибний будинок поміщика Графова, що зберігся дотепер без значних перебудов (інтер'єр кабінетів реставрований у 1990 р.). Це дозволяє віднести цей ансамбль не тільки до природоохоронних заповідних об'єктів, але й до числа значних пам'яток архітектури Луганщини кінця ХІХ – початку ХХ століть.

Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Дружба»

Оголошений рішенням виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 370 від 13 вересня 1977 р.

Місце розташування: м. Антрацит. Площа – 30,0 га.

Парк заснований у 1969 р. В 1970 р. на честь 100 років з дня народження В.І. Леніна була посаджена алея із 100 дубів. У 1976 р. на честь 60-річчя Жовтневої революції в парку була закладена головна алея завдовжки 600 м. У різні історичні дати радянського періоду були створені алея із клену гостролистого шаровидної форми та алея із 50 берез. Зараз на території парку зростає близько 70 видів дерев і чагарників, у тому числі сосни звичайна і кримська, туя західна, дуби звичайний, каштаноллистий і великолистий, тополі пірамідальна, китайська, самаркандська, берези пухнаста, бумажна, біла акація, верба ламка, груша, ялини колюча і звичайна, каштан кінський звичайний і червоноцвітний, клени гостролистий і сріблястий, горіх грецький, тютюна біла і чорна, яблуня китайська, вишня повстиста, барбарис звичайний, калина звичайна, горобина, чубушник, спірея, магонія падуболиста, бузок звичайний, угорський і амурський, софора японська, клен сріблястий, липи серцелиста і великолиста тощо. В парку представлено багато сортів троянд.

Парк є місцем масового відпочинку городян, у ньому побудовані асфальтовані дороги, є ставок площею 3 га. В радянський період тут були тенісний корт, волейбольний майданчик, човнова станція, але протягом останніх років ці споруди не реставрувались і тому сьогодні практично зруйновані.

Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва

«Парк ім. Перемоги»

Оголошений рішеннями виконкому Ворошиловградської обласної Ради народних депутатів № 300 від 12 липня 1980 р., № 247 від 28 червня 1984 р.

Місце розташування: м. Антрацит. Площа – 25,0 га.

Закладений у 1932 р. силами шахтарів і учнів шкіл міста. Зараз у парку зростають близько 50 видів дерев і чагарників, у тому числі види клену, тополі, ясену, в'язу, берези, черемухи, каштан кінський звичайний, горобина, липа, горіх грецький, дуб звичайний, верба ламка, гледичія триколючкова, акація біла, ялина, багато плодових дерев і чагарників (яблуня, вишня, груша, абрикос, черешня тощо). Представлена велика кількість сортів троянд.

У парку є фонтан, спортивний майданчик, літній театр, кафе. У літній період працюють атракціони.

Улюблене місце відпочинку мешканців міста.

Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва

«Мілуватський водолій»

Оголошений рішенням Луганської обласної ради № 13/12 від 31 серпня 2000 р.

Місце розташування: Сватівський район, с. Мілуватка. Площа – 17,0 га.

Своєрідний куточок лісопаркових насаджень у закруті р. Красної. До Великої Жовтневої революції територія парку була поміщицьким садом. Від того періоду до наших днів на території парку збереглися вікові груші і яблуні. Протягом останніх десятиріч відбувалось природне заростання парку вільхою, дубом, липою, тополею, вербою, ясенем, кленом татарським, чагарниковими породами: бруслиною, свидиною, жимолостю, бирючиною, скумпією тощо.

Сьогодні проводиться велика робота щодо реконструкції та впорядкування парку. Побудований підвісний міст через річку з унікальними фонтанами, які б'ють прямо з річки.

Проектом реконструкції передбачено створення композиції з дерев'яних скульптур «Гаялина казок», тематичних зон «Гаялина мрій», «Ясенева стежка», дитячого і дорослого пляжів, спортмайданчиків.

Чудове місце відпочинку мешканців села.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борозенец В.А., Тихонюк П.С. Заповедная Луганщина. – Луганск, 2000. – 91 с.
2. Борозенец В.О. Луганський природний заповідник НАН України та шляхи збереження його біорізноманітності // Вісник ЛДПУ. – 2002. – № 1(45). – С. 8-14.
3. Бурда Р.И. Антропогенная трансформация флоры. – Киев: Наук. думка, 1991. – 300 с.
4. Бурда Р.И., Остапко В.М., Тохтарь В.К. Дополнения к Конспекту флоры юго-востока Украины// Интродукция и акклиматизация растений. – 1995. – Вып. 24. – С. 31-36.
5. Вербин А.Е. Урочище Юницкого – памятник природы/ Донецк: Изд-во «Донбасс», 1973. – С. 128-133.
6. Докучаев В.В. Особая экспедиция, снаряженная лесным департаментом под руководством проф. Докучаева. Сочинения. – М.-Л.: АН СССР. – 1951. – Т. 6.
7. Зеленая книга Украинской ССР: Редкие, исчезающие и типичные, нуждающиеся в охране растительные сообщества / Под общ. ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонко. – Киев: Наук. думка, 1987. – 216 с.
8. Ісаєва Р.Я., Кузнецова П.І., Луценко А.І. та ін. Степова різноманітність Луганщини в соціологічному аспекті // УБЖ. – 1999. – Т. 56, № 1. – С. 10-14.
9. Кондратенко А.В. Териологические исследования в заповеднике Провальская степь // Вісник ЛДПУ. – 2002. – № 1(45). – С. 19-24.
10. Кондратюк Е.М., Бурда Р.И., Чуприна Т.Т., Хомяков М.Г. Луганский государственный заповедник. Растительный мир. – Киев: Наук. думка, 1988. – 187 с.
11. Кондратюк Е.Н., Бурда Р.И., Остапко В.М. Конспект флоры юго-востока Украины. – Киев: Наук. думка, 1985. – 272 с.
12. Кузнецова П.І., Ніколаєва О.С., Дика М.П. Флора і рослинність Кременського лісу // УБЖ. – 1979. – Т. 36, №1. – С. 58-61.
13. Лавренко Е.М., Дохман І.І. Рослинність Старобільських степів // Журн. біо-бот. циклу ВУАН. – Київ, 1933. – № 5-6.
14. Летопись природы Луганского природного заповедника НАН Украины. – Ст.-Луганское, 1997-2007.
15. Луганщина – край нашої турботи та надії / Матеріали річного звіту про стан навколишнього середовища в Луганській області в 2003 р. – Луганськ, 2004. – 143 с.

16. Миноранский В.А., Демина О.Н. Особо охраняемые природные территории Ростовской области. – Ростов-на-Дону: Изд-во ООО «УВВР», 2002. – 368 с.
17. Мороз В.А. Современное состояние редких видов позвоночных животных и их сохранение в системе природно-заповедного фонда местного значения // Біорізноманітність Луганського природного заповідника НАН України / Збірн. наук. праць ЛНАУ. Серія Біологічні науки. – Луганськ: Елтон-2. – 2005. – № 56 (79). – С. 185-191.
18. Остапко В.М. Нові види *Galium* L. (Rubiaceae) та *Veronica* L. (Scrophulariaceae) з південного сходу України // УБЖ. – 1994. – Т. 51, № 2/3. – С. 84-91.
19. Остапко В.М. Раритетный флорофонд юго-востока Украины (хорология). – Донецк, 2001. – 121 с.
20. Природно-заповідний фонд України загальнодержавного значення: довідник. – Київ: Наук. думка, 1988. – 240 с.
21. Рева М.Л., Дубовик О.М. Нове місцезнаходження еремуруса гарного (*Eremurus spectabilis* M.B.) на Україні // УБЖ. – 1960. – Т. 17, № 1. – С. 85-86.
22. Рослинність УРСР. Степи, кам'янисті відслонення, піски. – К.: Наук. думка, 1973. – 428 с.
23. Скоков А.П., Кочегура В.Л., Тимошенко В.А. Позвоночные животные Луганского природного заповедника // Флора и фауна заповедников СССР. – Москва, 1992. – 56 с.
24. Сова Т.В. Доповнення до флори Станично-Луганського відділення Луганського природного заповідника // Заповідна справа в Україні. – 1998. – № 4. – С. 32-35.
25. Сова Т.В., Боровик Л.П., Бороzeneць В.О. Нові види судинних рослин Луганського природного заповідника // УБЖ. – 2000. – Т. 57, № 1. – С. 32-36.
26. Сова Т.В. Флористические находки в заповеднике Придонцовская пойма // Вестник ЛДПУ (биол.науки). – 2002. – № 7 (51). – С. 6-8.
27. Сова Т.В., Бороzeneць В.О. Нові дані про флору Луганського природного заповідника // УБЖ. – 2003. – Т. 60, № 1. – С. 48-53.
28. Сова Т.В. Растительность балки Крейдяный яр в динамическом аспекте // Збірн. наук. праць ЛНАУ. Серія Біологічні науки. – Луганськ: Елтон-2. – 2003. – № 29 (41). – С. 27-36.
29. Сова Т.В., Чорна Г.А. *Potamogeton rutilus* Wolfg. – новый вид флоры юго-востока Украины // Збірн. наук. праць ЛНАУ. Серія Біологічні науки. – Луганськ: Елтон-2. – 2004. – № 39 (51). – С. 62-64.
30. Соломаха В.А., Костильов О.В., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Синантропна рослинність України. – Київ: Наук. думка, 1992. – 250 с.

-
31. Танфильев Г.И. Ботанико-географические исследования в степной полосе. Географические работы. – М., 1953.
32. Ткаченко В.С., Парахонська Н.О. Флороценотичне обґрунтування організації нової пам'ятки природи на крейдяних відслоненнях Старобільщини // УБЖ. – 1985. – Т. 42, № 2. – С. 6-10.
33. Фисуненко О.П., Жадан В.И. Природа Луганской области. – Луганск, 1994. – 232 с.
34. Шеляг-Сосонко Ю.Р. Про нове місцезнаходження астрагалу солодколистовидного (*Astragalus glycyphylloides* DC.) на південних відрогах Середньоруської височини // УБЖ. – 1972. – Т. 29, № 6. – С. 789-790.
35. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дубина Д.В., Вакаренко Л.П., Мовчан Я.І. та ін. Збереження та невиснажливе використання біорізноманіття в Україні: стан та перспективи. – Київ: Наук. думка. – 2003. – 246 с.
36. Червона книга України: Тваринний світ // Під заг. ред. М.М. Щербака. – К.: Укр. енциклопедія, 1994. – 464 с.
37. Червона книга України: Рослинний світ // Під заг. ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонка. – К.: Укр. енциклопедія, 1996. – 608 с.
38. Якимец В.П. Провальская степь / Охраняйте родную природу. – Донецк: Изд-во «Донбасс», 1973. – С. 133-146.

З М І С Т

ВСТУП	9
КОРОТКИЙ НАРИС ПРИРОДНИХ УМОВ ТА ОСНОВНИХ ЗАГРОЗ ЗБЕРЕЖЕННЮ БІОРИЗНОМАНІТНОСТІ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	11
СУЧАСНИЙ СКЛАД І СТАН ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	38
ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНІ ТЕРИТОРІЇ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ	49
ПРИРОДНІ ЗАПОВІДНИКИ	49
Луганський природний заповідник	49
Станично-Луганське відділення	50
Стрільцівський степ	56
Провальський степ	62
ЗАКАЗНИКИ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ	67
Ботанічний заказник «Юницький»	67
ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ	71
Комплексна пам'ятка природи «Айдарська тераса»	71
Геологічна пам'ятка природи «Конгресів яр»	72
ПАРКИ-ПАМ'ЯТКИ САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ	73
Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Гостра Могила»	73
Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Дружба»	74
ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНІ ТЕРИТОРІЇ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ	
РЕГІОНАЛЬНІ ЛАНДШАФТНІ ПАРКИ	75
Регіональний ландшафтний парк «Біловодський»	75

ЗАКАЗНИКИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ ГІДРОЛОГІЧНІ	80
Гідрологічний заказник «Кремінські каптажі»	80
ЗАКАЗНИКИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ ЛІСОВІ.....	80
Лісовий заказник «Новопсковський».....	80
Лісовий заказник «Білолуцький»	81
Лісовий заказник «Айдарська тераса-2»	82
Лісовий заказник «Білогорівський»	82
Лісовий заказник «Золотарівський»	82
Лісовий заказник «Пригодівський»	83
ЗАКАЗНИКИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ БОТАНІЧНІ.....	83
Ботанічний заказник «Стінки Лескові»	83
Ботанічний заказник «Комишнянський»	85
Ботанічний заказник «Ведмежанський»	86
Ботанічний заказник «Курячий».....	87
Ботанічний заказник «Піщаний».....	87
Ботанічний заказник «Крейдяні відслонення»	88
Ботанічний заказник «Гончарівський»	90
Ботанічний заказник «Серебрянський»	91
ЗАКАЗНИКИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ ЗАГАЛЬНОЗООЛОГІЧНІ	92
Загальнозоологічний заказник «Острів»	92
Загальнозоологічний заказник «Мілуватський лиман»	93
Загальнозоологічний заказник «Терни»	93
Загальнозоологічний заказник «Мостківський»	94
Загальнозоологічний заказник «Кіндрашівський»	94
Загальнозоологічний заказник «Лісова перлина».....	96
Загальнозоологічний заказник «Сватівський»	97
Загальнозоологічний заказник «Кононівський»	98
Загальнозоологічний заказник «Євсуг-Степове».....	98
Загальнозоологічний заказник «Новолимарівський».....	98
Загальнозоологічний заказник «Балка Березова».....	99
Загальнозоологічний заказник «Іллірійський»	100

Загальнозоологічний заказник «Герасківський».....	101
Загальнозоологічний заказник «Перевальський».....	101
ЗАКАЗНИКИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ ІХТІОЛОГІЧНІ.....	102
Іхтіологічний заказник «Деркульський»	102
Іхтіологічний заказник «Донецький»	103
Іхтіологічний заказник «Айдарський».....	104
Іхтіологічний заказник «Айдарський».....	104
ЗАКАЗНИКИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ ОРНІТОЛОГІЧНІ	104
Орнітологічний заказник «Зоріновський».....	104
ЗАКАЗНИКИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ ЕНТОМОЛОГІЧНІ	105
Ентомологічний заказник «Кримський».....	105
Ентомологічний заказник «Червоноярівський».....	105
Ентомологічний заказник «Балка Рідкодуб»	106
Ентомологічний заказник «Роздольнянські пруди»	106
ЗАКАЗНИКИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ ЛАНДШАФТНІ	106
Ландшафтний заказник «Молодогвардійський».....	106
Ландшафтний заказник «Краснянське водосховище»	107
Ландшафтний заказник «Ставок м. Антрацит»	108
Ландшафтний заказник «Самсонівська заводь»	108
Ландшафтний заказник «Міус».....	109
Ландшафтний заказник «Боково-Платово»	110
Ландшафтний заказник «Шарів Кут»	111
ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ ГЕОЛОГІЧНІ	113
Геологічна пам'ятка природи «Кисілівські оголення».....	113
Геологічна пам'ятка природи «Юр'ївська»	113
Геологічна пам'ятка природи «Осинівські піщаники».....	114
Геологічна пам'ятка природи «Марфина могила».....	114
Геологічна пам'ятка природи «Слов'яносербська».....	115
Геологічна пам'ятка природи «Причепилівська»	115
Геологічна пам'ятка природи «Куземовський яр».....	116
Геологічна пам'ятка природи «Балка Безіменна».....	116

Геологічна пам'ятка природи «Балка Кривенький яр»	117
Геологічна пам'ятка природи «Балка Довга»	117
Геологічна пам'ятка природи «Баранячі лоби»	118
Геологічна пам'ятка природи «Королівські скелі»	119
Геологічна пам'ятка природи «Менчікурівський розріз»	119
Геологічна пам'ятка природи «Мар'їн стрімчак»	120
ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ ГІДРОЛОГІЧНІ	120
Гідрологічна пам'ятка природи «Верхній ставок»	120
Гідрологічна пам'ятка природи джерело «Попівське»	121
Гідрологічна пам'ятка природи джерело «Містки»	121
Гідрологічна пам'ятка природи джерело «Ковалівське-1»	121
Гідрологічна пам'ятка природи джерело «Ковалівське-2»	121
Гідрологічна пам'ятка природи «Климівське джерело»	122
Гідрологічна пам'ятка природи «Золотовське джерело»	122
Гідрологічна пам'ятка природи «Шпотинське джерело»	123
Гідрологічна пам'ятка природи «Лозівське джерело»	123
Гідрологічна пам'ятка природи «Новоборовське джерело»	123
Гідрологічна пам'ятка природи «Новонікольське джерело»	124
Гідрологічна пам'ятка природи «Райолександрівське джерело»	124
Гідрологічна пам'ятка природи «Гірське джерело»	125
Гідрологічна пам'ятка природи «Горіховське джерело»	125
Гідрологічна пам'ятка природи «Нижній ставок»	125
Гідрологічна пам'ятка природи «Водяна криниця»	126
Гідрологічна пам'ятка природи «Великочернігівське джерело»	126
Гідрологічна пам'ятка природи «Кібікінська криниця»	126
Гідрологічна пам'ятка природи «Чехівська криниця»	127
Гідрологічна пам'ятка природи «Криштальна»	128
Гідрологічна пам'ятка природи «Калмичанка»	128
Гідрологічна пам'ятка природи «Кримська дача»	128
ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ КОМПЛЕКСНІ	129
Комплексна пам'ятка природи «Свинарська балка»	129
Комплексна пам'ятка природи «Бутківський терасний парк»	129

ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ БОТАНІЧНІ	130
Ботанічна пам'ятка природи «Віковий дуб-1»	130
Ботанічна пам'ятка природи «Віковий дуб-2»	131
Ботанічна пам'ятка природи «Віковий дуб»	131
Ботанічна пам'ятка природи «Вікова липа»	131
Ботанічна пам'ятка природи «Двохсотрічні дуби»	131
Ботанічна пам'ятка природи «Провальський дуб»	132
Ботанічна пам'ятка природи «Воронець»	132
Ботанічна пам'ятка природи «Ясенева захисна лісосмуга»	132
Ботанічна пам'ятка природи «Селезнівська балка»	133
Ботанічна пам'ятка природи «Велика долина»	134
Ботанічна пам'ятка природи «Співаківська»	134
Ботанічна пам'ятка природи «Гришино»	135
Ботанічна пам'ятка природи «Олександропільська»	137
Ботанічна пам'ятка природи «Новобіла»	137
Ботанічна пам'ятка природи ім. Б. Грінченка	138
Ботанічна пам'ятка природи «Кармазинівська»	138
Ботанічна пам'ятка природи «Надія»	138
Ботанічна пам'ятка природи «Осинівська»	139
Ботанічна пам'ятка природи «Балка Плоска»	140
Ботанічна пам'ятка природи «Знам'янський яр»	141
Ботанічна пам'ятка природи «Сватівський парк»	142
Ботанічна пам'ятка природи «Дубовий гай»	143
ЗАПОВІДНІ УРОЧИЩА	144
Заповідне урочище «Вільшаник»	144
Заповідне урочище «Сіткове»	144
Заповідне урочище «Білоусова Садка»	144
Заповідне урочище «Піщане»	145
Заповідне урочище «Дубовий гай»	145
Заповідне урочище «Луг»	146
Заповідне урочище «Дерезувате»	146
Заповідне урочище «Сосновий бір»	147

Заповідне урочище «Капітанівський ліс».....	148
Заповідне урочище «Кисільова балка»	148
Заповідне урочище «Огидне»	150
Заповідне урочище «Горіхове»	150
Заповідне урочище «Шамраєва дача».....	151
Заповідне урочище «Нижньодуванське»	151
Заповідне урочище «Біляєвське».....	152
Заповідне урочище «Зуїв ліс».....	153
Заповідне урочище «Московське»	154
Заповідне урочище «Широке».....	154
ПАРКИ-ПАМ'ЯТКИ САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА	
МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ	154
Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	
«Сквер ім. 30-річчя ВЛКСМ»	154
Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	
«Сквер ім. Героїв Великої Вітчизняної війни»	155
Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	
«Селезнівський парк».....	155
Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Дружба»	156
Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	
«Парк ім. Перемоги»	157
Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	
«Мілуватський водолій».....	158
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	159

Редактор
Технічний редактор
Художній редактор
Фотограф

